

**ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
SOCIALINIŲ MOKSLŲ FAKULTETAS
VADYBOS KATEDRA**

**Kristina KEINYTĖ
Jurgita MITRIKAITĖ**

ŠIAULIŲ APSKRITIES EKONOMINĖS IR SOCIALINĖS SITUACIJOS ANALIZĖ

Magistro darbas

Šiauliai, 2005

ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS

**SOCIALINIŲ MOKSLŲ FAKULTETAS
VADYBOS KATEDRA**

ŠIAULIŲ APSKRITIES EKONOMINĖS IR SOCIALINĖS SITUACIJOS ANALIZĖ

**Magistro darbas
Socialiniai mokslai, vadyba ir administravimas(03 S)**

Magistro darbo autoriai Kristina Keinytė, Jurgita Mitrikaitė.....

Vadovas doc. Dr. Teodoras Tamošiūnas

Recenzentas

SANTRAUKA

Kristina Keinytė, Jurgita Mitrikaitė **Šiaulių apskrities ekonominės – socialinės situacijos analizė**. Magistro darbas.

Magistro darbe išnagrinėta Šiaulių apskrities ekonominė ir socialinė situacija, išanalizuotos ir susistemintos įvairių Lietuvos bei užsienio autorių ekonominės regiono plėtros teorijos, kryptys, skatinimo metodai, ir priemonės. Apibūdintas regionalizacijos procesas, įtakojantis regionų ekonominę plėtrą, pateikti įvairių užsienio mokslininkų požiūriai į regiono plėtros modelį. Darbe taip pat apžvelgta Europos Sąjungos ir Lietuvos Respublikos regioninė politika, jos principai, tikslai ir priemonės. Atlikta ekonominė ir socialinė Šiaulių regiono atskirų ūkio sektorių (pramonės ir verslo; žemės ūkio, kaimo plėtros, miškininkystės ir žuvininkystės, sveikatos priežiūros ir socialinės infrastruktūros; turizmo; ekonominės infrastruktūros; žmogiškųjų išteklių) analizė. Atlikta šių sektorių SSGG (stiprybių, silpnybių, galimybių ir grėsmių) analizė.

Įvertinus regiono pramonės ir verslo plėtros perspektyvas, numatytas intensyvus Šiaulių apskrities pramonės, verslo bei paslaugų sferos augimas. Įvertinta sėkminga turizmo sektoriaus plėtra bei žemdirbių persikvalifikavimo būtinybė. Nustatyta, kas nuo intelektualinio kapitalo dalies efektyvaus panaudojimo, priklauso bendro regiono gyvenimo lygio augimas bei socialinių ir ekonominių regiono problemų sprendimas.

SUMMARY

Kristina Keinytė, Jurgita Mitrikaitė **The analysis of social and economical situation of Šiauliai region**. Master's work.

This master's final paper analyses economical and social situation of Šiauliai region analyses and systemizes theories, aspects, methods and ways of stimulation by various Lithuanian and foreign authors. This work formulates development of regional economics implemented by process of regionalization. The paper presents attitudes of different foreign scientists to regional development models. This work also reviews the regional politics, its principles, goals and instruments of the Republic of Lithuania and the European Union. There are performed the SWOT analysis of those different sectors: business and industry, agriculture, country development, agriculture, forestry, fishery, health, tourism, human recourses, social and economical facilities.

There is identified prediction of industry, business, tourism, service sector and also necessity of qualification changes of agriculturalists. This paper evaluates that the rate of life level and social – economical problem solving is implemented by effective usage of intellect capital.

TURINYS

IVADAS	6
1. TEORINIAI TYRIMO PAGRINDAI	9
1.1. Regionų ekonominės plėtros teorijos	9
1.1.1. Visuomenės raidos etapų teorija	9
1.1.2. Išteklių teorija	11
1.1.3. Eksportu grįsta teorija	12
1.1.4. Metropolijos periferijos teorija	12
1.1.5. Urbanizacijos masto ekonomijos teorija	13
1.1.6. Klasteriais grįsta ekonominės plėtros teorija	14
1.1.7. Endogeninė plėtros teorija	15
1.2. Regionalizacijos proceso įtaka regiono ekonominei plėtrai	16
1.2.1. Regionalizacija – regionų formavimo procesas	16
1.2.2. Moksliniai požiūriai į regiono plėtros modelį	18
1.3. Regiono plėtros kryptių ir ekonominės plėtros skatinimo metodų apžvalga Vakarų šalyse	21
1.3.1. Regiono plėtros kryptys Vakarų šalyse	21
1.3.2. Regionų ekonominės plėtros skatinimo metodai ir priemonės	23
1.4. Europos Sąjungos (ES) regioninė ir sanglaudos politika	24
1.5. Regioninė politika Lietuvoje	30
1.5.1. Regionų plėtros politikos ypatumai Lietuvoje	30
1.5.2. Teisės aktai, reglamentuojantys nacionalinę regionų ekonomikos politiką	32
1.5.3. Lietuvos regionų ekonomikos plėtros būklės apžvalga	34
2. ŠIAULIŲ APSKRITIES EKONOMINĖ IR SOCIALINĖ SITUACIJA	36
2.1. Bendra Šiaulių regiono apžvalga	36
2.2. Pramonė ir verslas	38
2.3. Turizmas	50
2.4. Šiaulių regiono ekonominė ūkio infrastruktūra	57
2.4.1. Transporto infrastruktūra	57
2.4.2. Energetikos ūkis	59
2.4.3. Aplinkosauga	62
2.5. Žemės ūkis, kaimo plėtra, miškininkystė, žuvininkystė	66
2.6. Sveikatos priežiūros ir socialinė infrastruktūra	78
2.6.1. Sveikatos priežiūros infrastruktūra	78

2.6.2. Socialinė infrastruktūra	86
2.7. Žmogiškieji ištekliai	89
2.7.1 Užimtumas ir nedarbas	89
2.7.2. Švietimas ir profesinis mokymas	92
2.8. SSGG ANALIZĖ	107
IŠVADOS	114
REKOMENDACIJOS	117
LITERATŪRA	119
PRIEDAI	123
	1 priedas. Lietuvos apskritys
	124 2
priedas. Šiaulių apskrities 6 rajonai	125
	3 priedas. Namų ūkių vidutinės vidutinės
mėnesinės disponuojamos pajamos	
pagal gyvenamąją vietą	126
	4 priedas. Gyvulių skaičius visuose
Lietuvos regionų ūkiuose	127
5 priedas. Sveikata	128

ĮVADAS

Tyrimo problema. Lietuva po nepriklausomybės atgavimo 1991 m. patyrė sparčią socialinę, ekonominę ir politinę transformaciją. Nuo to laiko atskirų Lietuvos regionų, miestų ir miestelių ekonominės plėtros keliai buvo labai skirtingi, taigi juose susikūrė skirtingos ekonominės struktūros ir atsirado kai kurių sektorių pranašumų. Šiauliai kaip ir Vilnius, Kaunas, Klaipėda bei Panevėžys yra svarbūs pramoniniai miestai, kurie kartu su keliais kitais Lietuvos miestais per pastaruosius 50 metų buvo labai industrializuoti. Per praėjusį dešimtmetį visos pramonės įmonės buvo restruktūrizuotos, kai kurios iš jų ėmė konkuruoti tarptautinių lygiu, tapdamos sėkmingo perėjimo iš valstybės reguliuojamos ekonomikos į rinkos ekonomiką pavyzdžiais. Nuo praėjusio dešimtmečio taip pat buvo aktyviai plėtojamas paslaugų sektorius: bankininkystė, telekomunikacijos, transportas ir mažmeninė prekyba.

Dėl praeityje taikytos industrializacijos daugelyje mažesnių miestų atsirado ypatingų ekonominių sąsajų su vienu pramonės sektoriumi ar gamykla. Šiaulių regione- Radviliškis (geležinkelio transportas) bei Akmenė (statybinės medžiagos) yra geri šių sąsajų pavyzdžiai. Tokių gamyklų restruktūrizavimo procesas ne visada buvo sėkmingas ir vietos gyventojams sukėlė rimtų neigiamų padarinių.

Ūkininkavimas yra daugelio mažų rajonų bei kaimo savivaldybių pagrindinė ekonominė veikla. Kaimo gyvenamosioms vietovėms regione kyla daug struktūros problemų- maži ir vidutinio dydžio ūkiai, investicijoms skirtų išteklių trūkumas, gyventojų mažėjimas ir įvairūs socialiniai sunkumai.

Iki 1998 m. Lietuvoje nebuvo nei regionų politikos priemonių, atskirų nuo kitų socialinės ir ekonominės plėtros priemonių, nei už regionų politiką atsakingų institucijų. Pirmasis Lietuvos Respublikos regioninės plėtros įstatymas buvo priimtas 2000 m. Jame numatyti politikos tikslai ir uždaviniai, institucinė struktūra ir regionų politikos priemonės.

Regionų skirtumai labai padidėjo perėjimu į rinkos ekonomiką laikotarpiu. Nacionalinės regionų politikos tikslas, apibrėžtas Lietuvos Respublikos regioninės plėtros įstatyme, yra sumažinti socialinius ir ekonominius skirtumus tarp Lietuvos regionų ir jų viduje. Šis tikslas turi būti pasiektas skatinant regionų iniciatyvas ir teikiant tiesioginę valstybės pagalbą probleminėms teritorijoms kurias nustato Vyriausybė, remdamasi probleminių teritorijų išskyrimo kriterijais, nustatytais Vyriausybės nutarimu ir atitinkančiais Valstybės pagalbos teikimo taisykles.

Buvo pradėta taikyti sudėtinga regioninės plėtros planavimo sistema, pagal kurią numatyta rengti valstybės ir regiono lygio planų dokumentus. Regiono lygiu regioninės plėtros planų

projektus rengia apskričių viršinininkų administracijos. Juos aptaria ir tvirtina regioninės plėtros tarybos.

Daugumoje šalies regionų ir savivaldybių, tarp jų ir Šiaulių apskrities viršinininko administracijoje per kelerius pastaruosius metus buvo sukurti ir priimti plėtros planai.

Išsami ir naujausiais duomenimis pagrįsta regiono socialinės- ekonominės situacijos analizė yra vienas svarbiausių dalykų ruošiant regiono plėtros planą.

2003 m. vasario 4 d. Šiaulių regiono plėtros taryba priėmė sprendimą Nr.3 „Dėl Šiaulių regiono plėtros plano“, kuriuo nusprendė rengti Šiaulių regiono plėtros planą už Šiaulių apskrities viršinininko administracijos ir apskrities savivaldybių lėšas. Taigi buvo parengtas Šiaulių regiono 2004 -2006 m. plėtros planas. Planas parengtas remiantis 2001 - 2002 metų duomenimis. Tačiau šie duomenys jau nebeatspindi šiandienos regiono situacijos. Todėl magistro darbe siekta atlikti naujesnę analizę, išryškinant svarbiausius regiono privalumus, bei problemas, su kuriomis susiduriama.

Pagrindinė tyrimo problema – apibūdinti Šiaulių apskrities ekonominę ir socialinę situaciją naujausiais ekonominiiais ir socialiniais duomenimis.

Tyrimo aktualumas – ateityje planuojamas rengti Šiaulių regiono 2007 – 2013 m. plėtros planas. Tiriamajame darbe surinkta medžiaga bei įvairūs duomenys gali būti naudingi rengiant šį naują regiono plėtros planą, o taip pat pritaikyti valstybinių institucijų vadovų, konsultantų ir kitų regiono dalyvių darbe. Be to tokią regiono ekonominę ir socialinę analizę Šiaulių apskrities viršinininko administracija turėtų atlikti kasmet.

Tyrimo objektas - Šiaulių apskrities ekonominė ir socialinė situacija.

Tyrimo dalykas -

1. Pramonė ir verslas;
2. Turizmas;
3. Žemės ūkis, kaimo plėtra, miškininkystė, ir žuvininkystė;
4. Ekonominė infrastruktūra;
5. Sveikatos priežiūros ir socialinė infrastruktūra;
6. Žmogiškieji ištekliai.

Tyrimo tikslas – Šiaulių apskrities ekonominės ir socialinės situacijos analizė.

Tyrimo uždaviniai - atlikti :

1. Pramonės ir verslo sektoriaus analizę;
2. Turizmo sektoriaus analizę;
3. Žemės ūkio, kaimo plėtros, miškininkystės, ir žuvininkystės sektorių analizę;
4. Ekonominės infrastruktūros analizę;
5. Sveikatos priežiūros ir socialinės infrastruktūros analizę;
6. Žmogiškųjų išteklių analizę.

Tyrimų bazė – mokslinės literatūros, teorinių šaltinių, teisės aktų, dokumentų analizė, jų sisteminimas.

Tyrimo hipotezė – Šiaulių apskrities ekonominę ir socialinę situaciją galima apibūdinti taip:

1. Mažą BVP Šiaulių apskrityje lemia pigi ir mažai paklausi žemės ūkio produkcija, todėl žemdirbiams būtina persikvalifikuoti į kitas veiklos sritis, pereinant nuo žemės ūkio į pramonę, verslą ir paslaugų sferą;
2. Tiesioginės užsienio investicijos yra būtina ekonominio augimo sąlyga, tačiau Šiaulių regionas nėra patrauklus užsienio investuotojams. Todėl reikalinga sudaryti palankesnes ekonomines, infrastruktūrines bei socialines sąlygas užsienio investuotojams.
3. Materialinės investicijos – pagrindinė priemonė Šiaulių regiono gaminamos produkcijos ar teikiamų paslaugų konkurencingumui didinti, regione gaminamos produkcijos asortimento plėtrai bei gamybos technologijų modernizavimui.
4. Intensyvus Šiaulių apskrities vietinės pramonės, verslo bei paslaugų sferos augimas.

Rezultatų naujumas - Tyrimu nustatyti šie pagrindiniai nauji rezultatai:

1. Pagrįsta metropolijos- periferijos regiono plėtros teorija, įvertinus Šiaulių apskrities situaciją, atsižvelgiant į naujausius ekonominius bei socialinius regiono rodiklius. Šiauliai yra metropolinis pirmojo lygmens regioninės kategorijos centras.
2. Nustatyta pramonės ir verslo sektoriaus apskrityje augimo tendencija, įvertinus regiono pramonės ir verslo plėtros perspektyvas.
3. Nustatyta sėkminga turizmo sektoriaus plėtra, pritaikant kultūros paveldo objektus ir gamtinius išteklius turizmo reikmėms, vystant turizmo infrastruktūrą, didinant turizmo paslaugų pasiūlą.
4. Nustatyta, kad pagal darbo jėgos pasiskirstymą Šiaulių apskritis yra agrarinė, todėl įvertinta žemdirbių persikvalifikavimo būtinybė (atsižvelgiant į mažą apskrities BVP).
5. Įvertinta Šiaulių universiteto, profesinio mokymo įstaigų ir kolegijų koncentracijos svarba Šiaulių mieste. Jaunosios kartos laipsniškas išvykimas iš periferinių apskrities rajonų į Šiaulius, suteikia daugiau kokybiško išsilavinimo ir darbo galimybių.

Rezultatų praktinis reikšmingumas – Ruošiant naują Šiaulių regiono 2007 – 2013 m.. plėtros planą galima būtų pasinaudoti šiame darbe surinkta medžiaga ir duomenimis.

1. TEORINIAI TYRIMO PAGRINDAI

1.1. Regionų ekonominės plėtros teorijos

Šalies ekonominis nuosmukis, ypač kai kuriuose regionuose, bei siekis įstoti į Europos Sąjungą reikalauja keisti vyriausybės politiką, paremiant ją sistema priemonių, nukreiptų šalies plėtrai. Siekiant nustatyti efektyvią vyriausybės regioninę politiką, bei ją įgyvendinančių priemonių sistemą, būtina taikyti klasikinės ekonomikos teorijos ir vadybos nuostatas, formuojančias teorinius regionų plėtros pagrindus. Mokslinėje literatūroje pateikiama keletas regionų augimo ir plėtros teorijų. Daugumoje teorijų valstybės augimo modeliai tiesiogiai pritaikomi regionams. Tai priimtina, nes regiono plėtros šaltiniai yra tokie patys, kaip ir nacionaliniai. Tačiau gali stipriai skirtis apribojimai taikomi regionui, kai jo plėtrą vertiname kaip šalies. Kai kurie apribojimai yra išskirtinai regioniniai.

Ten kur šalis ir regionas apibūdinami įprastais kintamaisiais, jų reikšmė gali būti skirtinga. Turint omenyje įvairius apribojimus, galima apžvelgti eilę augimo teorijų ir įvertinti jų svarbą aiškinant regionų augimą.

Plačiausiai taikomos šios regionų plėtros teorijos: visuomenės raidos etapų teorija; išteklių teorija; eksportu pagrįsta teorija; metropolijos - periferijos teorija; urbanizacijos masto ekonomijos teorija.

1.1.1. Visuomenės raidos etapų teorija

Pasak W. Rostow *visuomenės raidos etapų teorija* apibrėžia penkis etapus, kuriuos pereina ekonomika: 1. tradicinė visuomenė; 2. pradinių sąlygų; 3. pakilimo; 4. brendimo; 5. didelio masinio vartojimo visuomenė. [21, 55]

Pirmame etape – tradicinės visuomenės etape- ekonominė veikla vykdoma siekiant išgyventi: pagamintus produktus (daugiausia maisto) gamintojai verčiau suvaržo, nei parduoda. Ištekliai skiriami gyvenimo pagrindui sudaryti: maistui, drabužiams, pastogei įsigyti. Vyraujanti ūkio šaka – žemdirbystė yra imli darbo jėgai, jai reikia, mažai kapitalo. Prekiaujama dažniausiai barteriniais mainais. Prekyba tarp grupių apribota, technologijos prastos, akcinis kapitalas mažas. Institucijos nesudėtingos, todėl menki ištekliai gali būti valdomi bendrai.

Antrajame etape – pradinių sąlygų, dėl padidėjusios specializacijos atsiranda prekių perteklius, skatinantis prekybos pagyvėjimą bei gamybos modernizavimą. Augant žemės ūkio produkcijos išdirbiui, darbo jėga atlaisvinama ir pradeda formuotis nauji darbai bei pramonės šakos. Technologinis tobulėjimas sąlygoja ir veikia žemės ūkio bei amatų specializaciją. Esant specializacijai, išvystytam transportui plėtojasi ryšiai ir prekyba, leidžiantys įsivežti kapitalą ir žaliavas pradinėms investicijoms ir dėka lyginamojo pranašumo didinti ekonominį efektyvumą. Vystosi naujos sudėtingesnės institucijos, vyksta ekonomikos modernizavimas. Auga žinių lygis, keičiasi socialinė padėtis. Auga pajamos ir santaupos, taigi atsiranda pirmieji verslininkai. Pradedama

vystytis užsienio prekyba. Europoje šis etapas pasireiškė XVII- XVIII a. W. Rostow nuomone, šiuo laikotarpiu reikėtų ruošti kitam etapui: skatinti investicijas į esamas ūkio šakas, dėti pagrindus naujiems ūkio sektoriams atsirasti, pradėti kurti politines, socialines institucijas.

Trečiasis etapas - tai pakilimo laikotarpis. Auga pramonė, darbuotojai nuo – žemdirbystės sektoriaus pereina prie gamybos. Augimas koncentruojasi keliuose šalies regionuose ir vienoje ar dviejose gamybos pramonės šakose. Ekonominis augimas įgyja pagreitį: iš investicijų gautas pelnas didina santaupas, kurios vėl investuojamos. Europa šį laikotarpį išgyveno XIX amžiaus pradžioje, JAV- XX amžiaus viduryje. Šiame etape svarbus politinių bei socialinių institucijų, remiančių industrializaciją vaidmuo. [21, 55]

Brendimo stadijoje taupymas, investavimas ir technologinės permainos pasilieka aukštame lygyje. Anot W. Rostow, išskirtinė šio etapo savybė yra ta, kad modernios technologijos yra visiškai pritaikytos visiems visuomenės ištekliams. Išdirbis vienam gyventojui toliau auga. Žemės ūkis ir kitos pirminės pramonės šakos savo sektoriuose toliau atlaisvina darbo jėgą. Brendimo etape gamyba yra esminis augimo stimulus, senąją pramonę pakeičiantis nauja pirmaujančia. Technologinės inovacijos suteikia įvairiausių investavimo galimybių. Gaminamos įvairios prekės, teikiamos paslaugos, sustiprėja tarptautiniai ekonominiai ryšiai.

Paskutinis etapas – visuomenės subrendimas. Jis pasireiškia aukštu vartojimo lygiu ekonomikoje. Šiame etape, paslaugų sektorius tampa dominuojančiu. Čia būdingas aukštas technologijų lygis, didelė gyventojų urbanizacija bei išaugusios gyventojų pajamos. Ekonominė problema paskutiniame etape – yra palaikyti visuminę paklausą ir jos augimą tokia pačiu lygmenyje kaip ir išdirbio pajėgumas tam, kad išlaikyti visišką užimtumą. Tam reikia aukšto prekių, kurių gamybai imli gausiai ūkyje esantiems veiksniams, kapitalui ir kvalifikuotai darbo jėgai, eksporto lygio. Eksportuojant kapitalui imlias prekes bei darbui imlias verslo paslaugas, o importuojant žaliavas, ekonomika šiame išsivystymo etape gali išlaikyti paklausą.

Nemažai ekonomistų teigia, kad Vakarų kultūroms pritaikytas visuomenės raidos etapų modelis visai netinka mažai išsivysčiusiems šalims. Šis modelis yra labiau apibendrinantis, čia nenurodytos tikslios sąlygos, būtinos ekonomikos augimui.

Realiai, ypač, sudėtinga nustatyti atskirus ekonominio augimo etapus – paprastai jei susilieja į bendrą visumą. [43, 278] Be to, kaip ir dauguma kitų ekonominio vystymosi modelių jis yra grynai ekonominio augimo modelis, nenagrinėjantis regiono vystymosi platesne prasme.

1.1.2. Išteklių teorija

Šios teorijos autorius- istorikas H. A. Inns, [21, 56] kuris analizavo kailių prekybos ir menkių žuvininkystės įtaką Kanados ekonominiam vystymuisi. Jau pirmieji nuolatiniai regiono gyventojai ėmė verstis gamtinių išteklių (tokių kaip kailiai, žuvis, mediena, naudingosios iškasenos)

bei žemės ūkio produktų eksportu, ir tai padėjo tvirtus pamatus šalies ekonomikai. Išteklių eksportas ypač spartina ekonominį augimą, o augant šiam sektoriui plečiasi ir vietinė gamyba. Augimas priklauso nuo šalies sugebėjimo reguliuoti išteklių pasiūlą, atsižvelgiant į paklausą. Išteklių įvairovė, bei gausa užtikrina nuolatinį ekonominį augimą. Paklausa šalies ar regiono specializuotam eksportui gali būti varomoji vystymosi jėga. Žinoma, pradinė šio vystymosi sąlyga šalims (regionams) būtų tokių žaliavų išteklių, kaip žemės ūkio, medžioklės, žvejybos išteklių ar naudingosios iškasenos, gausa.

Pirminių prekių - žaliavų eksploatavimo procese didėja paklausa darbo jėgai, kapitalui, infrastruktūroms ir mokymo įstaigoms. Jei vietinių išteklių ir užsienio paklausos ištekliams ryšys yra pakankamai stiprus, tai šie darbo, infrastruktūros ir kiti elementai bus perspektyvūs, pramonė pradės augti. Be vietinių išteklių gausos, pritraukiant investicijas, labai svarbus ir vyriausybės, kaip reguliuotojo vaidmuo. Šaliai pasikliauti vien turimais ištekliais, neskiriant dėmesio vidaus ekonomikos plėtrai, yra pavojinga. Todėl siūloma nukreipti lėšas, gaunamas iš eksporto, į tris pagrindines sritis. Vienas investicijų srautas turėtų būti skiriamas eksporto prekių gamybos sektoriui. Kitas – transportavimo sistemos, skirtos eksporto produkcijai gabenti, vystymas. Trečias investicijų srautas – į vidaus pramonę, gaminančią prekes šalies gyventojams. Tokiu atveju šalis nebūtų tokia priklausoma nuo eksportuotojų.

Išteklių teorijoje iškeliami idėja, kad gausūs regiono natūralieji išteklių gali turėti lemiamos įtakos ekonomikos augimui. Taikant šį modelį, labai svarbu imtis priemonių, griaunančių tarptautinės prekybos barjerus: teikti mokesčių lengvatas, vystyti transporto bei komunikacijų infrastruktūrą. Be to naudinga sudaryti sąlygas naujoms eksporto kompanijoms kurtis bei remti jau esančias. [43, 280]

Pagrindinis trūkumas šios teorijos - tai, kad labiau atsižvelgiama į užsienio paklausą, nei į vidaus poreikius. Regiono ekonomika tampa visiškai priklausoma nuo išorinės (nacionalinės arba tarptautinės) ekonominės situacijos. Išteklių teorija gali būti taikoma tiek regiono, tiek ir visos šalies mastu. Regionas, turtingas paklausą išorės rinkose turinčių gamtinių išteklių, gali užtikrinti pajamas iš eksporto. Išteklių teorijos taikymas taip pat skatina ekonominį atvirumą: intensyvėja bendradarbiavimas tarp regionų ar šalių, užmezgami nauji ryšiai, kontaktai- visa tai teigiamai veikia regiono ekonomiką.

1.1.3. Eksportu grįsta teorija

Eksporto teorijos kūrėjas, vienas iš jų McKinnon, R.I. (1964) pabrėžia konkurentinių pranašumų svarbą ir teigia, kad šalys galėtų specializuotis tose ūkio srityse, kuriose, lyginant su kitomis šalimis, gali pasiekti didžiausio efektyvumo. Būtent šių – labiausiai išvystytų – šakų produkcija ir turėtų būti eksportuojama. Tokia strategija užtikrintų efektyviausią produkcijos

gamybą bei paskirstymą. O iš eksporto gautos lėšos turėtų būti skiriamos trūkstantų prekių importui. Eksportu grįsta teorija ignoruoja galimybę gaminti įvairių rūšių produktus ir teigia, kad net ilgalaikėje perspektyvoje regionas ar šalis gali vystytis vien dėl savo eksporto augimo. Remiantis eksportu grįsta teorija ekonomika klasifikuojama į du sektorius: eksportas, arba pagrindinis sektorius, kuris yra tarsi ekonomikos stuburas, ir paslaugų sektorius, kuris aprūpina eksporto sektorių ir jo darbuotojus pajėgumais. Vystymosi strategija koncentruojasi į eksporto didėjimą, kuris paskui save tempia ekonomiką. Eksportas daro tiesioginę įtaką ekonomikos augimui, skatindamas plėtoti prekių ir paslaugų gamybą. Be to, eksportas aktyvina tarptautinį bendradarbiavimą. Regionui atsiveria daugiau galimybių importuoti aukštos kokybės prekes ir paslaugas, o tai taip pat skatina šalį gerinti savo produkcijos kokybę. Taigi, ekonomistai iki šiol nesutaria, ar eksportas tik padeda ekonomikai augti, ar jis yra pagrindinis ekonominės plėtros variklis. Eksporto rėmimo strategija didžiausią pasisekimą atnešė toms šalims, kurios sugebėjo išvystyti didesnės vertės prekių eksportą (Tailandas, Taivanas). Tačiau tai pajėgi ne kiekviena šalis. [39, 303]

Bet vis dėl to eksporto teorija yra ir kritikuojama, dažniausiai dėl to, kad remiasi prielaida, jog visų šalių ekonomikos gali augti pasikliaudamos paklausos kitose šalyse augimu. Kai modelis taikomas globaliai, iškyla pavojus, kad visos šalys stengsis vystyti savo ekonomiką didindamos paklausą eksportui kitose šalyse, kol galiausiai atsiras pasaulinio masto perteklius, o tuomet ir defliacija. Taigi, eksportu grįsta teorija efektyviausia tuomet, kada ją taiko tik keletas šalių. Tačiau ir joms nereikia persistengti, nes eksportu grįstas augimas, skatina paviršutinišką ekonomikos vystymąsi, nes visos jėgos skiriamos eksportui, o kitos ūkio šakos apleidžiamos.

Šalims neturinčioms išvystytos gamybos pramonės, gana rizikinga vadovautis užsienio paklausa, tik šalys, kurios turi neprastai išvystytą infrastruktūrą, gali nesunkiai didinti pajamas, gamindamos užsienyje paklausią produkciją.

1.1.4. Metropolijos – periferijos teorija

Metropolijos – periferijos teorija, nagrinėja regioninį disbalansą, atsirandantį ekonominės plėtros mastu. [21, 58] Ekonominė veikla koncentruojasi didžiausiuose šalies miestuose .t.y. metropolijose. Metropolijai būdingas aukštas urbanizacijos bei industriliazacijos lygis, didelis potencialas inovacijoms ir pokyčiams. Tuo tarpu periferiniai regionai vis labiau apleidžiami, nes darbo jėga juda link metropolijos. Tai didina skirtumus tarp regionų bei skurdą. Ši teorija teigia, kad rinkos ekonomika veda ne prie ekonomikos plėtros, o prie regresijos, ne prie ekonominės gerovės konvergavimo, bet prie didėjančių regioninių skirtumų ir nuskurdimo.

Metropolijos – periferijos teorija yra viena iš daugelio bandymų, paaiškinti ryšį tarp išsivysčiusių ir besivystančių šalių bei regionų. Taip pat yra įvairių mokslininkų nuomonių šios teorijos atžvilgiu. Vieni teigia, kad metropolijos užtikrina spartesnę šalies (kartu ir periferijų) plėtrą, kiti tuo tarpu įrodo, kad metropolijos – periferijos formavimasis nėra naudingas nei periferijoms, nei visai šaliai. Metropolijos- periferijos situacija atneša teigiamų rezultatų tada, kai tokie santykiai susiformuoja tarp atskirų valstybių - tada ekonomiškai silpnesnės turi galimybę naudotis stipresniųjų patirtimi spartinant ekonomikos augimą. Tuo tarpu metropolija - periferija šalies viduje paprastai laikoma neigiamu reiškiniu, stabdančiu šalies plėtrą.

1.1.5. Urbanizacijos masto ekonomijos teorija

Ši teorija skiriasi nuo visų kitų anksčiau minėtų regiono augimo teorijų. Čia visas dėmesys ir pagrindinis vaidmuo regiono plėtroje tenka miestui. Urbanizacijos, lokalizacijos ir aglomeracijos teorijos dažnai teigia, jog urbanizuota teorija yra augimo regione variklis. [41, 154]

Aglomeracijos ekonomija apibrėžiama kaip produkcijos masto ekonomija firmos viduje, kuri gali būti pasiekta firmą įkuriant didelėje urbanizuotoje teritorijoje. Lokalizacijos ekonomija yra kita ekonomijos rūšis, kuri pasiekama esant susijusioms tarpusavyje ir geografiškai arti viena kitos esančioms firmoms. Su sąnaudų mažinimu, kuris atsiranda turint tokį kiekį nepriklausomų ekonominių veiklų, kurios leidžia pasiekti masto ekonomiją kai kurių prekių ar paslaugų, vartojamų firmų ar individualių asmenų gamyboje, susijusios urbanizacijos ekonomijos

Regiono atžvilgiu dažnai teigiama, kad yra įvairių sąnaudų ir paklausos pranašumų toms veiklos rūšims, kurios yra išsidėstę dideliuose urbanizuotuose centruose. Didelėms firmoms reikia daug darbo jėgos, reikiama fabrikai turi būti išsidėstę kur didelė darbo jėgos koncentracija, taip pat reikia rasti tokį išdėstymą fabriko, kur būtų adekvati paklausa pagamintai produkcijai. Tai yra aglomeracijos ekonomija. O lokalizacijos ekonomija pasiekama ne firmų viduje, kaip aglomeracijos ekonomija, bet firmos išorėje, jos pramonės viduje. Kada pramonė regione yra pakankamai didelė, prekių ir paslaugų tiekėjai gali pasiekti masto ekonomiją šių prekių ir paslaugų gamyboje.

Nauda, gauta aglomeracijos ekonomijos pagalba, pritraukia vis naujas firmas, kurios prisideda prie aglomeracijos masto augimo ir toliau didina miesto patrauklumą. Tačiau, tai negali tęstis iki begalybės, nes kitaip visi žmonės gyventų dideliame mieste. Ateina momentas, kai urbanizacijos masto ekonomija pranašauja nuosmukį, kadangi aprūpinimas prekėmis ir paslaugomis duoda vis mažesnę grąžą, lyginant su gamybos mastu. Tai gresia didėjančiu aplinkos teršimu. Miestuose telkiasi vis daugiau gyventojų, žmonių socialiniams ir gamybiniams poreikiams patenkinti reikia daugiau vandens, maisto, įvairių medžiagų ir žaliavų išteklių. Visa tai vartojant,

susidaro didžiuliai atliekų kiekiai, aplinka pradeda kisti negatyviai. Todėl vietos savivaldos institucijoms reikia vis didesnių sąnaudų neutralizuoti jų valdomose teritorijose besikaupiančias atliekas ir užtikrinti žmonių gyvenimui tinkamą aplinkos kokybę. Taigi, normaliam miestų funkcionavimui užtikrinti reikia vis daugiau ir daugiau lėšų, normalioms higieninėms- sanitarinėms sąlygoms sudaryti, susidariusioms atliekomis išvežti, ištekliams pristatyti. [41,155]

Sistema tampa vis brangesne, nes miestas didėja ir didėja, o tai susiję su reikalingu normalių gyvybinių miesto funkcijų užtikrinimu. Tokiu atveju, kiekvienais metais reikalingos ir atitinkamai papildomos sąnaudos, naujai iškilusiom problemom spręsti, antraip vis blogėjant aplinkai būtinai negatyviai veiks miestų gyventojų sveikatingumą ir sunkins jų gyvenimo sąlygas. Tačiau be šių problemų, egzistuoja taip pat nemažai socialinių- ekonominių problemų. Gyvenamojo būsto, nedarbo, nusikalstamumo, asocialių žmonių skaičiaus didėjimo problemos. Empirinių vertimų pagalba [3] nustatytas optimalus miesto gyventojų skaičius, kuris siekia nuo 50 tūkst. iki 10 mln. gyventojų.

Lietuvoje, nedidelėje valstybėje, tokį urbanizacijos lygį vargu ar bus galima kada nors pasiekti, tačiau urbanizacija ir Lietuvoje ne tik skatina aplink miestus besitęsiančių sričių ekonominę plėtrą, bet ir sąlygoja dideles aplinkosaugines problemas.

Be šių pagrindinių regiono plėtros teorijų taikomos dar dvi teorijos: **klasteriais grįsta ekonominės plėtros teorija** ir gana nauja, tik praeitame dešimtmetyje atsiradusi **endogeninė plėtros teorija**.

1.1.6. Klasteriais grįsta ekonominės plėtros teorija

Klasterio koncepciją išpopuliarino amerikiečių ekonomistas M. Porter [33], teigęs, kad regiono konkurencingumas remiasi pramonės konkurencingumu, kuris įgyjamas tik tada, kai įvairios ūkio šakos glaudžiai bendradarbiauja tarpusavyje. Šalyje paprastai būna keli ar keliolika klasterių, kurie yra tos šalies konkurencingumo šaltinis ir atspindi jos ūkio išsivystymo lygį. Klasteris suprantamas kaip geografinė įvairių pramonės šakų koncentracija. Didelį vaidmenį vaidina vyriausybė: ji turi stiprinti jėgas „Deimanto“ viduje, skatindama pradinę paklausą, inovacijas, konkurenciją. Vyriausybės svarbiausias ūkio politikos tikslas – užtikrinti, kad valstybės ištekliai būtų naudojami kuo efektyviau. O Vyriausybės politika turi skatinti nuolatinį ūkio vystymąsi. „Deimanto“ modelyje išskiriami keturi pagrindiniai konkurencingumo veiksniai. Tai įmonių veiklos strategija bei jų pajėgumas varžytis; pradinių išteklių naudojimas; paklausa, vartojimas; susijusi bei pagalbinė pramonė. Visi šie veiksniai veikia tarpusavyje ir stiprina vienas kitą. Jie sudaro aplinką, kurioje įmonės varžosi ir įgyja konkurencinės patirties pranašumą varžovų atžvilgiu. Klasteriams formuoti reikia žmoniškųjų išteklių, infrastruktūros, būtina parengti mokslo

tyrimų pagrindus. Kai kurie autoriai akcentuoja, kad klasteriai ir klasterizacija tapo viena iš prioritetinių konkurencingumo, pramonės politikos ir regioninės plėtros tyrimo sričių. [13] Ir norint sukurti bendrą pagrindą klasterijoje veikiančioms organizacijoms, reikia bent penkių, o ne keturių veiksnių: 1. lyderystės; 2. bendrų žinių ; 3. keitimosi žiniomis; 4. aukštos kompetencijos darbo jėgos mobilumo; 5. komunikacijos ritualų.

1.1.7. Endogeninė plėtros teorija

Endogeninė plėtros teorija atsirado tik praeitame dešimtmetyje. Šioje teorijoje akcentuojamas švietimas, kvalifikuotų specialistų ugdymas bei naujų technologijų vystymas. [21, 64]

Taip pat svarbus ekonominis atvirumas bei efektyvus valstybinis reguliavimas. Šis modernus plėtros modelis prie ekonominio augimo veiksnių priskiria ir technologijas. Privalumas šios teorijos, tai kad ji tinkama vystymosi alternatyva jaunoms (industriniu požiūriu) šalims. Endogeninei ekonomikos plėtrai sąlygas turėtų sudaryti šalių vyriausybės, didindamos ekonominių atvirumą, skatindamos investicijas į žmogiškąjį, o ne į fizinį kapitalą.

Endogeninės teorijos tikslas – siekti, kad augimo tempas būtų endogeninis, tai yra – apsprendžiamas teorijos rėmuose. [56] Endogeninės teorijos šalininkai vadovaujasi ta mintimi, kad vyriausybės politika ir ekonominiai veiksmai paprastai turi laikui bėgant įtakoti augimo tempą, todėl jie ieško teorijų, leidžiančių tam įvykti.

Taigi, apibendrinant visas šias teorijas, galima teigti, jog nėra vieno metodo užtikrinti plėtrą, tereikia integruotos politikos bei institucinės aplinkos, skatinančios iniciatyvą, plečiančios žmonių galimybes dalyvauti veikloje ir priimti sprendimus. Vyriausybių įtaka plėtrai yra gyvybiškai svarbi, bet neįmanoma nurodyti tikslų taisyklių, kurių jos turi laikytis – daug kas priklauso nuo savitų vidaus ir išorės sąlygų bei kitų veiksnių.

1.2. Regionalizacijos proceso įtaka regionų ekonominei plėtrai

1.2.1. Regionalizacija - regionų formavimo procesas

Šiuo metu pasaulyje vyksta postindustrializacijos, globalizacijos, integracijos procesai. Kartu su šiais procesais vyksta regionalizacijos procesas. Šiuo metu regionalizacija labai pastebimas ir svarbus ūkio gyvavimo reiškinys. Be to, pasaulio ekonomistai vis bando atsakyti į klausimą: kokie veiksniai veikia šalies ekonomikos progresą? Daugelis mokslininkų kaip vieną iš svarbiausių veiksnių nurodo regionalizaciją.

Kaip ir vieningo regionalizacijos apibrėžimo nėra. Tačiau pastebima, jog daugelis mokslininkų apibrėždami šią sąvoką naudoja tam tikrus bendrus kriterijus. Vienas iš pagrindinių – geografinis kriterijus, kiti: politika, ekonomika, kultūra. Šie kriterijai yra būtent kertiniai, apibrėžiant regionalizacijos sąvoką. [44,179]

Taigi regionalizacija – *sudėtingas, geografinėje erdvėje vykstantis regionų formavimo procesas, pagrįstas politinių, ekonominių, socialinių ir kultūrinių santykių plėtra.*

Analizuojant regionalizaciją pabrėžiamas svarbus ekonominės plėtros vaidmuo, kadangi ji svarbiausia bendruomenės plėtros sudedamoji dalis. Ekonominė plėtra apima vis didesnę problemų ratą. Kartu su efektyviu išteklių panaudojimu, ekonominė plėtra apima politinį ir institucinį mechanizmą.

Pats plėtros procesas turi būti nagrinėjamas kaip daugiaplanis procesas, kuris veda prie radikalių permainų socialinėse, institucinėse, administracinėse struktūrose, žmonių elgsenoje, taip pat prie spartėjančio ekonomikos augimo bei skirtumų panaikinimo.

Taigi, šiuolaikinę plėtros sampratą J.V. Filipovas ir T.T. Avdejeva (2000) nagrinėja per trijų tarpusavyje susijusių kriterijų – pokyčiai, augimas, pagerėjimas – prizmę. [12]

Regionalizacijos poveikis ekonominei plėtrai geriausiai atsispindi per ekonominės veiklos komponentų prizmę. Ekonominės veiklos pagrindą sudaro šie komponentai:

- Darbo jėga;
- Technologija;
- Infrastruktūra;
- Finansinis kapitalas;
- Vadovavimas.

Darbo jėga. Anksčiau buvo reikalinga daugiausiai nekvalifikuota darbo jėga, tačiau dabar vykstant regionalizacijos procesui, kuriam didelį poveikį daro globalizacija, pabrėžia inovacijas ir žinias, pramonės augimą, pagrįstą moksliniais tyrimais, o visa tai reikalauja darbuotojų, turinčių tam tikrų sugebėjimų. Nagrinėjant regionalizaciją svarbus ir darbo pasidalijimas. Nes regionalizacija spartina racionalų teritorinį darbo pasidalijimą bei dalyvavimą tarptautiniame darbo pasidalijime, kadangi tokio proceso rezultatai teigiamai veikia ekonominę plėtrą. Išsilavinusių, galinčių lengvai adaptuotis darbuotojų vertė kyla, ir tokių darbuotojų turėjimas taps pagrindiniu bet kurio regiono ekonomikos privalumu.

Technologija. Technologija tiesiogiai veikia ekonominės veiklos darbo jėgą, konkurenciją, našumą. Greitas technologijų keitimasis sąlygoja ir ekonominių veiklų pasikeitimus. Regionalizacijos procese technologija, nagrinėjama, kaip augantis ekonominės veiklos komponentas. Tai rodo augantis mikroregionų skaičius. Regionai siekia užimti savo nišą globalinėje

ekonomikoje, jie organizuojasi, kuria savo strategijas, kuria savo ekonominę ateitį, remdamiesi savo aukštomis technologijomis.

Infrastruktūra. Šiandien vien turėti tradicinių infrastruktūros elementų (keliai, magistralės, oro uostai, geležinkeliai, elektros tiekimo linijos) nepakanka, svarbiu kriterijumi tapo jų kokybė. Švietimo sistema, telekomunikacijos, bendruomenės žinių vystymosi įstaigos, sveikatos apsaugos įstaigos, anksčiau nelaikytinos infrastruktūra, dabar laikomos labai svarbia jos dalimi. Regionalizacija šiame kontekste skatina transporto infrastruktūros tobulinimą, ryšių gerinimą, nes tai padidina galimybę greičiau platinti prekes, technologijas, kapitalą tarp regionų.

Tokiu būdu didinant investicijas į infrastruktūrą, didėja investicijų grąža, našumas ir privačios investicijos, o visa kartu paėmus didėja turto kūrimo tempai, taigi daromas ir teigiamas poveikis ekonomikai. [44,179]

Finansinis kapitalas -- tai kuras, būtinas regionams, kurie nori veikti, augti, plėstis, išlikti konkurencingais rinkoje. Be to finansinis kapitalas turi būti naudojamas prieinamais kaštais. Regionalizacija šiuo atveju užtikrina ekonomikos augimą partnerystės pagrindu, garantuoja rinkos prieinamumą prie kitų regionų, tokiu būdu mažinant nacionalinių sienų reikšmingumą pasaulio ekonomikoje.

Vadovavimas. Kalbant apie regionalizaciją galima išskirti ją skatinanti centralizacijos/decentralizacijos veiksnį. Kyla klausimas ar ekonominę plėtrą lengviau valdyti vietos ar šalies mastu. Atsakyti yra sudėtinga, nes tiek viena, tiek kita pusė, turi savų ir privalumų, ir trūkumų. Valstybiniu mastu vykdoma ekonominė plėtra („iš viršaus į apačia“) reiškia kapitalo koncentraciją centre. O vietiniu mastu („iš apačios į viršų“) vykdoma ekonominė plėtra vyks greičiau, kadangi tuomet sprendimų priėmimo galia yra arčiau apačios (vietinio lygmens).

Kalbant apie neoklasikinės teorijos teiginius, galima teigti, jog laisvos rinkos ir mažėjantis valstybės kišimasis į ekonomiką – pagrindinės ekonomikos plėtros prielaidos.

Tokiu būdu šiuolaikinis regionalizacijos procesas, veikiamas centralizacijos/decentralizacijos jėgų, skatina efektyvų valstybinės ir vietinės valdžios institucijų funkcijų paskirstymą, o tai teigiamai veikia ekonominę plėtrą.

Taigi apibendrinant galima teigti, kad regionalizacijos poveikio ekonominei plėtrai nagrinėjimas per kelių veiksnių prizmę yra žymiai efektyvesnis, kadangi vienu metu kreipiamas dėmesys į daugelį momentų.

1.2.2. Moksliniai požiūriai į regiono plėtros modelį

Pastaruojų metu pasaulyje sparčiai plinta optimalios būklės regionui paieškos idėja, tačiau neegzistuoja vieningos nuomonės dėl kintamųjų, turinčių apibrėžti šią būklę. Vieno aspekto nepakanka, norint įvertinti regiono plėtros procesą, nes regioną, kaip sistemą, apibūdina tik įvairių mokslinių požiūrių visuma. Mokslinių teorijų bazė remiasi trimis esminiais plėtros principais: pastovumu, subalansuotumu ir socialine orientacija. [5,75]

Pastovumo principas reiškia pakankamai ilgą laiką regiono potencialo reprodukcijai. Tokiu būdu, intensyvi gamtinių išteklių gavyba neįeina į pastovios regionų plėtros koncepciją. Regiono plėtra nėra griežtai linijinės formos procesas, čia galimi nuosmukiai ir pakilimai.

Subalansuotumo principas reiškia ypatingą kiekvienam regionui proporciją jo potencialo sudedamųjų dalių.

Socialinė orientacija – kuri reiškia, kad regioninių situacijų vektorius ir kiekybinių parametrų vertinimas turi būti vykdomas pirmiausia pagal jų įtaką gyventojų gyvenimo lygiui ir kokybei. Be to ši orientacija turi būti stabiliai subalansuota su gamtiniais, ekonomiais ir kitais regiono plėtros ištekliais. Tai svarbiausias ir iki šiol mažiausiai vertinamas regiono plėtros principas

Nors regiono ekonominio potencialo augimas, jo struktūriniai pokyčiai yra svarbios regiono plėtros sąlygos, tačiau gamybos augimą atskiruose regionuose, kurio siekiama nesilaikant regiono plėtros principų (pastovumo, subalansuotumo ir socialinės integracijos), lydi regiono socialinio – demografinio, gamtinio, ekologinio ir kitų komponentų degradacija. Regiono plėtros aspektai yra persipynę, tačiau griežtų ribų tarp jų nėra. Šiuo atveju aspektai skirstomi į tris pagrindines grupes. Toks suskirstymas padės lengviau sudaryti regiono plėtros modelį, kuriame atsispindės mokslinių požiūrių į regionų plėtros procesą integracija.

Socialinis regionų plėtros aspektas. Kadangi vien tik ekonomika, kultūra, darbo išlaidos ir t.t. nepaaiškina regionų plėtros arba nuosmukio, R. Danielzykas ir G. Vudas (2000) dėmesį nukreipia į kultūros dimensiją, kurią parodo per dviejų susijusių problemų prizmę :

1. regiono „identitškumo“ svarbą – žmonių prieraišumo jausmą regionui;
2. regiono specifikos svarbą – žmonių kasdienio gyvenimo turinį, „ekonominę ir darbo kultūrą“ arba „mentalitetą“.

Kalbant apie socialinį regionų plėtros aspektą, būtina paminėti dar vieną istorinį žingsnį, kuomet regionų plėtrą buvo pradėta traktuoti kaip žmogiškąją plėtrą., tai pradėjo J. Martinussenas (1999). Iš pradžių dėmesys buvo sukonzentruojamas trimis esminiais dalykais:

1. ilgo ir sveiko gyvenimo galimybei;
2. žinių siekimo galimybei;
3. išteklių gavimo galimybei, norint užtikrinti normalų gyvenimo lygį.

Prie šių veiksnių prisidėjo vyrų ir moterų lygios teisės, įvairūs stabilumo aspektai, politinio gyvenimo demokratizavimas.

Skirtumai ekonominėse ir socialinėse struktūrose arba sąlygose iš dalies priklauso nuo regiono geografijos ir reikšmės. Taigi socialinis regionų plėtros aspektas yra labai svarbus ta prasme, kad jis tiesiogiai susijęs su gyventojų gyvenimo lygiu ir kokybe – socialine integracija – esminiu plėtros principu.

Gamtinis regionų plėtros aspektas. P.A. Džuljenas ir R. Leičansas (2001) dinaminę regionų plėtrą nagrinėjo trimis kryptimis [5, 76]:

1. visiško pranašumo buvimas (gamtinių išteklių turėjimas);
2. investicinis patrauklumas;
3. užsienio investicijų srautas į regioną.

Šios plėtros pagrindą sudaro gamtiniai išteklių arba sąlygos, suteikiančios regionui visišką pranašumą. Visiškas pranašumas sąlygoja regiono patrauklumą investicijoms ir garantuoja pelną.

Visišką pranašumą regionui gali suteikti ne tik gamta, bet ir palanki verslui aplinka regione, patraukli mokesčių sistema ir kiti veiksniai.

Tačiau nereikia pamiršti, kad, ypatingai, gamtinis potencialas reikalauja reprodukcijos – naudojimas turi remtis pastovumo principu. Iš kitos pusės kiekvienas regionas turi savo konkurencinių pranašumų rinkinį ir ne tik „gamtos apdovanoto“ regiono padėtis visada pirmąja.

Ekonominis regionų plėtros aspektas. Didelė grupė mokslininkų, vertindama regioną, kaip socialinės-ekonominės erdvės visumą, regionų plėtrą suveda į ekonominę plėtrą, kurios pagrindas – evoliucija ir pažanga.

Mokslinė literatūra (M.P. Mondaro) tvirtino, kad norint sužinoti ar šalis vystosi reikia atsakyti į tokius klausimus:

Kas atsitiko su skurdu?

Kaip pasikeitė nedarbo lygis?

Koks nelygybės lygis?

Jei visi trys rodikliai pagerėjo, tai šalis, išgyvena augimo periodą. Jei pablogėjo, tai neverta kalbėti apie augimą, net jei pajamos vienam gyventojui išaugo dvigubai.

Ekonominė plėtra neatsiejama nuo ekonomikos augimo teorijų. J.Martinussenas (1999) skiria kelis skirtingus ekonominio augimo šaltinius industrinėse ir besivystančiose šalyse. Kur įtakos turi didėjanti paklausa, didėjanti gamyba ir pasiūla, didesnės kapitalo investicijos, technologinės inovacijos, švietimas.

Ekonominiam regionų plėtros aspektui priskiriami D. Makleodo (1996) modeliai: klasikinis/tradicinis (iš viršaus į apačią), ir iš apačios į viršų. Tradicinio regionų plėtros požiūrio charakteristikos būtų tokios:

- n akcentuojama centro/periferijos poliarizacija, kuomet kapitalas juda iš centro į periferiją, o ištekliai – atgal į centrą;
- n plėtra prasideda keliuose dinaminuose sektoriuose ir geografinėse teritorijose ir plinta į kitus sektorius;
- n labiausiai akcentuojama urbanizacijos ir pramonės, intensyvaus kapitalo plėtra, priėjimas prie aukščiausių technologijų.

Pagal modelį iš apačios į viršų, sprendimai ir galia turi būti kuo arčiau apačios (periferijos), tada ekonominis augimas ir plėtra vyks greičiau, nei rizikingi projektai „uždėti iš viršaus“:

- n svarbi kiekvieno regiono struktūrinė kompozicija;
- n sėkmė arba nesėkmė priklauso nuo vietinių sąlygų: regioninės politikos, infrastruktūros, darbo jėgos.

Kiekvieno iš šių modelių taikymas priklauso nuo konkretaus regiono.

Taigi, ekonominis aspektas yra esminis regionų plėtroje. Juk ekonominės regionų plėtros tikslas yra didinti turto kūrimo tempus regione bei aprūpinti jį finansiniais ištekliais, kurie būtini kitų regionų plėtros aspektų vystymui.

Regionų plėtra – kompleksinis požiūris, ir visuotinai priimto regionų plėtros proceso pabrėžimo nėra. *Regionų plėtra turi būti paremta jų potencialo (galinčio būti konkurencinio pranašumo šaltiniu) reprodukcija, optimalia plėtros aspektų (socialinis, gamtinis, ekonominis) proporcija ir nukreipta į gyvenimo lygio ir kokybės gerinimą. [5, 78]*

Konkretaus regiono plėtra, galima būtų palyginti su namo statyba, kur pagrindas – žmogiškasis kapitalas.

Žmogiškasis kapitalas ir socialinis regiono plėtros aspektas nukreipti į ateitį, jie sąlygoja „namo“ atsiradimą, „regioninę realybę“. Įtakos turi kultūriniai kintamieji, kurie formuoja tam tikrą regiono gyventojų požiūrį į supančią aplinką. Jie įtakoja ir bendravimo, komunikacijų ypatumus. Šie parametrai verslo įmonėse didina darbuotojų motyvaciją.

Taip pat svarbūs – konkurenciniai pranašumai. Naudingos iškasenos, ištekliai, visa tai daro regioną patraukliu, didina investicijų srautus į regioną.

Be viso šito įtakos turi ir ekonominė regiono plėtra į kurią įeina tokie rodikliai kaip : gamybos ir vartojimo apimtys, BVP, pajamų lygis vienam gyventojui, ir t.t.

Taigi regionas yra savotiškas „namas“ , kuriame labai svarbu laikytis proporcijų. Kiekvienas regionas unikalus, ir sprendžiant regionines problemas reikia ne tik atsižvelgti į regiono specifiką, bet ir įvertinti esminius plėtros principus. [5, 78]

1.3. Regiono plėtros kryptių ir ekonominės plėtros skatinimo metodų apžvalga Vakarų šalyse

1.3. 1. Regiono plėtros kryptys Vakarų šalyse

Regioninės plėtros instrumentas – valstybė. Praėjo tie laikai kai buvo manoma, jog konkurencija ir privati iniciatyva paskirstys gamybinės jėgas ir socialinę infrastruktūrą taip, kad jos būtų naudingos ir verslininkams, ir visuomenei. Stabilizuojantis demokratinis procesas, auga galimybė daryti įtaką ne tik regionams, bet ir atskiroms pramonės šakoms.

Valstybės siekiai subalansuoti gamybinių pajėgumų geografinį išsidėstymą – viena iš įsitvirtinusių regioninės plėtros kryptių. Čia dažniausiai naudojamos tokios priemonės, kaip 1. privačių investicijų srauto kontrolė; 2. lengvatinių sąlygų privačiam sektoriui sukūrimas; 3. valstybinių įmonių geografinio išdėstymo reguliavimas.

Palyginti retai naudojama – tiesioginė kontrolė, kaip griežčiausia priemonė. Dažniau naudojamos kitos finansinės skatinimo (ir apribojimo) priemonės kaip subsidijos, įvairūs mokesčiai, ir kt.

Kai kuriose valstybėse pastebimi bandymai reguliuoti geografinį žmoniškųjų išteklių pasiskirstymą, norint subalansuoti geografinį gamybinių pajėgumų išsidėstymą. Tokie procesai, kaip gyventojų mažėjimas, migracijos procesai, verčia valstybes taikyti administracines priemones, turinčias regioninį poveikį. Valstybė siekdama sukurti pageidaujamą žmoniškųjų išteklių struktūrą, gali naudoti tokias priemones: darbuotojų profesinį mokymą ir perkvalifikavimą valstybės biudžeto lėšomis, mokesčių mažinimą, socialinės infrastruktūros objektų kūrimą, gyvenamojo ploto suteikimą, tam tikrų priedų išmokėjimą ir kt.

Tačiau dažniausiai Vakarų valstybių regionų ekonomikos plėtros priemonės nukreipiamos plėtoti depresines ir ekonomiškai silpnas teritorijas, o taip pat decentralizuoti stambius pramoninius aglomeratus. [2, 30]

Depresinių, atgyvenusių pramonės šakų regionų plėtra. Depresiniai regionai – tai tos teritorijos, kurios praeityje pasižymėjo palyginti dideliais ekonomikos plėtros tempais, bet vėliau dėl įvairių priežasčių patyrė žymų nuosmukį. Vakarų valstybėse tokie regionai asocijuojasi su anglies, metalurgijos (XX a. pirmoji pusė), medžio apdirbimo, (XX a. antroji pusė) pramonės centrais. Dauguma iš anksčiau Vakarų valstybėse depresiniais vadintų regionų (Ruras Vokietijoje; Elzasas Prancūzijoje; Velsas Didžiojoje Britanijoje) šiandien jau mažai teprima krizines teritorijas. Tokių regionų patirtis parodė, jog gelbėjimas iš depresinės padėties, tai regionų ekonominės plėtros stabilumo pagrindas, kuris tapo mokslui imlių ūkio šakų, paslaugų, turizmo sektorių plėtra.

Silpnai išvystytų regionų ir ūkio šakų stimuliavimas. Skirtumas tarp šių regionų glūdi tame, jog silpnai išvystyti regionai niekada nepasižymėjo pramoninių pajėgumų koncentracija. Dažniausiai silpnai išvystyti regionai yra periferinės žemės ūkio, geriausiu atveju – naudingomis iškasenomis turtingos teritorijos, kuriose silpnai išplėtota socialinė infrastruktūra, mokslas ir kultūra. Europoje šiai regionų grupei priskiriama Šiaurės Europa (Norvegija, Švedija, Suomija), kai kurios Viduržemio vietovės (Graikija, Ispanija, Italija), Airija ir kt. Šiai grupei taip pat priklausytų Aliaska, šiaurinė Kanados dalis, didžioji Austrijos dalis. Kai kurie regionai iš šios grupės ekonomine prasme dažniausiai ir lieka neutralūs, t.y. juos mažai įtakoja rinkos pokyčiai. Šiai regionų grupei taikomos priemonės apima įvairaus pobūdžio subsidijas, lengvatas.

Aglomeratų, megapolių plėtros reguliavimas. Ši kryptis pati seniausia, tačiau ne pati efektyviausia. Vis dėl to tam tikros miestų augimą stabdančios priemonės duoda efektą. Užsienio šalyse tam yra taikomos įvairios priemonės: subsidijos įmonėms, perkeliančioms savo padalinius iš aglomerato į periferiją; papildomi mokesčiai aglomerate įsikūrusioms įmonėms ir kt.

Vakarų valstybėse regionų ekonomikos plėtra buvo vykdoma tokiais kryptimis: [2, 31]

- ī Skubi pagalba kriziniams regionams (1920- 1940).
- ī Ekonominės plėtros subalansuotumas tarp regionų, regionų plėtros šaltinių sukūrimas (1950-1970);
- ī Regionų restruktūrizacija, regionų vidinio plėtros potencialo išnaudojimas, smulkaus ir vidutinio verslo skatinimas (1970 – 1980);
- ī Regioninės plėtros modelis, kuris remiasi regionalizmo teorija – regiono savarankiška plėtra regiono interesų požiūriu. Regionų plėtra yra vietinės valdžios institucijų kompetencijoje ir atsakomybėje (nuo 1980);
- ī Klasterių formavimo teorija – šiuo metu daugelio valstybių viena iš regioninės politikos formavimo pagrindų (nuo 1990).

1.3.2. Regionų ekonominės plėtros skatinimo metodai ir priemonės

Ekonominė valstybės įtaka, siekiant sumažinti ar panaikinti regionines disproporcijas, vykdoma dviem metodais [2,31]:

1. Naujų pramoninių objektų statybos aukšto ekonominio išsivystymo lygio regionuose apribojimas;
2. Pramoninių objektų įkūrimo silpnai išvystytuose, depresiniuose regionuose skatinimas.

Užsienio šalių patirtis rodo, kad pirmasis metodas yra mažiau efektyvus, nei antrasis. Ekonominę plėtrą ribojančios priemonės: mokesčių už pagrindinius veiklos išteklius (kapitalo,

žemės ir pan.) padidinimas; pajamų mokesčio didinimas; baudos; premijos už gamybinių pajėgumų išskėlimą iš intensyvios pramonės teritorijų.

Ekonominio skatinimo priemonės pagal savo poreikį yra tiesioginio ir netiesioginio poveikio. Labiausiai paplitusios tiesioginio skatinimo priemonės: lengvatinio kreditavimo sistemos; įmonių, steigiančių padalinius valstybinės „globos“ regionuose, subsidijavimas; negražinamos subsidijos kapitalinei statybai; darbuotojų paruošimo ar perkvalifikavimo išlaidų dengimas; išlaidų, susijusių su gamybos pajėgumų perkėlimu, kompensavimas; mokesčių lengvatos; transportavimo, elektros energijos tarifų sumažinimas ir kt. [7,70]:

Lengvatiniai kreditai. Lengvatiniai kreditai užima svarbią vietą tiesioginės finansinės paramos priemonių grupėje. Jie gali būti išduodami nustatant mažesnes palūkanų normas, nustatant ilgesnį kredito grąžinimo laiką ar numatant neribotą kredito sumą. Vakarų valstybių patirtis parodė, jog būtent lengvatiniai kreditai pastaraisiais metais yra efektyviausia regionų ekonomikos plėtros priemonė.

Negražinamos subsidijos. Įmonėms, nusprendusioms silpnai išvystytame regione įkurti naują pramoninį verslo objektą ar išplėsti esamą, valstybė skiria negražinamas subsidijas. Kai kuriose užsienio valstybėse tarkim Prancūzijoje, negražinamosios paskolos dalis įmonės investicijose gali siekti 25 proc. Akivaizdu, jog kapitalo kaina visada vaidino svarbų vaidmenį pasirenkant investicijų mastą.

Mokesčių režimas. Toks regioninės plėtros įgyvendinimo svirtas užsienio šalyse gana paplitęs. Plačiai buvo ir šiuo metu kai kuriose valstybėse taikomos mokesčių sumažinimo; atleidimo nuo tam tikrų mokesčių; amortizacijos pagreitinimo priemonės. Tačiau pastaraisiais metais šis ekonominis svirtas Europos valstybėse taikomas vis rečiau dėl unifikuojamos ES mokesčių sistemos. Kitose valstybėse (JAV, Kanada, Japonija) šios priemonės ir šiuo metu užima svarbią vietą.

Netiesioginės paramos priemonės – tai specialios vyriausybės atsilikusių regionų plėtros programos, pagal kurias statomi infrastruktūros objektai (ypač magistraliniai keliai) , moksliniai pramoniniai kompleksai(mokslo technologijų parkai, inkubatoriai, ir kt.), kuriamos valstybinės įmonės, duodami stambūs valstybiniai užsakymai tuose regionuose įsikūrusioms įmonėms, ir pan.

Ypač, dėmesys Vakarų valstybėse skiriamas SVV plėtrai, kaip vienai iš ekonomikos regioninės plėtros formų, remiantis SVV dinamiškumu, geresnio vietinių išteklių panaudojimu, jo atsvara vietinėms monopolijoms ir pan.

1. 4. Europos Sąjungos (ES) regioninė ir sanglaudos politika

Europos Sąjungos regioninė politika yra antroji pagal biudžeto dydį ES politika po ES Bendrosios žemės ūkio politikos, 2000 – 2006 m. laikotarpiu jos biudžetas sudaro 213 mlrd. eurų.

Bendrasis ES regioninės politikos tikslas yra **socialinė ir ekonominė sanglauda**. Antrajame ES sutarties skyriuje nurodoma, kad Europos Bendrija turi siekti valstybių narių socialinės ir ekonominės sanglaudos. Todėl ES regioninė politika dar vadinama sanglaudos politika.

Taigi, Europos sąjungos (ES) regioninės ir sanglaudos politika – tai ekonominių, socialinių ir politinių priemonių visuma, nukreipta į mažiau išsivysčiusių regionų plėtrą bei tarpregioninės sanglaudos skatinimą siekiant spartesnio bendro šalies ekonominio bei visuomenės gyvenimo kokybės gerėjimo. Pagrindinis tikslas nėra vien tik regioninis vystymasis, bet ir vidinio ES integralumo stiprinimas. Taip pat perskirstymo pagalba, kuria siekiama sumažinti, tam tikrų teigiamų ir neigiamų pokyčių, susijusių su rinkos integracija, poveikį.

Regionų išsivystymo skirtumai Europos Bendrijoje egzistavo nuo pat pradžių (ryškiausias pavyzdys – atsiliekantys Italijos pietiniai regionai). Šie skirtumai dar labiau išryškėjo į jas įstojus tokioms šalims kaip Airija, Graikija, Ispanija ir Portugalija. Kai kurių rajonų BVP skirtumas siekė 3,5 karto, nedarbo rodikliai – iki 7 kartų. Tokių regioninių socialinių ir ekonominių skirtumų sumažinimas ir tolygios visos ES raidos skatinimas yra vienos iš bendrųjų ES politikų- regioninės politikos – tikslas.

ES regionine politika siekiama : remti ekonomikos plėtrą ES regionuose, sudaryti reikiamas ilgalaikės plėtros sąlygas; formuoti socialinius ir ekonominius bei aplinkosaugos reikalavimus atitinkančią infrastruktūrą; mažinti gyvenimo, ekonomikos, kultūros, išsimokslinimo sąlygų skirtumus tarp ES regionų. [30, 7].

Norint užtikrinti regionų plėtrą reikalingas teisingas regionų išskyrimas. ES valstybių regioninė statistika naudoja hierarchinę penkių lygių teritorinių vienetų klasifikacijos sistemą, pagal kurią regionai formuojami dvejopu būdu: 1. remiantis administracinėmis struktūromis; 2. geografiniais bei socialiniais ekonominiais kriterijais.

Daugumoje ES šalių regionai sutampa su šių šalių administracinėmis struktūromis. ES šalių teritorinių statistinių vienetų nomenklatūra (TSVN) apima penkis lygius [44]:

- 1 TSVN lygis – stambūs regionai. Mažesnėse valstybėse, (tarp jų ir Lietuva) , apimantys visą šalies teritoriją, didelėse valstybėse išskiriamos stambios teritorijos, pvz., Vokietijoje- žemės;
- 2 TSVN lygis – žemesnio lygio regioninės struktūros, sujungenčios kelias ar keliolika trečiojo lygio struktūrų. Vakarų valstybėse tai daugiausia provincijos. Lietuvoje buvo siūloma steigti 3- 4 regionus, apjungiančius tris ar keturias apskritis, tačiau kol kas šito buvo atsisakyta;
- 3 TSVN lygis atitinka Lietuvos apskritis. Tačiau Lietuvoje kol kas apskritys nėra savivaldžios. Todėl siekiant įgyvendinti ES reikalavimus, kiekvienoje apskrityje reikėtų iš apskričių savivaldybėse rinktų tarybos narių sukurti organą, kuriam būtų

patikėtas apskrities socialinės-ekonominės plėtros klausimų, bendrų visoms savivaldybėms sprendimas.

- 4 TSVN lygis atitiktų Lietuvos savivaldybes. Lietuvoje yra 56 savivaldybės, o po kito administracinių vienetų reformos etapo jų numatoma sudaryti apie 95;
- 5 TSVN lygis atitinka seniūnijas. Lietuvoje yra 450 seniūnijų.

ES taikoma 3 lygių regionų teritorinės struktūros sistema: 1. *Nacionaliniu lygiu (mikroregionai)*; 2. *Europiniu lygiu (mezoregionai, susidedantys iš mikroregionų)*; 3. *Globaliniu lygiu (makroregionai, susidedantys iš mezoregionų)*.

Pagrindinė regionų klasifikacija nacionaliniu lygiu tiesiogiai priklauso nuo regionų administracinės struktūros, skiriamos 4 rūšys:

1. „klasikiniai regionai“ su istoriniu miestu ir keletu smulkių miestų kaimo vietovėse.
2. Rusiškos/Sovietinės apskritys (rus.oblast).Regionai Belgijos ar Nyderlandų dydžio su stambiais gamybiniais centrais virš 250 tūkst. gyventojų.
3. Didelio tankumo regionai (virš 100 gyv./km²), kuriuose ištisinės urbanizuotos teritorijos, aukšto lygmens mobilumas, ekonominis tinklas apsunkina regioninį tikslų ribų nustatymą.
4. Mažai apgyvendinti regionai.

Šiose klasifikacijose Baltijos valstybės patenka į pirmą kategoriją.

Lietuvos ateities regionų modeliai

Tolygus gyvenamųjų vietovių išdėstymas praeitame istoriniame tarpsnyje buvo puiku, tačiau šiandien, įėjus į ES , reikalingi nauji sprendimai. [8]

Taigi, regionų skaičius turėtų mažėti. Siūlomi du etapai. Pirmiausia formuojami 5 regionai :

Klaipėdos (650 000)

Šiaulių (450 000)

Panevėžio (400 000)

Kauno (900 000)

Vilniaus (1 300 000)

Antrajame etape, vystant prof. J. Vanago idėją, Vilniaus ir Kauno miestai jungiami į binarinį darinį (metropoliją). Sujungus šių miestų regionus gaunama 2 000 000 gyventojų metropolija, gyventojų skaičiumi viršijanti Rygos regioną (1 700 000). Talino regionas turėtų 950 000.

Galutinis Lietuvos regionų variantas susidėtų iš 4 regionų:

Klaipėdos (650 000)

Šiaulių (450 000)

Panevėžio (400 000)

Vilniaus – Kauno (2 100 000)

Tokiu būdu Lietuva suformuotų stambiausią tašką trijose Baltijose šalyse, tampanti šio mezoregiono dalies centru, patrauklų investicijoms, turintį pakankamai erdvės plėtrai, patogioje geografinėje situacijoje, šalia magistralės Via Baltica, šalia teritorijoje dominuojant jungčiai metropolija - Klaipėda.

Toliau lentelėje pateikta ES valstybių teritorinė administracinė sistema. [8]

1 lentelė

ES valstybių teritorinė administracinė sistema fig.1 territorial administrative structure of EU states

Valstybė	Regionai	Vidurinis lygmuo	Lokalinis lygmuo
Austrija	9 žemės	-	2347 savivaldybės
Belgija	3 regionai	10 provincijų	589 komunos
Danija	-	14 regionų	275 komunos
Suomija	1 autonominis regionas	19 regionų	455 komunos
Prancūzija	26 regionai	100 departamentų	36433 komunos
Vokietija	16 žemių (Lander)	426 apskričių (Kreis)	16068 bendruomenės
Graikija	-	-	359 gr. Demoi 5562 gr. koinotikes
Italija	20 regionų	95 provincijos	8033 komunos
Airija	4 regionai	26 grafystės	83 savivaldybės 5 miestų sąjungos
Liuksemburgas	-	-	118 komunų
Nyderlandai	-	12 provincijų	633 savivaldybės
Portugalija	2 autonominiai regionai	-	305 savivaldybės
Ispanija	17 regionų	50 provincijų	8098 savivaldybės
Švedija	-	23 apskritys	288 komunos
Anglija	5 regionai	56 grafystės	482 savivaldybės

Es strateginiai prioritetai: 2000 – 2006 m. regionų konkurencingumas; Europos užimtumo strategijos įgyvendinimas; subalansuota kaimo ir miesto plėtra. Svarbūs partnerystės principas bei tolygaus vystymosi ir lygių galimybių aspektai. [30, 9].

ES regioninės politikos priemonės:

1. Finansinės iniciatyvos (paskolos, mokesčių mažinimas, subsidijos);

2. Parama verslo aplinkai (ekonominės infrastruktūra – inkubatoriai ir kt.);
3. Fizinė infrastruktūra (keliai, ryšiai, atliekų tvarkymas);
4. Investicinio patrauklumo didinimas (informacija, marketingas);
5. Planavimas; Visuomeninio sektoriaus veiklos išdėstymas.

ES regioninę politiką galima laikyti struktūrinės politikos sudedamąja dalimi, kuri įgyvendinama pasitelkus ES struktūrinius fondus ir Sanglaudos fondą. ES reglamentai numato, kad kiekvienas struktūrinis fondas gali finansuoti tam tikrus tikslus įgyvendinančias priemones.

Struktūrinių fondų tikslas – *skatinti atsiliekančių ES regionų plėtrą ir prisitaikymą prie ekonomikos pokyčių. Remti krizės apimtus pramonės regionus, kad jie galėtų persiorientuoti į kitas ekonomikos sritis.* Šiuo metu nustatyti 3 prioritetiniai struktūrinių lėšų investavimo tikslai. [11, 2-3]

1. Skatinti atsiliekančių regionų plėtrą ir prisitaikymą prie ekonomikos pokyčių. Parama skiriama regionams, kuriuose BVP vienam gyventojui mažesnis nei 75 proc. ES vidurkio, taip pat regionams, kur ypač mažas gyventojų tankumas (remiant pastaruosius, siekiama išvengti migracijos ir tolesnio jų gyventojų skaičiaus mažėjimo). Būtent šiam paramos tikslui yra priskiriama Lietuvos teritorija.
2. Remti krizės apimtus pramonės regionus, kad jie galėtų persiorientuoti į kitas ekonomikos sritis. Remiami regionai, kuriuose ekonominės veiklos pagrindą sudaro pramonė ir kuriuose ilgai išlieka didelis nedarbas. Taip pat skatinama kaimo vietovių plėtra ir prisitaikymas prie ekonomikos pokyčių.
3. Teikti paramą mokymui, kvalifikacijos kėlimui ir perkvalifikavimui. Pagrindinės priemonės – profesinis mokymas ir perkvalifikavimas, darbo rinkos institucijų plėtra. Šios priemonės bus finansuojamos iš Europos socialinio fondo.

Europos Sąjungoje veikia 4 struktūriniai fondai iš kurių ES valstybės narės gauna finansinę paramą. Tai būtų Europos regioninės plėtros fondas, Europos socialinis fondas, Europos žemės ūkio garantijų ir orientavimo fondo Orientavimo skyrius, Žuvininkystės orientavimo finansinis instrumentas ir atskiras fonas – Sanglaudos fondas.

2 lentelėje pateiktos intervencijos sritys, kurias finansuoja ES struktūriniai fondai.

2 lentelė

ES struktūrinių fondų intervencijos sritys.

Nr.	ES struktūrinis fondas	Intervencijos sritys
1.	Europos regioninės plėtros fondas (ERPF)	Gamybos sektorius, infrastruktūra, vietos plėtra ir techninė parama.

2.	Europos socialinis fondas (ESF)	Nacionalinių užimtumo veiksmų planų įgyvendinimas, tarp jų aktyvios darbo rinkos politikos priemonės, socialinė integracija, švietimas ir mokymas, kt. Be to, teritoriniai užimtumo paketai, informacinės visuomenės priemonės bei lygių galimybių priemonės.
3.	Europos žemės ūkio garantijų ir orientavimo fondo (EŽŪ-GOF) orientavimo skyrius	Lydimosios priemonės ir kitos kaimo plėtros priemonės (ūkių pertvarka, mokymas, perdirbimas ir rinkodara)
4.	Žuvininkystės orientavimo finansinis instrumentas (ŽOFI)	Žuvininkystės sektoriaus pertvarkymo priemonės

Šaltinis: Nakrošis, V. 2003. Europos Sąjungos Regioninė politika ir struktūrinių fondų valdymas, p. 10

Iš ES Sanglaudos fondo ES valstybės narės, kurių BVP vienam gyventojui yra mažesnis nei 90 proc. ES vidurkio (Airija, Ispanija, Portugalija ir Graikija 2000 – 2006 m.) gauna paramą stambiams transporto ir aplinkosaugos projektams. Metinis biudžetas: 2,6 milijardų eurų per metus. [30,15]

2000 – 2006 m. iš ES struktūrinių fondų finansuojamos nacionalinės programos, Bendrijos iniciatyvos ir kitos priemonės (inovaciniai veiksmai ir techninė pagalba).

ES regioninės politikos įgyvendinimo išlaidos nuolat didėja. 1975 m. regioninė politikos biudžetas sudarė tik 5 proc. viso ES biudžeto, o dabar jau – apie trečdalį. 1989-1993 m. ES struktūrinių fondų biudžetas sudarė 64 mlrd. eurų (1989 m. kainomis), o 1994-1999 m. – 155 mlrd. eurų (1994 m. kainomis). 2000-2006 m. finansinis planas buvo patvirtintas Europos Viršūnių tarybos susitikimo Berlyne išvadose. ES regioninės politikos biudžetas padidėjo labai nedaug (iki 213 mlrd. eurų 1999 m. kainomis): 195 mlrd. eurų bus skirta iš ES struktūrinių fondų, o 18 mlrd. eurų – iš Sanglaudos fondo. Be to 2000 -2006 m. valstybėms kandidatėms skirta ES stojimo paramos programų parama iš viso 21,8 mlrd. eurų PHARE, SAPARD, ir ISPA programoms. Ir 2002 -2004 m. naujai įstojusioms valstybėms narėms – 39,6 mlrd. eurų struktūrinėms intervencijoms. Bendra ES struktūrinių fondų ir Sanglaudos fondo parama per metus vienai ES valstybei narei negali viršyti 4 proc. BVP. [30, 21]

Naujoms valstybėms narėms 2004 -2006 m. laikotarpiu iš ES struktūrinių ir ES Sanglaudos fondo bus skirta apie 23 mlrd. eurų. Didžiausią paramą gaus Lenkija (7320,7 mln.eurų). Lietuva šiuo laikotarpiu iš ES struktūrinių fondų ir Sanglaudos fondo gaus 1,336 mlrd. eurų paramą,

(vienam gyventojui po 394 euro) Iš Sanglaudos fondo numatyta skirti 543,5 mln. eurų, tai sudaro apie 1/3 visos ES fondų paramos Lietuvai.

Be to ES regioninė politika pagrįsta keturiais tarpusavyje susijusiais bendraisiais principais [11, 5]:

Programavimo principas – ES struktūrinių fondų parama skiriama integruotoms, daugiametėms ir ES gaires atitinkančioms plėtros programoms įgyvendinti. Dabar ES regioninės politikos programos įgyvendinimo laikotarpis – 2000-2006 metai. Programavimo procesas apima įvairių ES regioninės politikos dalyvių atsakomybės pasidalijimą. Tarkim, Europos Komisija nustato finansinės paramos dydį, o ES valstybės narės parengia paramos programų projektus ir atrenka konkrečius.

Koncentravimo principas reiškia, kad ES struktūrinių fondų parama turi būti naudojama menkiausiai išsivysčiusiuose regionuose. Bet jis turi teminį, geografinį ir finansinį ypatumus. Teminis ypatumas, reiškia kad ES struktūrinių fondų parama skirstoma pagal tris uždavinius. Geografinis ypatumas reiškia, kad ES struktūrinių paramą gauna tik tam tikrus kriterijus atitinkantys regionai. 2000-2006 m. 41 proc. ES teritorijos (50 proc. 1994-1999m.) gauna paramą iš teritorinių ES struktūrinių fondų uždavinių. Finansinis ypatumas – didžiausia paramos dalis skiriama pirmojo uždavinio regionams.

Partnerystės principo esmė – kad vykdant ES struktūrinių fondų paramos programavimą, įgyvendinimą, priežiūrą ir vertinimą turi būti konsultuojamasi su regioninės ir vietos valdžios institucijomis, ekonominiais ir socialiniais partneriais, ir kitais kompetentingais partneriais.

Papildomumo principas – teigia, kad ES struktūrinių fondų parama turi papildyti, o ne pakeisti ES valstybių narių viešąsias ir kitas atitinkamas struktūrines išlaidas. Todėl kiekviena ES valstybė narė tokį išlaidų lygį turi nustatyti ir išlaikyti visą programinį laikotarpį.

ES struktūrinių fondų parama turi prisidėti prie tokių ES principų kaip subalansuota plėtra, aplinkosauga ir lygių galimybių plėtra. Pagaliau ES struktūriniams fondams taikomas ir subsidiarumo principas, kuris reiškia, kad sprendimai turi būti priimami kuo žemesniu lygiu.

1. 5. Regioninė politika Lietuvoje

1.5.1. Regionų plėtros politikos ypatumai Lietuvoje

Šalims buvusioms socialistiniame bloke, atsiveria naujos prekybinės galimybės, susijusios su bendrosios rinkos sukūrimu, kuriasi bendra tarptautinės prekybos liberalizacija, atnaujinamos natūralios prielaidos tarptautiniam bendradarbiavimui Baltijos jūros regione. Eilė valstybių tapo Europos Sąjungos narėmis. Ekonomikos globalizacijos pokyčius lydi augantis vietinių gamybos

sistemų vaidmuo. Tokiomis sąlygomis didelę reikšmę įgyja regioninė politika, nes atskiri regionai, gaudami nevienodą naudą iš minėtų pokyčių, stengiasi pagerinti savo poziciją, o nacionalinės vyriausybės ir tarptautinės organizacijos bando sumažinti tarpregioninius skirtumus.

Regionai (pagal 1998 m. liepos 20 d. vyriausybės nutarimą „ Dėl LR regioninės politikos matmenų“) tai:

1. pagrindiniai teritoriniai dariniai, kuriuose bus vykdoma valstybinės socialinės – ekonominės plėtros regioninė politika, laikytini ankstesnieji administraciniai – teritoriniai vienetai – apskritys, kurių dabar yra 10.
2. valstybinė regioninė socialinės – ekonominės plėtros politika kai kuriais atvejais vykdytina ir teritoriniuose dariniuose, susidedančiuose iš kelių bendras administracines ribas, turinčių apskričių ar kelių bendras administracines ribas, turinčių savivaldybių, identifikavus specifines šių regionų problemas ir sąlygas.

Lietuvoje nacionalinė *regionų plėtros politika* pradėta formuoti dar visai neseniai. Ji galėtų būti apibrėžiama kaip *visuma kryptingų priemonių, skirtų socialiniams bei ekonominiams skirtumams tarp regionų sumažinti. Nacionalinės regionų plėtros tikslas – skatinti ūkių pertvarkymą ir modernizavimą smunkančiose regionuose, mažinti nedarbą didžiausios bedarbystės regionuose, plėtoti labiausiai atsilikusius kaimiškuosius regionus pertvarkant ir restruktūrizuojant jų ūkį, reformuojant žemės ūkio gamybą, apdirbamąją pramonę ir rinkodaros struktūras, skatinant naujus verslus bei paslaugų kūrimą, o taip pat skatinti užsienio, visų pirma Europos Sąjungos , investicijas į Lietuvos ūkį. [1]*

Regiono plėtra yra neatsiejama nuo jos planavimo. Regioninės plėtros planavimas prasideda nuo atskirų bendruomenių (savivaldybių, apskričių), programų rengimo, kurios po to integruojamos nacionaliniame plane. Regiono plėtros strateginis planavimas tai planas po kuriuo turėtų rasti visi kiti bendruomenės planai: strateginis socialinės - ekonominės plėtros planas, teritorijų bendrieji ir detalieji planai, sektoriniai (žemės ūkio, pramonės, aplinkosaugos) planai. McSweeney, E (1977) [26].

Lietuvai įstojus į ES būtina užtikrinti efektyvų šios politikos įgyvendinimą, tam parengiant efektyvią įstatyminę bazę ir ekonominių svertų taikymą regioninėje politikoje. Svarbiausi regioninės politikos tikslai yra šie [46] :

- Remti rinkos ekonomikos plėtrą kiekviename šalies regione, sudaryti reikiamas ilgalaikės plėtros sąlygas;
- Skatinti ūkio pertvarkymą ir modernizavimą regionuose;
- Formuoti socialinius-ekonominius ir aplinkosaugos reikalavimus atitinkančią infrastruktūrą;

- Mažinti gyvenimo, ekonominių, kultūros, išsimokslinimo sąlygų skirtumus tarp regionų;
- Mažinti nedarbą.

Kalbant apie regionų formavimą ir, ypač, apie jų plėtrą, labai svarbu atkreipti dėmesį į du esminius dalykus. **Pirma**, tai vietinės valdžios (apskritis, savivaldybės) iniciatyva teisinėmis ir ekonominėmis priemonėmis sukurti palankų verslui klimatą, reguliuojant žemės pardavimą arba nuomą, vietinius mokesčius, rinkliavas ir pan. **Antra**, svarbus yra šalies centrinės valdžios specialių regioninių programų finansavimas, mokslo ir gamybos skatinimas, užsienio investicijų nukreipimas į norimus plėtoti regionus.

Įgyvendinat regioninės politikos tikslus, vadovaujamas šiais **principais** [46]:

- *Koordinavimo principu*. Regioninės politikos įgyvendinimo sėkmė tiesiogiai priklauso nuo įvairių suinteresuotų valstybės institucijų (ministerijų, departamentų, inspekcijų ir t. t.) veiklos koordinavimo rengiant ir įgyvendinant Nacionalinį plėtros planą pagal Lietuvos Respublikos bendrajame plane numatytus sprendimus;
- *Partnerystės, vietos iniciatyvos principu*. Reali ekonomikos plėtra regionų ir vietos lygmenimis; privačios iniciatyvos partnerystė bei vietos valdžios iniciatyva yra vienas svarbiausių efektyvaus regioninės politikos principų įgyvendinimo veiksmų, ir tai turi rasti išraišką rengiamame Nacionaliniame plėtros plane;
- *Vietinio augimo ir laikinumo principais*. Šie tarpusavyje susiję principai rodo, jog svarbiausias regioninės politikos tikslas - prisidėti prie verslo ugdymo ir plėtros vietose, kad kiekviename regione būtų sukurtas pakankamai stiprus ekonominis potencialas.

Institucijos atsakingos už regioninės plėtros politiką:

1. Nacionalinė regionų plėtros taryba.
2. Nacionalinė regionų plėtros institucija.
3. Regionų plėtros tarybos.
4. Regionų plėtros institucija.

Nacionalinei regioninei plėtros politikai formuoti ir įgyvendinti rengiamas Nacionalinis regionų plėtros planas, regionų plėtros planai ir jų įgyvendinimo projektai, o šios veiklos tvarką nustato vyriausybė. Šiuose dokumentuose turi būti nurodyti prioritetingi regiono socialinės, ekonominės bei fizinės infrastruktūros plėtros tikslai, uždaviniai, priemonės bei finansavimas, būtinas norint planus įvykdyti. Minėti projektai gali būti finansuojami iš valstybės ir savivaldybių biudžetų lėšų, iš savivaldybių paimtų paskolų, iš Europos Sąjungos ir kitų tarptautinių organizacijų, fizinių ir juridinių asmenų lėšų.

Mūsų šalyje regioninė politika dar tik formuojama – priimti Lietuvos regioninės politikos matmenys, regioninės plėtros įstatymas, kuriamos regioninės plėtros institucijos, rengiamas nacionalinis plėtros planas, regioninės ir sektorinės plėtros programos.

1.5.2. Teisės aktai, reglamentuojantys nacionalinę regionų ekonomikos politiką

Teisės aktai, t.y. įstatymai, nutarimai, įsakymai ir kt. surinkti naudojant teisės aktų sąrašo bazę LITLEX.

Taigi, regioninės politikos formavimas Lietuvoje prasidėjo 1998 m., kuomet buvo priimtas Lietuvos respublikos Vyriausybės 1998 m. liepos 21 d. nutarimas Nr. 902 “Dėl Lietuvos regioninės politikos matmenų“. Šiuo metu teisinį regioninės politikos pagrindą sudaro Regioninės plėtros įstatymo pakeitimo įstatymas 2002 m. gruodžio 10 d. Nr. IX-1285 . Pagrindines regioninės politikos formavimo kryptis taip pat pateikia Lietuvos pasiruošimo narystei Europos Sąjungoje programa (LPNP) bei Vidutinio laikotarpio ūkio raidos strategija (abu komponentai patvirtinti Lietuvos Respublikos Vyriausybės). Lietuvos Respublikos Bendrojo plano projektas (teritorinio planavimo dokumentas) ir įvairių šakinių plėtros strategijų projektai taip pat turi dalis arba komponentus, orientuotus į regionų plėtrą.

Pagrindiniai dokumentai, įgyvendinsiantys Vyriausybės regioninės politikos srityje, yra Vyriausybės programa, Nacionalinis plėtros planas bei regioninio lygmens planavimo ir programiniai dokumentai (pirmiausia regionų plėtros planai).

Pagrindiniai teisės aktai, reglamentuojantys regionų ekonominės plėtros planavimo dokumentų rengimą, yra LR Regioninės plėtros įstatymas, Strateginio planavimo metodika, LR Biudžeto sandaros įstatymas.

Lietuvos Respublikos regioninės plėtros įstatymas (2002 m. gruodžio 10 d. IX-1285) sukuria teisinę bazę regionų ekonomikos politikai formuoti ir įgyvendinti bei Europos Sąjungos (ES) struktūrinėms lėšoms gauti ir administruoti. Rengiant šį įstatymą buvo vadovautasi prielaida, kad parama iš PHARE Socialinės ir ekonominės sanglaudos fondo bus programuojama bei įgyvendinama decentralizuotai, t.y. tiksliniuose regionuose, kuriuos nustato Lietuva, suderinusi su ES komisija.

Vienas pagrindinių dokumentų, rengiant institucijų strateginius veiklos planus ir biudžetų projektus yra Strateginio planavimo metodika, patvirtinta 2000 05 03 d. Finansų ministro ir Valdymo reformų ir savivaldybių reikalų ministro įsakymu Nr.112/50. Nauja metodikos redakcija patvirtinta 2003 02 21 d. įsakymu Nr.I K-047/1Y-58. Joje išdėstyta strateginio planavimo ir programų sudarymo Vyriausybės ir institucijos lygiais metodologija ir principai.

Biudžeto sandaros įstatymas Nr. VIII-1821 (priimtas 2000 07 11 d.) įtvirtina pagrindines biudžetinės sistemos reformos nuostatas bei principus, kurių įdiegimas sudaro galimybę susieti institucijų veiklos kryptingumą su biudžeto asignavimais. Tai leidžia pagerinti biudžeto išlaidų planavimą ir valdymą. Pagrindinis dokumentas, reglamentuojantis strateginio planavimo ir programinio biudžeto sudarymo principų taikymą savivaldybėse yra LR Vyriausybės 2004 m. birželio 15 d. nutarimas Nr.751 „Dėl Lietuvos Respublikos valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžetų sudarymo ir vykdymo tvarkos patvirtinimo“.

Siekiant užtikrinti valstybės biudžeto ir Europos Sąjungos lėšų kontrolę, 2000 m. vasario 7 d. buvo priimtas LRV nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos valstybės įstaigų ir valstybės įmonių vidaus audito“, o 2000 m. spalio 18 d. LRV nutarimas „Dėl valstybinio sektoriaus vidaus kontrolės ir vidaus audito sistemos sukūrimo programos patvirtinimo“, (nauja redakcija 2003 04 14 Nr.470).

2000 m. spalio 17 d. LR Seimas priėmė LR Apskritis valdymo įstatymą (papildytas 2001 12 21 d. Nr. IX-681), kuris įpareigoja apskričių viršininkus vykdyti regionų plėtros institucijos funkcijas, inicijuoti regionų plėtros tarybų sudarymą bei vadovauti šių tarybų darbui.

2001 m. balandžio 26 d. nutarimu Nr.478 patvirtinta Valstybės lėšų, skirtų kapitalo investicijoms, planavimo tikslinimo, naudojimo, apskaitos ir kontrolės tvarka.

2001 m. gegužės 16 d. priimtas Vyriausybės nutarimu „Dėl Europos nacionalinių sąskaitų sistemos diegimo“ įteisintas NUTS klasifikacijos taikymas Lietuvoje: 1 lygis- visa šalis, 2 lygis- visa šalis, 3 lygis – apskritys, 4 lygis - savivaldybės, 5 lygis – seniūnijos. Regioninės sąskaitos turi būti parengtos ne žemesniame negu 3 lygyje.

2004 balandžio 29 d. finansų ministro įsakymu Nr.1K-168 patvirtinta Valstybės kapitalo investicijų planavimo metodika.

2004 gegužės 31 d. priimtas Vyriausybės nutarimas Nr.661 „Dėl finansinių Europos Sąjungos paramos programų lėšų administravimo, valdymo ir kontrolės tvarkos“. Juo nustatomos funkcijos ministerijoms bei kitoms valstybės institucijoms bei įstaigoms, kurios dalyvauja planuojant, paskirstant ir prižiūrint finansinę paramą iš ES paramos programų. Juo siekiama užtikrinti finansinių Europos Sąjungos paramos programų lėšų administravimo veiksmingumą, racionalų šių lėšų panaudojimą iš efektyvių šių finansinių Europos Sąjungos paramos programų lėšų valdymą bei kontrolę.

1.5.3. Lietuvos regionų ekonomikos plėtros būklės apžvalga

Mūsų šalyje regioninė politika dar tik formuojama ir šiame procese susiduriama su daugeliu problemų. Regionų plėtra galima vadinti bendruomenės gyvenimo socialinio, ekonominio,

aplinkosaugos, sveikatos apsaugos, technologijų, kultūros ir rekreacijos aspektų vystymą tam tikroje teritorijoje.

Ekonomikos plėtra yra svarbiausia bendruomenės plėtros sudedamoji dalis, kadangi ji aprūpina bendruomenę finansiniais ištekliais, kurie būtini norint vystyti kitus bendruomenės plėtros aspektus.

Ekonomikos plėtrą galima traktuoti dvejopai:

1. tai procesas, kurį galime apibrėžti kaip skiriamų vystymuisi žmogiškųjų, finansinių, organizacinių, fizinių ir gamtinių išteklių mobilizavimą, siekiant išplėsti bendruomenei teikiamų konkurentabilių paslaugų ir produktų kiekį ir kokybę;
2. tai veikla, kuria ekonomikos plėtros organizatoriai stengiasi paveikti procesą visos bendruomenės labui.

Remiantis Vakarų šalių patirtimi galima teigti, kad ekonominės veiklos pagrindą sudaro šios pagrindinės sudedamosios dalys [44,179]:

- n žmogiškieji ištekliai; (darbo jėga ir vadovavimas);
- n technologija;
- n infrastruktūra;
- n finansinis kapitalas.

Pastaraisiais metais vykstantys pasikeitimai labai paveikė visus komponentus. Besivystančiose šalyse šie uždaviniai itin sunkūs, nes pasikeitimai yra kompleksiški atsižvelgiant į patirties stoką.

Šiuo metu Lietuvoje, atsižvelgiant į teritorinį požiūrį, yra keli regionai, kurių socialiniai ekonominiai rodikliai yra geriausi. Juose koncentruojasi ir didžioji dalis užsienio investicijų. Tai vakarinė Lietuvos dalis, apimanti Klaipėdą, Palangą, Mažeikių ir Akmenės rajonus, Vilnius ir Vilniaus rajonai. Tuo tarpu Lietuvos šiaurinėje, rytinėje ir pietvakarinėje dalyje labiausiai išvystyta žemės ūkio produkcijos gamyba.

Lietuvoje pasikeitus ekonominiams santykiams, vyksta ūkio restruktūrizavimas ir veiklų pertvarka. Keičiasi įvežamų išteklių ir gaminamų prekių rinkos, spartėja pramonės technologizacijos procesai, sparčiai vystosi smulkus verslas, stiprėja partnerystė su užsieniu. Visi šie procesai sukonzentravo kvalifikuotus specialistus šalies centruose, kur vyksta sparti pramonės šakų inovacija, bendrų su užsieniu firmų kūrimas. Taigi didieji Lietuvos miestai, pasižymintys įvairių išteklių gausa, turi geresnes galimybes pritraukti investicijas bei pertvarkyti sutrikusią ūkio subjektų veiklą. Tuo tarpu nuo didmiesčių atitolę, buvę specializuoti regionai, ypač, kaimiškieji yra pasmerkti merdėti.

Geriausiai regionų išsivystymo lygį ir skirtumus atspindi BVP tenkantis vienam gyventojui. Lietuvoje anksčiau BVP buvo skaičiuojamas tik šalies mastu, tačiau didėjant regioninės plėtros reikšmei, nuo 1996 m. BVP pradėtas nustatinėti pagal atskiras apskritis.

Kiekvienos teritorijos patrauklumas investicijų požiūriu yra vienas iš svarbiausių rodiklių, formuojant teritorijų ir regionų plėtros planus. Maisto ir lengvosios pramonės įmonės, kurios visada Lietuvoje buvo prioritetinių šakų įmonės, pritraukia daugiausia užsienio investicijų. Didžioji dalis šių įmonių sukoncentruota didžiuosiuose Lietuvos miestuose. Kai kurios lengvosios ir maisto pramonės randasi kituose Lietuvos miestuose ir gyvenvietėse. Tai pozityvus dalykas, nes leidžia tolygiau pasiskirstyti užsienio investicijoms ne vien tik didžiuosiuose Lietuvos miestuose. [41,161] Vienas iš efektyvių regioninės politikos įrankių, skatinančių atskiros teritorijos ekonominį augimą, yra laisvų ekonominių zonų, pritraukiančių užsienio investicijas steigimas. Užsienio investicijoms laisvosiose ekonominėse zonose taikoma investicijų apsauga, valstybės garantijos, muitų ir mokesčių lengvatos

2. ŠIAULIŲ APSKRITIES EKONOMINĖ IR SOCIALINĖ SITUACIJA

Šiaulių apskrities ekonominė ir socialinė situacija išnagrinėta vadovaujantis informacija iš šių šaltinių literatūros sąrašė: 16-19, 31, 41-51.

2.1. Bendra Šiaulių regiono apžvalga

Šiaulių apskritis Lietuvos šiaurėje apima Vakarų Aukštaitijos ir Žemaitijos etnografinių regionų dalis. Per apskritį eina sąlyginė etnografinė žemaičių ir aukštaičių tarmių riba (žr. 1 priedą). Apskritį sudaro Šiaulių miesto, Akmenės, Joniškio, Kelmės, Pakruojo, Radviliškio ir Šiaulių rajonų savivaldybių teritorijos (žr. 2 priedą). Gyvena 370,1 tūkstančių gyventojų, bendras plotas yra 8540 km².

Šiaulių apskritis yra sparčiai intelektualinį ir pramoninį potencialą kaupiantis regionas

LR teritorijos bendrajame plane Šiauliai priskiriami 1 lygmens metropoliniam regioninės kategorijos centrui. Tarptautinės kategorijos metropoliniams centrams priskiriami Vilnius ir Kaunas, valstybinės kategorijos - Klaipėda. Numatoma plėtoti dvylika 2 lygmens regioninių centrų, tarp jų trys A kategorijos centrai - Panevėžys, Alytus, Marijampolė.

Bendrajame plane teigiama, kad dabar Šiauliai metropolinio lygmens centro kriterijų neatitinka ir yra silpniausia grandis šiame lygmenyje, tačiau yra realios galimybės išplėtoti miestą iki metropolinio lygmens centro: geresnė Vakarų Lietuvos demografinė padėtis, universitetas, galimybė intensyviai sąveikauti su kitų regionų ir miestų potencialais, lauktinas transporto koridorių svarbos didėjimas. Šiauliai turi sparčiai plėstis kaip regioninis mokslo ir mokymo centras, būtinas modernių technologijų gamyboje taikymas, į savo ekonominius ir socialinius išteklius orientuotas potencialo ugdymas bei ryžtingas darbo vietų kūrimas.

Šiame plane akcentuojama, kad būtina panaudoti įvairias makroregioną jungiančių tinklų formavimo priemones: valdymo ir organizacines (pvz., regioninių plėtros tarybų bendradarbiavimas, pramonės ir verslo plėtros tarybų veikla), technologines ir technines (pvz., transporto tinklai), erdvinio planavimo (pvz., bendrą plėtros programų, projektų rengimas) ir kt.

Bendrajame plane išskiriama ir formuojama viena Rytų - Vakarų krypties I A kategorijos pagrindinė (metropolinė) šalies urbanistinės integracijos ašis. Ji remiasi keturiais metropolinio lygmens centrais kaip pagrindiniais inovacijų ir kitų aukščiausio lygmens veiklų stimulais. Numatoma ašis tapatinama su gyventojų ir veiklos koncentracijos zona. Ypač svarbi ji suformuojant gana tolygų urbanistinio metropolinio vystymo stuburą.

Iš 1 lygmens (metropolinių) centrų ir I A lygmens metropolinės urbanistinės integracijos ašies plėtojimo keturių prioritetų pirmuoju bendrajame plane įrašyta Šiaulių miesto plėtra. Be to, ir

bendrasis strateginis prioritetas teikiamas silpnosioms urbanistinio karkaso dalims aktyvinti bei stiprinti.

Šiaulių - Raseinių regioninės reikšmės rekreacinė sistema bendrajame plane priskiriama vidutinio potencialo rekreaciniams arealams kaip ir Dusetų - Zarasų arealas.

Bendrajame plane apibrėžti šeši I rango magistraliniai keliai. Šiaulius kerta du tokie keliai:

1) TINA transporto koridorius Klaipėda - Šiauliai - Panevėžys - Vilnius - Lyda, čia numatoma rekonstruoti atkarpą Šiauliai - Panevėžys ir suformuoti Šiaulių rytinį aplinkkelį;

2) Transeuropinis I A (Via Hanseatica) koridorius Pskovas - Ryga - Šiauliai - Karaliaučius - Varšuva - Krokva - Budapeštas, čia rekonstruota kelio atkarpa Šiauliai - Bubiai ir Šiaulių pietvakarinis aplinkkelis.

Bendrajame plane kartu su kitais keturiais numatytas Šiaurės - Vakarų pramoninių zonų kompleksas: Klaipėda - Kretinga - Plungė - Telšiai - Mažeikiai - Šiauliai

Žemiau pateiktoje lentelėje apžvelgiami pagrindiniai Lietuvos, ES ir Šiaulių regiono skirtumai vertinant pagal įvairius makroekonominis rodiklius, tokius kaip BVP vienam gyventojui bei bendras užimtumo lygis. Kaip matyti iš pateiktos lentelės, svarbiausių rodiklių skirtumai gana dideli.

3 lentelė

Pagrindiniai Šiaulių apskrities, Lietuvos ir ES skirtumai

Rodiklis	Šiaulių regionas (2003 m.)	Lietuva (2003 m.)	ES vidurkis (2002 m.)	Skirtumas
BVP, mln. Lt	44,5	56,2	100	didelis
Nedarbas %	11,8	10,3	7,7	didelis
Bendras užimtumo didėjimas (dirbančių gyventojų skaičiaus pokytis per metus) %	6,8	2,3	1,3	didelis
Bendras užimtumo lygis %	40,6	41,3	64,3	vidutinis

Šaltinis: EUROSTAT'as

Praėjusį dešimtmetį Lietuvos, o kartu ir regiono ekonomika iš esmės pasikeitė: atvirumo ir liberalizacijos lygis labai pakilo, įvyko stambių struktūrinių pokyčių tokių kaip žemės ūkio dalies BVP ir užimtumo struktūroje sumažėjimas, pakankamai didelis paslaugų sektoriaus suaktyvėjimas. Sparčiai plėtojosi privatusis sektorius, ekonominiu požiūriu per trumpą laiką tapdamas daug svarbesniu nei valstybės sektorius. Konkurencija- tiek tarp vidaus įmonių, tiek su užsienio

konkurentais,- padidindama kainų konkurenciją, labai sustiprėjo. Karu vyko ekonominės integracijos į Europos sąjungą procesas. Nors Rusijos ir NVS šalių vaidmuo buvo pakankamai svarbus tiek Lietuvos, tiek Šiaulių ekonomikoje sparčiai plėtėsi prekyba su ES valstybėmis narėmis.

Pastaraisiais metais įvyko šie struktūriniai pokyčiai: Lietuvos, o kartu ir Šiaulių regiono struktūra tapo panašesnė į Europos Sąjungos valstybių ūkio struktūrą. Privatizavimas turėjo didelę reikšmę didinant privataus sektoriaus vaidmenį šalies bei regiono ūkyje ir labai paskatino spartų BVP augimą (privataus sektoriaus sukuriama BVP dalis šalyje padidėjo 72 proc.). 2003 metais Šiaulių regiono paslaugų sektorius sukūrė 58,1 proc. regiono BVP. Pramonės ir statybos dalis bendrame Šiaulių apskrities BVP išliko panaši, t.y. kito nuo 27,7 proc. 1995 m. iki 28,7 proc. 2003 m. Pramonės ir žemės ūkio dalis, priešingai, labai sumažėjo- nuo 20,6 proc. 1995 m. iki 13,2 proc. 2003 m. Tačiau lyginant su Lietuva šis rodiklis regione yra beveik du kartus didesnis nei šalyje.

Regiono ūkis praėjusių kelerių metų laikotarpyje buvo sparčiai restruktūrizuojamas, tačiau šis procesas ir dabar dar nepasibaigęs. Regione galima pastebėti ypač spartų kai kurių anksčiau neišplėtotų paslaugų, tokių kaip finansinių paslaugų privatiems bei verslo klientams, didmeninės bei mažmeninės prekybos ir transporto paslaugų plėtrą.

2.2. Pramonė ir verslas

Šiaulių apskrities pramonės bei verslo aplinka iš esmės susiduria su panašiomis problemomis, kaip ir dalis kitų Lietuvos regionų.

Šiaulių regiono pramonės konkurencingumas Europos ir tarptautiniu lygmeniu didėja, tačiau nepakankamai sparčiai; nors pasiekta pažanga didinant privataus sektoriaus veiklos skaidrumą, verslumo lygis tebelieka žemas.

Šiaulių regiono, kaip ir kitų Lietuvos apskričių verslo plėtrai taip pat trukdo biurokratizmas, finansavimo prieinamumo problemos, kvalifikacijos spragos.

Nors apskrityje gausu kultūros paveldo objektų, istorinių ir gamtos paminklų, tačiau turizmo infrastruktūra dar nėra pakankamai išplėtotą. Siekiant didinti žema ir vidutinę kvalifikaciją turinčių darbuotojų užimtumą ir karjeros galimybes, daug dėmesio būtina skirti mokymui turizmo sektoriuje.

Lietuvos statistikos departamento duomenimis, 2004 metų pabaigoje Šiaulių apskrityje veikė 6245 ūkio subjektai (žr.4 lentelę). Į apskrityse veikiančių ūkio subjektų skaičių Lietuvos statistikos departamentas neįskaičiuoja įmonių filialų ir atstovybių, kas leidžia daryti prielaidą, kad realiai apskrityje egzistuojančių įmonių skaičius yra gerokai didesnis.

Šiaulių regione veikiančios ūkio subjektai

	2001 m.	2002 m.	2003 m.	2004 m.
Iš viso Lietuvoje	67901	68426	68356	69861
Šiaulių apskritis	6225	6327	6120	6245
Akmenės r. sav.	414	381	358	350
Joniškio r. sav.	467	485	468	508
Kelmės r. sav.	535	534	509	501
Pakruojo r. sav.	454	431	389	411
Radviliškio r. sav.	673	680	640	630
Šiaulių m. sav.	3020	3145	3102	3175
Šiaulių r. sav.	662	671	654	670

Modifikuota iš šaltinio: Lietuvos statistikos metraštis 2000, 2001, 2002, 2003, 2004 – v.: Statistikos departamentas prie LRV. www.std.lt

Šiaulių apskrityje veikiančių įmonių lyginamasis svoris bendrame Lietuvoje veikiančių ūkio subjektų skaičiuje nuo 2001 metų kito nežymiai, tačiau vidutiniškai kiekvienais metais sudarė: 2001 metais- 9,2 proc., 2002 metais- 9,25 proc., 2003 metais- 8,95 proc., o 2004 metų pabaigai sudarė 8,9 proc.. Didžiausia veikiančių ūkio subjektų koncentracija per visą nagrinėjamą laikotarpį buvo Vilniaus bei Kauno apskrityse.

Per praėjusius 2004 metus (žr. 5 lentelę) Šiaulių apskrityje daugiausia veikė įmonių užsiimančių didmenine bei mažmenine prekyba (1854 arba 29,68 proc.). Pramonės sferoje veikė 809 ūkio subjektai (12,95 proc.), transporto ir sandėliavimo paslaugas teikė 398 įmonės (6,37 proc.), nekilnojamo turto nuomos paslaugomis bei kita verslo veikla užsiėmė 413 įmonių (6,61 proc.) žemės ūkio, medžioklės, miškininkystės bei žuvininkystės verslu užsiėmė 333 įmonės (5,3 proc.), statyba – 211 (3,37 proc.), elektros, dujų ir vandens tiekimu- 27 (0,43 proc.). Kitų ekonominių verslo rūšių veikla užsiimančių organizacijų bendras lyginamasis svoris yra ganėtinai mažas.

Lyginant regione ir Lietuvoje veikiančių įmonių pasiskirstymą pagal ekonomines veiklos rūšis matyti, kad bendras regiono vaizdas tik tam tikrose ekonominės veiklos sektoriuose skiriasi nuo šalies bendrojo vaizdo. Pagal įregistruotų ir veikiančių regione įmonių procentinę išraišką matyti, kad Šiaulių regione net 3 proc. daugiau įmonių, užsiimančių žemės ūkio bei kita su tuo susijusia veikla. Vidutiniškai nuo 2 proc. iki 4 proc. skiriasi transporto ir sandėliavimo bei turto nuomos paslaugas teikiančių įmonių skaičius, lyginant su bendru šalies vidurkiu. Šiaulių apskrityje net 24 proc. yra mažiau ūkio subjektų užsiimančių kitomis, nei žemiau lentelėje pateikiamomis ekonominėmis veiklomis.

5 lentelė

Šiaulių apskrityje veikiančios ūkio subjektai pagal ekonomines veiklos rūšis

	Iš viso	Žemės ūkis, medžioklė, miškininkystė ir žuvininkystė	Pra-mo-nė ir vandens tiekimas	Elektros, dujų ir vandens tiekimas	Sta-tyba	Didmeninė ir mažmeninė prekyba ir t.t.	ir Vieš-bučiai ir resto-ranai	Trans-portas ir sandėliavimas	Paštas ir ryšiai	Finansi-nis tarpini-nkavimas	Nekilnojama s turtas, nuoma ir kita verslo veikla	Vie-šis ir valdymo verslo veikla	Kita veiklos rūšis
Iš viso	69861	2068	8712	251	2992	21185	2561	5690	212	859	73334	736	17261
Lietuv-oje													
Šiaulių apskri-tis	6245	333	809	27	211	1854	212	398	17	73	413	76	1822
Akmėnės r. sav.	350	29	31	4	9	104	8	18	4	2	10	9	122
Joniškio r. sav.	508	43	40	4	6	156	19	27	-	4	19	9	181
Kelmės r. sav.	501	49	53	2	9	180	16	23	1	2	11	10	145
Pakruojo r. sav.	411	48	59	2	8	78	13	31	-	4	14	9	145
Radvilaiškio r. sav.	630	62	67	8	13	194	31	33	1	5	22	9	185
Šiaulių m.	3175	23	447	6	151	955	109	202	11	50	319	29	873
Šiaulių r. sav.	670	79	112	1	15	187	16	64	-	6	18	1	171

Modifikuota iš šaltinio: Lietuvos statistikos metraštis 2000, 2001, 2002, 2003, 2004 – v.: Statistikos departamentas prie LRV. www.std.lt

Lietuvos statistikos departamentas svarbiausių pramonės gaminių gamyba užsiimančias įmones apibūdina kaip valstybes įmones, akcines bendroves, uždarąsias akcines bendroves ir personalines įmones, nepramonines įmones, vykdančias pramoninę veiklą, kurių metinė parduotos produkcijos apimtis daugiau nei 0,5 mln. Lt.

Lietuvoje 2000-2003 metais itin konkurencingi buvo tekstilė ir tekstilės gaminiai, drabužiai ir jų priedai, kailiai ir jų dirbiniai, pienas ir pieno produktai, trąšos ir baldai; pakankamai konkurencingi- mineralinis kuras, elektros įrenginiai, medienos gaminiai, radijo, televizijos ir ryšių įranga.

Per 2000-2003 metus pramonės produkcijos apimtis Šiaulių apskrityje ženkliai pakito. Bendra regiono pramonės produkcijos apimtis išaugo nuo 884 mln. Lt iki 1464 mln. Lt per metus (žr.6 lentelę). Didžiausias procentinę išraišką turintis rodiklis, atspindintis pajamų, gaunamų iš pramonės, didėjimą buvo Šiaulių mieste, kur lyginant 2000-2003 metų Lietuvos statistikos departamento pateiktus duomenis jis išaugo nuo 616 mln. Lt iki 1060 mln. Lt ir sudarė 76,55 proc. viso per 2000-2003 metus išaugusios pramonės produkcijos apimties pokyčio Šiaulių apskrityje. Tuo tarpu kituose apskrities rajonuose, šis rodiklis sudarė nuo 1 proc. (Akmenės r. sav.) t.y. 6 mln. Lt (nuo 117 mln. Lt - 2000 m. iki 123 mln. Lt - 2003 m.) iki 12 proc. t.y. 70 mln. Lt (Šiaulių r. sav.).

6 lentelė

Šiaulių apskrityje parduota pramonės produkcija

Be PVM ir akcizo, veikusiomis kainomis, mln. litų

	2000 m.	2001 m.	2002 m.	2003 m.
Iš viso Lietuvoje	18544	21997	22168	24520
Šiaulių apskritis	884	1029	1239	1464
Akmenės r. sav.	117	121	126	123
Joniškio r. sav.	17	23	30	36
Kelmės r. sav.	43	53	31	57
Pakruojo r. sav.	29	24	33	45
Radviliškio r. sav.	39	45	44	50
Šiaulių m.	616	721	907	1060
Šiaulių r. sav.	23	42	68	93

Modifikuota iš šaltinio: Lietuvos statistikos metraštis 2000, 2001, 2002, 2003, 2004 – v.: Statistikos departamentas prie LRV. www.std.lt

Remiantis statistikos departamento duomenimis, šio metu svarbiausios Šiaulių apskrities pramonės produkcijos rūšys: dviračiai, televizoriai, baldai, maisto produktai ir gėrimai, oda ir jos dirbiniai, pakuotės, elektros įrengimai ir prietaisai. Akmenės rajone, svarbiausios pramonės produkcijos rūšys: cemento, gofruotų lakštų (šiferio) bei negesintų kalkių gamybą. Joniškio rajone vyrauja žemės ūkio produkcijos gamyba ir žemės ūkio produkcijos perdirbimas (daugiausia kombinuotieji pašarai ir miltai). Kelmės rajone- linų pluošto, pieno produkcijos, mėsos ir jos subproduktų gamyba bei durpių gavyba. Pakruojo rajone- dolomitinės skaldos ir padarinės medienos gamyba. Radviliškio rajone- geležinkelio ūkis (prekinių vagonų remontas, krovinų gabenimas ir keleivių vežimas), durpių gavyba bei nealkoholinių gėrimų gamyba. Šiaulių miesto savivaldybėje- dviračių, televizorių, metalo pjovimo staklių, avalynės (be avalynės iš gumos arba plastikų), alaus, nealkoholinių gėrimų gamyba bei durpių gavyba. Šiaulių miesto rajone- durpių gavyba, mėsos ir jos subproduktų bei miegamųjų sofų gamyba.

Nedidelė Lietuvos vidaus rinka lemia tai, kad ekonomikos augimas ir gyventojų gerovės kilimas yra tiesiogiai susijęs su šalies eksporto didėjimu. Lietuviškų prekių eksporto struktūra pagal apskritis pateikiama 7 lentelėje.

7 lentelė

Lietuviškos kilmės prekių eksportas

	2000 m.		2001 m.		2002 m.		2003 m.	
	mln. Lt	%.	mln. Lt	%	mln. Lt	%	mln. Lt	%
Iš viso	14193,2	100	17117,2	100	19117,4	100	21262,6	100
Lietuviškos kilmės	12150,1	85,6	14315,0	83,6	15475,0	80,9	17739,9	83,4
Alytaus apskritis	598,7	4,2	634,6	3,7	660,5	3,5	626,5	2,9
Kauno apskritis	2567,4	18,1	2635,0	15,4	2774,8	14,5	3138,9	14,8
Klaipėdos apskritis	1454,4	10,2	1665,8	9,7	2675,9	14,0	3513,1	16,5
Marijampolės apskritis	299,8	2,1	376,4	2,2	373,3	2,0	443,3	2,1
Panevėžio apskritis	1250,3	8,8	1275,9	7,5	1373,3	7,2	1423,2	6,7
Šiaulių apskritis	647,3	4,6	754,7	4,4	780,9	4,1	971,7	4,6

Tauragės apskritis	86,4	0,6	108,9	0,6	100,3	0,5	181,6	0,9
Telšių apskritis	2982,0	21,0	4037,0	23,6	3621,6	18,9	4101,1	19,3
Utenos apskritis	350,7	2,5	392,2	2,3	373,3	2,0	428,9	2,0
Vilniaus apskritis	1913,2	13,5	2434,4	14,2	2741,0	14,3	2911,5	13,7

Modifikuota iš šaltinio: Lietuvos statistikos metraštis 2000, 2001, 2002, 2003, 2004 – v.: Statistikos departamentas prie LRV. www.std.lt

Lyginant ketverių metų laikotarpį nuo 2000 iki 2003 metų, matyti, kad Šiaulių apskrities eksporto dalis šalyje turi tendenciją didėti. Tačiau apskritis pagal eksporto apimtį išlaiko stabilų lygį ir užima šestą vietą šalyje. Didžiausią dalį lietuviškos prekių eksportavo Telšių apskritis. Jos įmonių eksportuojama produkcija analizuojamu laikotarpiu siekia apie 20 proc. visos lietuviškos kilmės prekių eksporto. Klaipėdos apskrities eksportuojamos produkcijos procentinis pokytis analizuojamu laikotarpiu išaugo nuo 10 iki 16 proc.. Kauno apskrityje- sumažėjo apytiksliai nuo 4 proc. (nuo 18 proc. iki 14,8 proc.). Galima teigti, kad Šiaulių apskrities įmonės nebuvo pasirengusios gaminti paklausų tarptautinėje rinkoje produktą.

Šiaulių regiono 2004-2006 metų plėtros plane teigiama, kad apskrityje eksportuojama apie 55 proc. pagamintos produkcijos. Šiaulių miesto pramonės įmonių eksportas sudaro 65,1 proc. produkcijos. Eksporto lyderiais yra dviračių gamintojai. Jų produkcijos eksportas sudaro 97 proc., odos perdirbėjų- 85 proc. pagamintos produkcijos, trikotažo gamintojai ne Lietuvoje parduoda 93 proc. visų gaminių. Užsienyje parduodama 90 proc. televizijos ir ryšių įrangos, plastikinės pakuotės gaminių eksportą sudaro 73 proc., o baldų eksportas- 81 proc.. 2005 m. sausio mėnesio 5 d. [28] „Verslo žinių“ pateiktame sparčiausiai per 2004 metų 9 mėnesius augusių Lietuvos bendrovių sąraše buvo nemažai Šiaulių regiono įmonių: „Justluka“, „Šiaulių ranga“, „Šiaulių titanas“, „Šiaulių tauro televizoriai“, „Šiaulių plentas“, „Šiaulių tauro kalvis“, „Jupoja“, „Venta“, „Sintuva“, „Metalo prekyba“, „Metaloidas“, „Eternit Akmenė“. Sparčiausiai Lietuvoje pernai augo Šiaulių bendrovė „Ertresa“, besiverčianti DVD ir televizorių detalių importu iš Azijos, jų komplektavimu ir eksportu į Rusiją. Ji pajamas pernai per 9 mėnesius palyginti su 2003 metų tuo pačiu laikotarpiu padidino nuo 7,6 milijono litų iki 124 milijonų, t.y. 1534 procentais.

Lietuvos įstojimas į Europos Sąjungą sąlyginai pakeitė Lietuvos gamintojų padėtį Europos Sąjungų šalyse. Šiaulių apskrityje veikiančių įmonių dalyvavimas tarptautinėse parodose, periodiškai vykstančiose daugelyje ES šalių, leidžia daryti prielaidą, kad netolimoje ateityje apskrityje pagamintos produkcijos eksportuojama dalis šalies atžvilgiu gali gerokai padidėti.

Kontraktas tarp įmonės ir užsienio užsakovo yra ilgalaikis procesas trunkantis vidutiniškai nuo vieno iki šešių mėnesių ir priklausomai nuo produkto specifikos.

Ne viena Šiaulių apskrityje veikianti gamybinė įmonė ketina gauti Europos Sąjungos struktūrinių fondų paramą gamybinės bazės bei įrengimų modernizavimui. Tai, savo ruožtu, įgalins įmones gaminti kokybiškesnę produkciją bei didinti savo gamybinius pajėgumus, siekiant patenkinti užsienio vartotojų poreikius.

Pagal materialines ir tiesiogines užsienio investicijas Šiaulių apskritį iki šiol lenkia didieji Lietuvos miestai ir jų apskritys. Kaip kito investicijos apskrityje tikslinga analizuoti statistikos departamento pateikiamais duomenimis.

Šiaulių apskričiai tenkanti investicijų dalis yra neproporcingai maža. 2003 metais apskričiai teko 443, 040 mln. Lt. arba 5,1 proc. visų šalies materialinių investicijų, kurias sudaro išlaidos pastatams, inžineriniams statiniams, įrengimams, mašinoms, transporto priemonėms įsigyti; statybai ir esamam ilgalaikiam materialiajam turtui atnaujinti (išskyrus paprastąjį remontą). Tai pakankamai maža dalis, turint omenyje, kad Šiaulių apskrityje gyvena 11 proc. šalies gyventojų.

8 lentelė

Materialinės investicijos, tūkst. Lt

	2000 m.	2001 m.	2002 m.	2003 m.
Iš viso Lietuvoje	6553139	7824007	8124342	8677710
Šiaulių apskritis	308920	314323	456003	443040
Akmenės r. sav.	14665	16654	17592	16422
Joniškio r. sav.	11935	18944	35252	25713
Kelmės r. sav.	9014	11232	30983	25713
Pakruojo r. sav.	7549	18370	18543	18016
Radviliškio r. sav.	16397	17005	30877	32139
Šiaulių m.	176290	198390	292427	235110
Šiaulių r. sav.	73070	33728	30329	89007

Modifikuota iš šaltinio: Lietuvos statistikos metraštis 2000, 2001, 2002, 2003, 2004 – v.: Statistikos departamentas prie LRV. www.std.lt

Lyginant materialines investicijas Šiaulių regione (žr. 8 lentelę), investicijos į Šiaulių apskritį išaugo vos 0,4 proc., nuo 4,7 proc. iki 5,1 proc.. Tačiau 2001 metais materialinių investicijų šalies atžvilgiu procentinis rodiklis siekė vos 4 proc., o 2003 metais lyginant su 2002 metais materialinės investicijos šalies atžvilgiu sumažėjo nuo 5,6 proc. iki 5,1 proc.. Sumažėjusi bendra materialinių investicijų dalis Šiaulių apskrityje atitinkamai lėmė sumažėjusias investicijas

kiekvienoje iš apskrities rajono savivaldybių, išskyrus Šiaulių rajono savivaldybę, kur materialinės investicijos išaugo beveik tris kartus.

Tiesioginės užsienio investicijos Lietuvoje yra pasiskirsčiusios netolygiai. Tiesioginės užsienio investicijos tenkančios vienam gyventojui Vilniaus apskrityje 2003 metų pabaigai beveik tris kartus viršijo šalies vidurkį, o Tauragės apskrityje jos sudarė vos 4,27 proc. vidutinio lygio, Šiaulių apskrityje- 13 proc. vidutinio lygio. (žr. 9 lentelę).

9 lentelė

**Tiesioginės užsienio investicijos vienam gyventojui Lietuvoje ir Šiaulių regione,
Lt**

	2000 m.	2001 m.	2002 m.	2003 m.
Iš viso Lietuvoje	2678	3068	3808	3976
Šiaulių apskritis	419	449	488	514
Akmenės r. sav.	900	1022	1038	1046
Joniškio r. sav.	34	10	66	63
Kelmės r. sav.	1	3	12	15
Pakruojo r. sav.	204	200	301	196
Radviliškio r. sav.	54	76	77	96
Šiaulių m.	855	906	940	1002
Šiaulių r. sav.	66	73	154	226

Modifikuota iš šaltinio: Lietuvos statistikos metraštis 2000, 2001, 2002, 2003, 2004 – v.: Statistikos departamentas prie LRV. www.std.lt

Pagal tiesiogines užsienio investicijas tenkančias vienam gyventojui apskrityje išryškėja, kad daugiausiai investicijų vienam gyventojui ketverių metų laikotarpyje nuo 2000 iki 2003 metų teko Akmenės rajone, prasčiausia situacija- Kelmės rajone, kur tiesioginės užsienio investicijos vienam gyventojui 2003 metų pabaigai sudarė vos 15 Lt. tokia mažą tiesioginių užsienio investicijų dalį galima būtų paaiškinti tuo, jog Kelmės rajone daugiausia dominuoja prekybinės individualios įmonės.

Investicijos yra būtina ekonominio augimo sąlyga. Tai yra labai svarbi priemonė, skatinanti bet kurio regiono gaminamos produkcijos ar teikiamų paslaugų konkurencingumą ir ekonomikos augimą. Svarbu vykdyti sistemingą ir efektyvią investicijų pritraukimo politiką regiono mastu, nes būtent nuo investicijų priklauso regiono sugebėjimas konkuruoti ir maksimaliai išnaudoti savo potencialą.

Išanalizavus statistikos duomenis bei įvairius verslo tyrimo rezultatus, galima teigti, kad Šiauliuose vyrauja smulkus ir vidutinis verslas. Smulkiojo ir vidutinio verslo (SVV) plėtojimui ir konkurencingumui didinti svarbios įmonių valdymo konsultavimo, informacinių technologijų ir komunikacijų, techninių paslaugų, marketingo ir reklamos, teisės ir audito paslaugos, kurios yra nepakankamai išvystytos.

Visos Šiaulių apskrities savivaldybės teikia paramą SVV. Tam tikslui yra naudojami įvairūs fondai, dažniausiai specialiai sukurti SVV remti. Šių fondų lėšos paskutiniuosius trejetą metų yra naudojamos dalinėms bankų paskolų palūkanoms kompensuoti bei beprocentinėms paskoloms teikti, verslininkams konsultuoti ir mokyti, leidiniams apie regionų SVV plėtrą leisti, skiriamos verslininkų dalyvavimui parodose, mugėse, regiono įmonėse gaminamos produkcijos pristatymo užsienio šalyse išlaidoms kompensuoti, verslo misijoms. Tačiau SVV fondų lėšos ne visose savivaldybėse yra pilnai išnaudojamos: Šiaulių miesto verslininkai mažai informuojami apie galimybę pasinaudoti SVV fondo lėšomis, taip pat paskolų sumos yra santykinai nedidelės (iki 30 tūkst. Lt), tačiau kitose savivaldybėse dažnai trūksta pačių verslininkų aktyvumo ir noro imti lengvatines paskolas (pvz. Pakruojų raj.). Be finansinės paramos SVV taikomos lengvatos: dažniausiai atleidžiama nuo mokesčių mokėjimo į vietinį biudžetą, tačiau lengvatų sistema ne visose savivaldybėse yra aiški, skaidri. Yra nepakankama parama pradedantiesiems verslą. Tai atitinka SVV strategijoje iki 2015 metų nurodytą silpnę - Finansinių paramos priemonių, taikomų pradedantiesiems ir plėtojantiems SVV, stoka. Pagrindinės savivaldybių lėšų naudojimo kryptys bei skatintinos veiklos pateikiamos 10 lentelėje.

10 lentelė

Pagrindinės Šiaulių regiono savivaldybių lėšų naudojimo kryptys bei skatintinos veiklos

Savivaldybė	Skirta lėšų suma, Lt	Fondo lėšų naudojimo kryptys	Skatintinos veiklos
Akmenės r.	100 000	Verslo informacijos centro veiklos finansavimui – 35 000 Lt; daliniam palūkanų kompensavimui – 5 000 Lt; įmonių dalyvavimo parodose išlaidų finansavimui – 4 000 Lt; mažų ir vidutinių įmonių infrastruktūros projektų finansavimui – 15 000 Lt; mokymams – 5 000 Lt.	*****

Joniškio r.	175 000	Verslo planų rengimo finansavimui; mokymams, seminarams, parodoms; palūkanų kompensavimui; verslo nuostolių, patirtų dėl stichinių nelaimių, kompensavimui; verslininkų ir žemdirbių pagerbimui.	*****
Kelmės r.	141 000	Palūkanų kompensavimui – 117 000 Lt; verslo subsidijavimui – 5 000 Lt; mokymams ir konsultacijoms – 19 000 Lt.	*****
Pakruojo r.	280 000	Palūkanų kompensavimui; seminarams, techninei pagalbai verslininkams; daliniam investicinių projektų finansavimui.	*****
Radviliškio r.	148 000	Palūkanų kompensavimui; mokymams, seminarams; naujų darbo vietų daliniam finansavimui.	*****
Šiaulių m.	341 182	Palūkanų kompensavimui; verslo misijų finansavimui; parodų išlaidų daliniam finansavimui; SVV plėtros programų ir projektų finansavimui; konsultacijoms ir mokymams; verslo planų rengimo išlaidų daliniam finansavimui.	*****
Šiaulių r.	100 000	Daliniam investicinių projektų finansavimui; verslo informacinio centro finansavimui; parodų išlaidų daliniam finansavimui; seminarų bei paskaitų verslo klausimais išlaidų finansavimui; paskolų palūkanų kompensavimui.	Kaimo turizmas; vietos antrinių žaliavų panaudojimas; ekologinė žemdirbystė; buitinių paslaugų teikimas.

**** Visos skatintinos veiklos, išskyrus tas, kurios neįtrauktos į Vyriausybės patvirtintą neremtinų veiklos rūšių sąrašą.

***** Nepateikė duomenų.

Modifikuota iš šaltinio: Lietuvos smulkaus ir vidutinio verslo lėtos agentūra. www.svv.lt

Šiaulių universiteto mokslo ir technologijų parkas (ŠU MTP) skatina nuolat bendradarbiauti mokslo institucijas ir verslo įmones. Šis bendravimas ir bendradarbiavimas yra ypač svarbus gerinant verslo aplinką, didinant verslo konkurencingumą regione, siekiant įsisavinti ES struktūrinių fondų lėšas. Per MTP struktūrą Šiaulių universitetas atlieka žinių visuomenės plėtros

vaidmenį ir padeda įgyvendinti besimokančio miesto koncepciją, kartu išlaikomas ir panaudojamas mokslinis potencialas. Šiaulių universiteto mokslo ir technologijų parko veiklos kryptys: valdymo inovacijų plėtra ir praktinis jų taikymas Šiaulių regiono įmonėse, technologinių inovacijų bei mokslo naujovių diegimas ir komercializavimas veikiančiose įmonėse arba kuriant naujas įmones, jas inkubuojant, naujų mokslo technologijų paieška ir perdavimas, projektų ruošimas, administravimas, konsultavimas įvairiais klausimais. 16 000 m² patalpų skirta perspektyvioms, inovatyvioms įmonėms, modernių technologijų kūrimui bei praktiniam diegimui. Svarbu yra tai, kad Šiaulių universiteto mokslo ir technologijų parkas jau dabar yra pritraukęs 2,5 mln. Lt investicijų (vyriausybės subsidija). Tai yra tik pirmosios šios įstaigos pritrauktos investicijos į regioną. Ateityje numatomas užsienio investicijų įsisavinimas.

Šiaulių verslo inkubatorius yra vienas iš 6 Lietuvoje veikiančių verslo inkubatorių. Verslo inkubatorius priima gamybines ir paslaugas teikiančias įmones, kurios savo veiklą vykdo ne daugiau kaip 3 metai ir norėtų saugiai startuoti ir sustiprėti versle bei lengvatinėmis sąlygomis įsikurti šiuolaikinėse patalpose (iki 60 kv.m.) su kompleksine parama savo verslui. Pirmenybė taikoma didelės vertės prekes ir paslaugas kuriančioms inovatyvioms įmonėms, diegiančioms originalias idėjas, įgyvendinančioms išradimus ir inovacinius projektus, vykdančioms veiklą, artimą Šiaulių regiono turimoms technologijoms bei gamybiniais pajėgumams.

Sprendimą dėl firmos patekimo į Verslo inkubatorių priima Verslo inkubatoriaus taryba, kurią sudaro steigėjų atstovai, Šiaulių regioninių prekybos, pramonės ir amatų rūmų, asocijuotų verslininkų struktūrų, Šiaulių apskrities administracijos bei Šiaulių universiteto atstovai.

Regiono plėtros agentūros veiklos tikslas – skatinti Šiaulių regiono ekonominę – socialinę plėtrą, remiantis darnaus vystymosi principais. Bendrąja prasme – įtakoti Lietuvos regioninės politikos įgyvendinimą, siekiant Šiaulių regiono socialinio – ekonominio augimo, teikti paramą SVV atstovams, siekiant įsisavinti ES fondų lėšas, padėti įmonėms rengti projektus, gerinti verslo aplinką, organizuoti seminarus, mokymus, rengti regiono planus bei atlikti jų monitoringą. Nuo 1994 metų šioje institucijoje teikiamos konsultacijos verslininkams: juridiniais, verslo steigimo, valdymo, plėtros klausimais, rengiami investiciniai projektai, organizuojami mokymai.

Šios institucijos daugiausiai veikia apskrities centre, t.y. Šiauliuose, tačiau rajonuose taip pat yra verslo informaciniai centrai, kurie teikia panašias paslaugas vietos verslininkams, o taip pat glaudžiai bendradarbiauja su Šiauliuose įsikūrusiomis institucijomis, siekdami darnaus ir vieningo tikslo, skatinat investicijų pritraukimą į regioną bei SVV plėtrą. Akmenės rajone veikia Turizmo ir verslo informacijos centras, Pakruojo rajone - Verslo informacinis centras, Kelmėje įsikūręs - Kelmės verslo informacijos centras, Joniškėje ir Radviliškyje - Joniškio verslo informacijos bei Radviliškio turizmo ir verslo informacijos centrai.

Kadangi dauguma verslo konsultacinių institucijų koncentruojasi Šiaulių mieste (rajonuose daugiausia veikia tik po vieną tokią organizaciją), ta pati situacija yra ir su verslo asociacijomis, organizacijomis. Šiaulių mieste veikia Prekybos, pramonės ir amatų rūmai, Lions, Rotary klubai, Šiaulių jaunimo rūmai, Moterų vadybininkų draugija, Pramonininkų asociacija, Darbdavių konfederacijos Šiaulių skyrius, LINAVA Šiaulių skyrius, Šiaulių smulkiojo ir vidutinio verslo asociacija ir kitos verslo organizacijos, asociacijos.

Apskritis rajonuose nėra arba silpnai veikia esančios verslo interesus atstovaujančios organizacijos, asociacijos. Ypatingai trūksta smulkaus verslo interesus atstovaujančių, smulkius verslininkus vienijančių organizacijų, asociacijų. Paminėtina Joniškio r. veikianti Lietuvos kaimo turizmo asociacija, Radviliškio r. - verslininkų asociacija. Rajonuose veikia darbdavius vienijančios organizacijos, tačiau jos yra nepakankamai aktyvios.

Remiantis Lietuvos Banko statistiniais duomenimis matyti (žr. 11, 12 lenteles), kad 2004 metų pradžiai Šiaulių regiono valstybės ir savivaldybės įmonių bei privačių įmonių, kaip skolininkų skaičius buvo 1159, kas sudarė beveik 10 proc. visų įmonių, kaip skolininkų skaičiaus. Lyginant Šiaulių apskritį su kitais Lietuvos regionais, šis skaičius buvo ketvirtoje vietoje po Vilniaus, Kauno ir Klaipėdos regionų. Tačiau nagrinėjant tuos pačius statistinius duomenis matyti, kad įmonių, besinaudojančių verslui teikiamomis paslaugomis paskolų likutis Šiaulių regione buvo 418 355 tūkst. Lt, kai tuo tarpu Panevėžio apskrityje verslui teikiamomis paslaugomis naudojėsi tik 977 įmonės turėjo 629 702 tūkst. Lt paskolų likutį. Galima daryti prielaidą, kad Panevėžio rajone veikiančios panašios įmonės yra didesnės nei Šiaulių regione, todėl ir jų išiskolinimo portfelis šiek tiek skiriasi. Kaip pavyzdį galima pateikti alų gaminančias įmones ir pan.

11 lentelė

Paskolų paskirstymas pagal likučius ir apskritis

2004 m. pradžioje

I. Paskolos pagal likutį

Paskolų likutis, Lt	Skolininkų skaičius, vnt.	Iš jo			Paskolų likutis, tūkst. Lt	Iš jo		
		Valstybės ir savivaldybės įmonių, privačių įmonių	Fizinių asmenų	Kitų		Valstybės ir savivaldybės įmonių, privačių įmonių	Fizinių asmenų	Kitų
iki 20 000,00	144 529	4 645	139 404	480	433 101	16 532	414 439	2 130
20 000,01 - 50 000,00	14 216	1 398	12 695	123	478 254	50 527	423 551	4 176
50 000,01 - 100 000,00	10 366	1 365	8 910	91	746 688	103 592	636 421	6 675
100 000,01 - 500 000,00	6 884	2 744	4 036	104	1 481 711	676 285	780 808	24 618
500 000,01 - 1 000 000,00	867	720	112	35	611 156	513 761	73 620	23 775
1 000 000,01 - 5 000 000,00	1 025	923	40	62	2 278 893	2 060 785	76 649	141 459
5 000 000,01 ir daugiau	389	359	4	26	6 069 634	5 656 563	40 802	372 269
Iš viso	178 276	12 154	165 201	921	12 099 437	9 078 045	2 446 290	575 102

Modifikuota iš šaltinio: Lietuvos Banko statistika 2000, 2001, 2002, 2003, 2004 – v.: Lietuvos Bankas. www.LB.lt

II. Paskolos pagal apskritis

Apskritis	Skolininkų skaičius ¹ , vnt.	Iš jo			Paskolų likutis, tūkst. Lt	Iš jo		
		Valstybės ir savivaldybės įmonių, privačių įmonių	Fizinių asmenų	Kitų		Valstybės ir savivaldybės įmonių, privačių įmonių	Fizinių asmenų	Kitų
Alytaus apskritis	7 522	484	6 981	57	280 955	208 583	55 599	16 773
iš jos Alytuje	5 740	426	5 263	51	226 346	174 229	38 244	13 873
Kauno apskritis	30 906	2 670	28 138	98	2 109 263	1 685 154	363 808	60 301
iš jos Kaune	23 516	2 238	21 196	82	1 790 194	1 429 713	317 827	42 654
Klaipėdos apskritis	23 608	1 462	22 035	111	1 202 426	819 213	335 493	47 720
iš jos Klaipėdoje	17 222	1 142	15 985	95	1 065 561	746 859	293 499	25 203
Marijampolės apskritis	10 980	513	10 451	16	301 083	236 080	48 832	16 171
iš jos Marijampolėje	5 616	350	5 254	12	261 461	217 271	36 471	7 719
Panevėžio apskritis	16 001	977	14 721	303	782 237	629 702	106 331	46 204
iš jos Panevėžyje	11 886	788	10 804	294	712 992	596 944	86 016	30 032
Šiaulių apskritis	16 425	1 159	15 218	48	550 718	418 355	104 824	27 539
iš jos Šiauliuose	11 054	760	10 260	34	456 209	365 698	76 786	13 725
Tauragės apskritis	4 917	224	4 684	9	116 987	82 551	23 538	10 898
iš jos Tauragėje	3 003	172	2 824	7	99 257	73 749	16 020	9 488
Telšių apskritis	9 232	353	8 838	41	685 330	611 539	52 372	21 419
iš jos Telšiuose	2 687	167	2 488	32	406 971	376 203	20 986	9 782
Utenos apskritis	8 619	290	8 310	19	185 139	131 889	43 803	9 447
iš jos Utenoje	4 729	140	4 583	6	93 705	66 062	20 730	6 913
Vilniaus apskritis	59 697	4 259	55 224	214	5 885 299	4 254 979	1 311 690	318 630
iš jos Vilniuje	54 924	4 071	50 647	206	5 782 634	4 199 309	1 281 484	301 841
Iš viso	187 907	12 391	174 600	916	12 099 437	9 078 045	2 446 290	575 102

¹ Šioje lentelėje skolininkas, gavęs paskolas keliuose apskrityse, parodytas kiekvienoje iš jų, todėl šios lentelės duomenys nesutampa su I lentelėje pateiktais duomenimis.

Modifikuota iš šaltinio: Lietuvos Banko statistika 2000, 2001, 2002, 2003, 2004 – v.: Lietuvos Bankas. www.LB.lt

Atlikus Šiaulių regiono pramonės bei verslo situacijos analizę, nustatyta, kad regione palanku toliau plėtoti tradicines pramonės šakas ir lengvatas suteikti naujai besikuriančiam smulkaus ir vidutinio verslo sektoriui. Įmonių sėkmingas dalyvavimas projektuose Europos Sąjungos paramai gauti, suteiktų galimybes atnaujinti įmonėms gamybinius pajėgumus ir steigti naujas darbo vietas.

2.3. Turizmas

Auganti šalies, o tuo pačiu ir regiono ekonomika, gerėjanti teikiamų paslaugų kokybė sudaro puikias sąlygas tiek vietinio, tiek atvykstamojo turizmo plėtrai.

Šiaulių regiono turizmo sektorius turi dideles galimybes augti, nes apskritis turi nemažą kultūros paveldą ir patrauklią gamtinę aplinką. Tačiau šiuo metu turizmo potencialas panaudojamas nepakankamai.

Lietuvos, kaip ir daugelio kitų valstybių, kultūra nėra vienalytė. Šiaulių regione-paribio su Latvija krašte nuo seno gyveno latvių, vokiečių, žydų, rusų, karaimų ir kitos tautinės bendrijos, prisidėjusios prie krašto ekonomikos, mokslo ir kultūros raidos.

Šio krašto istorijos ir kultūros paveldas - Lietuvos europinio (baltiškojo) kultūrinio tapatumo iliustracija, liudijanti regiono civilizacijos raidą.

Šiaurės Lietuva - molio, dolomito ir gipso žemė su unikaliu lygumų kraštovaizdžiu, išraižytu Ventos bei Mūšos intakų ir apjuostu Linkuvos kalvagūbrio, besidriekiančio į kaimyninę Latviją.

Savitos statybinės medžiagos ir statybos tradicijos, pastatų apdaila suteikė šiam regionui etninį išskirtinumą ir unikalaus grožio kraštovaizdį.

Sovietmečio technokratiniai pertvarkymai pakeitė istoriškai susiklosčiusį kraštovaizdį, sunaikino vienkiemius. Baigia griūti vėjo malūnai, nyksta dvarų sodybos.

Atkūrus nepriklausomybę visa tai atiteko šiam kraštui kaip palikimas. Tautiškomis istorijos tradicijomis ir visos žmonijos vertybėmis paremta kultūra yra mūsų atgimimo pagrindas. Tačiau kultūros vertybės netenka prasmės, jei jos netampa gyvenimo savastimi Svarbu ne tik puoselėti elitinius istorijos ir kultūros paveldo objektus, bet ir ugdyti pagarbą visam kultūros paveldui. Gyvybiškai svarbu nuolat aiškinti šio darbo svarbą. Tai ne tik valstybės institucijų, bet ir kiekvieno regiono gyventojų pareiga.

Šiaulių apskrities turizmo plėtros strateginis prioritetas, atitinkantis Lietuvos turizmo programos nuostatas, - pagerinti aplinkos ir kultūros paveldo apsaugą bei panaudoti turizmo vystymą šalies ir apskrities įvaizdžio propagavimui.

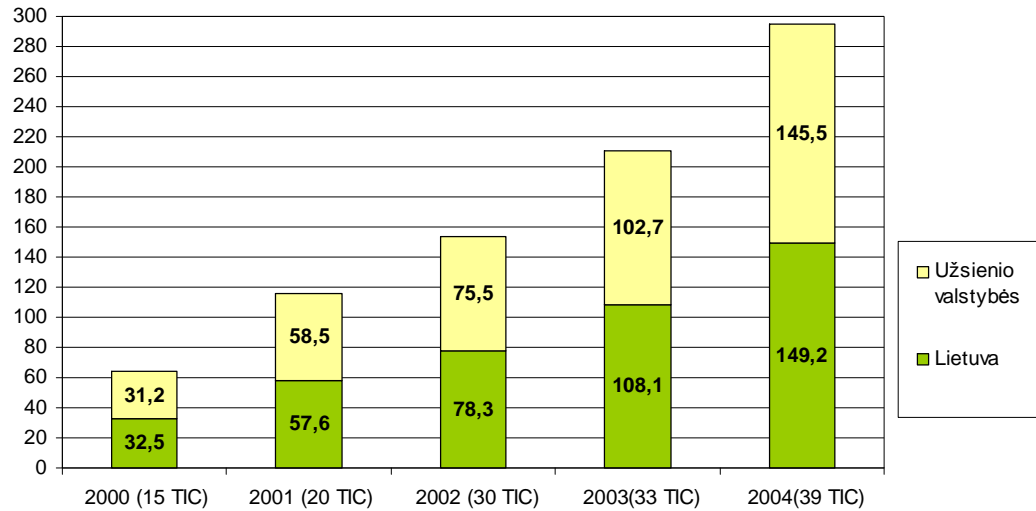
Šiaulių apskrityje šiuo metu veikia du turizmo informacijos centrai- Šiaulių bei Naujosios Akmenės miestuose.

Šiaulių bei Naujosios Akmenės turizmo informaciniuose centruose svečiams teikiama informacija apie patį miestą jo rajoną bei artimiausių regionų lankytinas vietas (muziejus, parodas), apgyvendinimo ir maitinimo įstaigas, pramogų centrus, apie organizuojamas keliones, automobilių nuomą, ir kt.

Valstybinio turizmo departamento duomenimis Lietuvos turizmo informacijos centruose (be Nacionalinių ir regioninių parkų informacijos centrų) 2004 m. apsilankė 295 000 lankytojų, iš jų beveik pusė – 49 proc. buvo svečiai iš užsienio. Per 2004 m. bendras lankytojų skaičius informacijos centruose išaugo 40 proc., Lietuvos gyventojų – 38 proc., užsieniečių - 42 proc.. Šie skaičiai rodo ne tik didėjantį turistų skaičių, bet ir turizmo informacijos centrų tinklo plėtrą. Tačiau paskutiniųjų trejų metų laikotarpyje išaugusių turizmo informacijos centrų skaičiuje (jų skaičius nuo 2001 m., kai Šiaulių apskrityje buvo įkurtas Akmenėje veikiantis turizmo informacijos centras,

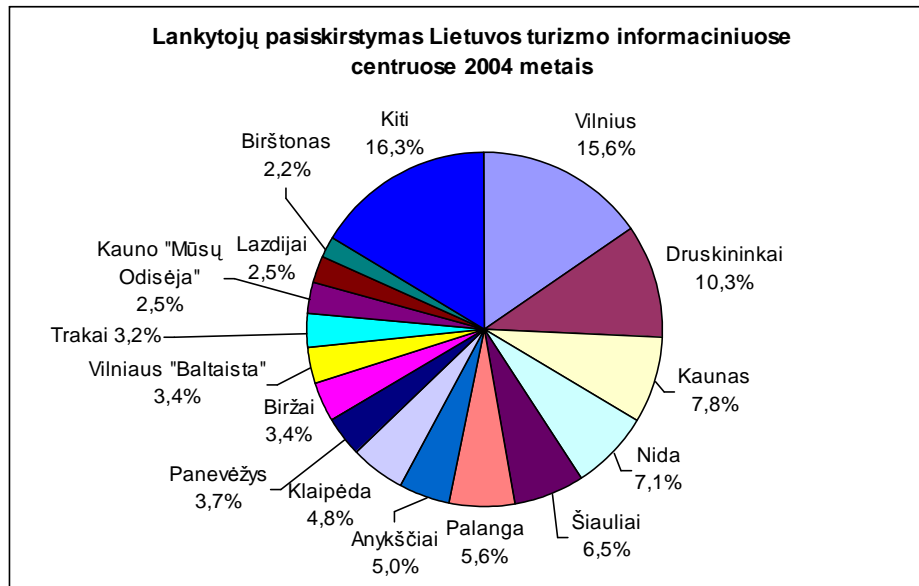
išaugo net iki 19, t.y. nuo 20 iki 39), deja, nėra nė vieno turizmo informacijos centro, kuris būtų įsikūręs Šiaulių apskrityje.

Lankytojų skaičius Lietuvos turizmo informacijos centruose, tūkst.



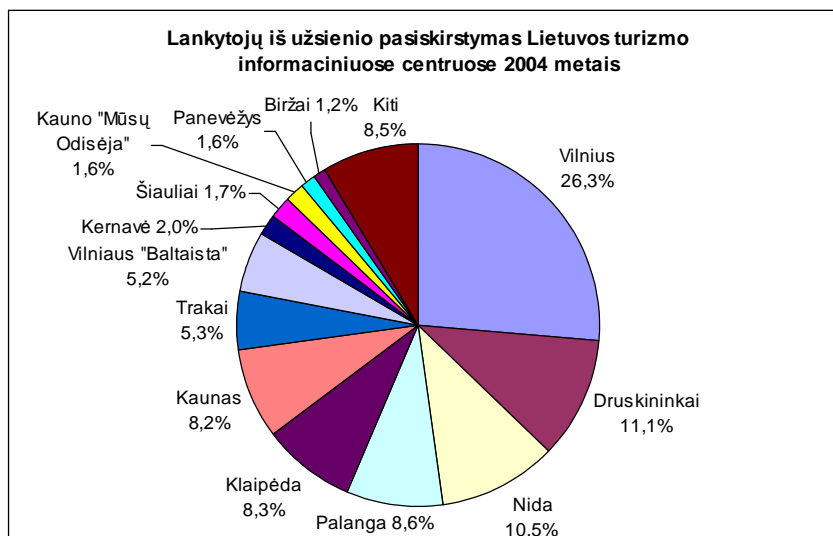
1 Pav. Lankytojų skaičius Lietuvos turizmo centruose tūkst. Lt

Daugiausiai lankytojų apsilankė Vilniaus savivaldybės TIC - 15,6 proc., Druskininkų TIC – 10,3 proc., Kauno regiono – 7,8, Nidos – 7,1, **Šiaulių – 6,5 proc.**, Palangos - 5,6 proc. visų interesantų. Užsieniečių daugiausiai apsilankė Vilniaus savivaldybės TIC – 26,3 procento, Druskininkų – 11,1 proc., Nidos - 10,5, Palangos –8,6, Klaipėdos – 8,3 proc., Kauno regiono – 8,2 proc. Lietuvos gyventojų daugiausiai apsilankė Šiaulių – 11,1 proc., Druskininkų TIC – 9,6 procento, Anykščių - 9,5, Kauno regiono – 7,3, Panevėžio apskrities -5,9, Biržų TIC – 5,7 proc. (žr. 2 pav.)



2 pav. Lankytojų pasiskirstymas Lietuvos turizmo informaciniuose centruose 2004 m.

Norint įvertinti bendrąjį užsienio lankytojų skaičių Šiaulių TIC bei kituose Lietuvos miestuose įsikūrusiuose turizmo informacijos centruose reikėtų išanalizuoti Lietuvos valstybinio turizmo departamento pateiktus duomenis (žr. 3 pav.). Kaip matyti žemiau pateiktame paveiksle bendras užsienio lankytojų skaičius Šiaulių TIC sudaro vos 1,7 proc. visų Lietuvoje esančių turizmo informacijos centrų užsienio lankytojų. Didžiausią lyginamąjį svorį turi sostinėje įsikūrę TIC, o lyginat Šiaulius su kaimyniniu Panevėžiu- šis rodiklis išlieka labai panašus.



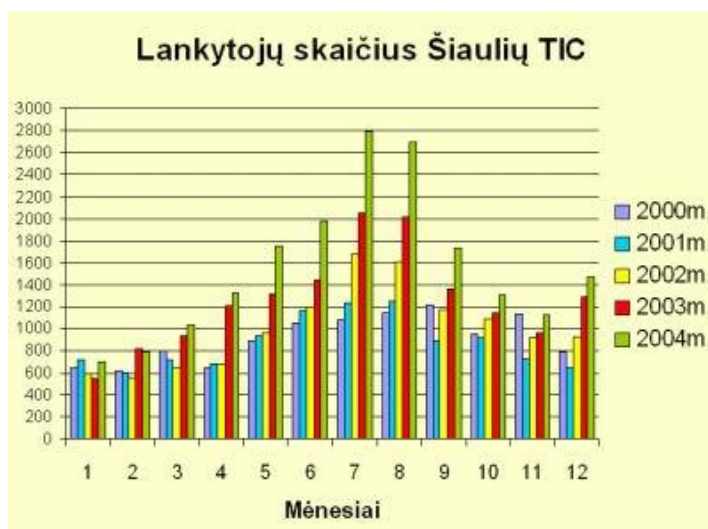
3 pav. Lankytojų iš užsienio pasiskirstymas Lietuvos turizmo informaciniuose centruose 2004 metais.

Lankytojų iš Lietuvos skaičiaus dinamika pateikiama sekančiame paveiksle (žr. 4 pav.). Šis lietuvių lankytojus atspindintis rodiklis yra gerokai aukštesnis, nei užsienio lankytojų ir siekia 11,1 proc.



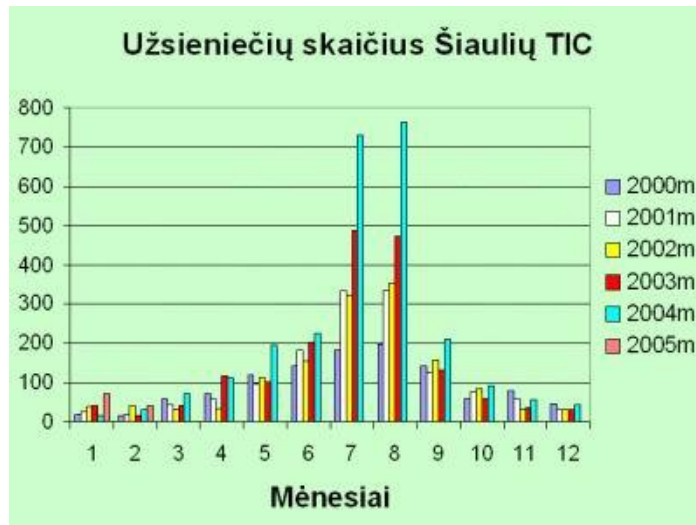
4 pav. Lankytojų iš Lietuvos pasiskirstymas Lietuvos turizmo informaciniuose centruose 2004 metais.

Labai ryški turizmo informacijos centro lankomumo dinamika yra skirtingais metų mėnesiais. Mažiausiai žmonių Šiaulių TIC informacijos centre 2004 metais lankėsi vasarį – vos apie 700, daugiausiai – liepos- rugpjūčio mėnesiais – atitinkamai – 2800 bei 2700, t.y. net 4 kartais daugiau nei vasarį.



5 pav. Lankytojų skaičius Šiaulių Turizmo informacijos centre.

Užsieniečių apsilankymų dinamika dar ryškesnė (žr.6 pav.)– mažiausiai lankomas Šiaulių informacijos centras buvo žiemą – užsienio lankytojų skaičius 2004 metais čia siekė iki 100 lankytojų sausio- vasario mėnesiais , daugiausiai – liepos- rugpjūčio mėnesiais– nuo 700 iki 760 lankytojų, t. y. net 7 kartais daugiau nei sausio- vasario mėnesiais.



6 pav. Užsieniečių skaičius Šiaulių turizmo informacijos centre

Daug žmonių individualiai iš anksto planuodami kelionę informacijos ieško ir netiesiogiai. Tie Šiaulių, tiek Akmenėje įsikūrusių informacijos centrų darbuotojai sulaukia daug telefono skambučių. Be to informacijos centrų internetinėse svetainėse

Yra pateikiama pakankamai išsami informacija apie tame krašte vykstančius renginius, lankytinas vietas ir kita turistams naudinga informacija.

Tenka pripažinti, kad kituose apskrities rajonuose pastebima turizmo informacijos sklaidos stoka. Kiekvieno Šiaulių apskrities rajono savivaldybių puslapyje yra informacijos apie to krašto lankytinas vietas, tačiau to nepakanka. Naudinga būtų , kad kiekvienas regionas turėtų atskirą turizmo informacijos centrą.

Vienas svarbiausių turizmo srityje – apgyvendinimo sektorius. Valstybinis turizmo departamentas pateikia apie 300 klasifikuotų viešbučių, motelių, svečių namų, poilsio namų ir kempingų. Nustatyta, kad iš visų, (šis skaičius praėjusiais metais buvo apie 40) Šiaulių apskrityje veikiančių viešbučių, motelių, svečių namų bei poilsio namų, tik 17 (žr. 13 lentelę) buvo pripažinti Valstybinio turizmo departamento prie Ūkio ministerijos ir pagal tarptautinį apgyvendinimo įmonių klasifikavimą gavo atitinkamą žvaigždučių skaičių. Pagal pateiktus duomenis matyti, kad regione pagal tarptautinę klasifikaciją daugiausiai yra 3 ir 2 žvaigždučių viešbučių, kuriuose suteikiamos pakankamai aukšto aptarnavimo lygio paslaugos. Du 3 žvaigždučių viešbučiai ir motelis yra įsikūrę Kelmės, Joniškio bei Radviliškio rajonuose.

Klasifikuoti viešbučiai, moteliai, svečių namai ir poilsio namai

Suteikta 4 žvaigždučių klasė

Eil. Nr.	Viešbutis/ Svečių namai/ Motelis/Kempingas	Adresas
1	Šaulys	Vasario 16 g.40, Šiauliai

Suteikta 3 žvaigždučių klasė

Eil. Nr.	Viešbutis/ Svečių namai/Motelis	Adresas
2	Tomas	Tilžės g. 63 A., Šiauliai
3	Turnė	Rūdės g. 9, Šiauliai
4	Saulininkas	St.Lukauskos g. 5a., Šiauliai
5	Motelis "Geltona"	Beržynės k., Šiaulių raj.
6	Grafaitės svetainė	Aušros g.1, Ginkūnai, Šiaulių raj.
7	Motelis "Samana"	Taikos g.2, Tytuvėnai, Kelmės raj.
8	"Prie ežero"	Raudondvario k. 82213 Radviliškio raj.
9	Audruvis	Ziniūnų km., Joniškio raj.

Suteikta 2 žvaigždučių klasė

Eil. Nr.	Viešbutis/ Svečių namai/ Motelis/Poilsio namai	Adresas
10	Šiauliai	Draugystės pr. 25 Šiauliai
11	Svečių namai "Aronija"	Gumbinės g. 10, Šiauliai
12	Svečių namai "Norna"	Tilžės g. 126., Šiauliai
13	Puriena	Purienų g. 2, Radviliškis

Suteikta 1 žvaigždutės klasė

Eil. Nr.	Viešbutis/ Svečių namai	Adresas
14	Salduvės	K.Donelaičio g. 70, Šiauliai
15	Vaivorykštė	Gytarių g. 25, Šiauliai
16	Mobusta	Vaidoto g. 33, Šiauliai
17	S.vn. "Pas Nataliją"	Vilniaus g. 47, Joniškis

Šaltinis: Valstybinis turizmo departamentas, prie LR Ūkio ministerijos, 2005.

2001-2003 metais vidutinis darbuotojų skaičius Šiaulių apskrities viešbučiuose sudarė apie 6 proc. visos Lietuvos dirbančiųjų šioje srityje vidutinio lygio. Nagrinėjamu laikotarpiu viešbučiuose bei kitose apgyvendinimo įstaigose darbuotojų skaičiui būdinga nors ir nedidelė, tačiau augimo tendencija (nuo 1134- 2001 m. iki 1283- 2003 m.) (Lietuvos statistikos departamento informacija, 2005).

Šiaulių apskrityje yra nemažai kultūros paveldo objektų, kurių dauguma nepritaikyti turizmo reikmėms. Šiaulių rajone yra 1 regioninis parkas, 8 draustiniai (iš viso 10 valstybės saugomų teritorijų), suskaičiuojama iki 22 gamtos paminklų ir parkų. Šiaulių apskrityje veikia 27 muziejai, 12 dvarų, 19 kaimo sodybų, 32 piliakalniai, 4 malūnai.

Kryžių kalno, kaip unikalaus istoriškai reikšmingo kultūros paminklo esančio Šiaulių apskrityje bei kitų kultūros paveldo objektų infrastruktūra nėra pakankamai išplėtotą ir pritaikytą turizmo reikmėms. Prie daugumos rekreacinių bei poilsio zonų yra nesutvarkyti privažiavimo keliai, nėra žaidimų bei sporto aikštelių.

Turizmo sektorius Šiaulių regione turi pakankamai didelį plėtros potencialą. Siekiant sėkmingos turizmo sektoriaus plėtros būtina pritaikyti kultūros paveldo objektus ir gamtinius išteklius turizmo reikmėms, vystyti turizmo infrastruktūrą, didinti turizmo paslaugų pasiūlą, tuo būdu gerinant Šiaulių apskrities kaip turistinio regiono įvaizdį.

Apskrities rajonai, pasinaudodami turizmo teikiamomis galimybėmis, galėtų gauti nemažai pajamų ir sukurti ilgalaikių darbo vietų

Daugeliu atžvilgių Šiaulių regiono rajonams, būtų naudinga bendradarbiauti su kaimyninės Latvijos rajonų savivaldybėmis turizmo organizavimo srityje, nes šie skirtingų šalių regionai turi bendrų ypatumų ir turizmas yra svarbus sektorius.

Turizmo plėtros pagrindas turi būti valstybinio ir privataus sektoriaus investicijos į viešąją turizmo infrastruktūrą ir paslaugas leidžiančios kurti turizmo traukos centrus apskrities rajonuose.

Kalbant apie mokymą ir žmogiškųjų išteklių plėtrą turizmo sektoriuje, reikia užtikrinti, kad šio sektoriaus darbuotojai turėtų reikiamų įgūdžių, tokių kaip viešbučių vadyba, klientų aptarnavimas ir panašiai.

2.4. Šiaulių regiono ekonominė ūkio infrastruktūra

2.4.1. Transporto infrastruktūra

Norint į regioną pritraukti stambių investuotojų, būtina tobulinti techninę, ekonominę ir socialinę infrastruktūrą, nes kitu atveju, atsilikimas šiose srityse mažina regiono patrauklumą, konkurencingumą ir tuo pačiu prarandama investuotojų.

Kalbant apie Šiaulių regiono transportą, galima teigti, kad regionas turi gerai išvystytą transporto sistemą, kurią sudaro tarptautinis oro uostas, geležinkelis, magistralinis tarptautinis automobilių transporto koridorius.

Kelių būklė Šiaulių apskrityje, prasčiausia Lietuvoje, daugiau kaip pusė visų kelių – žvyrkeliai, nors respublikinės reikšmės keliai gerinami, tačiau regioniniai yra blogos kokybės. Šiaulių apskritis pagal kelių ilgį užima antrąją vietą, o pagal žvyrkelių užimamą dalį pirmąją (kelių ilgis 2777 km., iš jų žvyrkeliai sudaro 51,5 proc.).

Šiaulių apskritį kerta magistraliniai tarptautinės ir šalies reikšmės keliai, didėja transporto įmonių pervežamų krovinių apyvarta, o tai reškia, kad didėja kelių apkrovimas, o tai skatina dangos nusidėvėjimą. Kelių techninė būklė neatitinka eismo poreikių. Taip pat vis daugiau gyventojų įsigyja transporto priemonę, kas trečias gyventojas turi lengvąjį automobilį. Ne tik magistralinės, bet ir krašto kelių dangos nebeatlaiko apkrovos, būtina stiprinti kelių dangą.

Per Šiaulių regioną eina Via „Hanzatica“ kelias, tai magistralinis kelias, priskirtas Europos transporto IA koridoriui A 12/E77 Ryga-Šiauliai-Tauragė-Kaliningradas. Taip pat glaudžiai palaikomi ryšiai su Latvijos sostine – Ryga, nes atstumas iki šio miesto yra gan nedidelis, palyginus susisiekimą su sostine. Taip pat naujas magistralinis kelias A9/E272 jungia dvi apskritis- Šiaulių ir Panevėžio. Kitas svarbus magistralinis kelias – A11/E272 Šiauliai – Palanga.

Apžvelgiant rajoninių kelių būklę, galima teigti, jog čia taip pat gan problematiška situacija: netinkamas gatvių sutvarkymas, nėra įrengta šaligatvių pėstiesiems, prasta kelio danga. Šiaulių rajone vietinių kelių su žvyro danga sudaro – 97,2 proc., Radviliškio rajone – 90 proc. kelių, Akmenės rajone – 38 proc. neišasfaltuotų kelių, Kelmės rajone – 62 proc. Dauguma Šiaulių regiono miestelių yra patrauklūs turistams, tačiau prastas susisiekimas, kurį lemia bloga kelio danga, nepatogus privažiavimas, sudaro nekokį įspūdį apie šiuos rajonus.

Šiaulių regiono miestų, rajonų centrų, bei miestelių gatvių sutvarkymas nėra patenkinamas. Dauguma gatvių yra neišasfaltuotos, o ir išasfaltuotų gatvių būklė yra prasta, smarkiai susidėvėjusi. Kai kurios gatvės įrengtos be šaligatvių.

„Šiauliai - dviračių miestas“. Toks miesto pavadinimas vėl atgyja. Šiaulių mieste jau yra nutiesta beveik pusšimtis kilometrų dviračių takų. Dviračių takai driekiasi ir rajone, tad dviratininko maršrutas gali nusitiesti apie septyniasdešimt kilometrų. Neseniai buvo minėtos Lietuvos narystės Europos Sąjungoje metinės. Galima būtų įvardinti konkrečią naudą, propaguojant dviračių transportą. ES struktūrinių fondų lėšų skirta ir Šiauliams. Miesto savivaldybė su dvidešimt dviem partneriais iš šešių valstybių įgyvendina projektą „Dviračių transporto plėtra Baltijos jūros regione“. Pagal šį projektą rengiamos dvi bandomosios akcijos: važiavimą dviračiu į darbą ir važiavimą dviračiu į mokyklą. Gal Šiauliai kada nors taps vėl tokiu pat garsiu „dviračių miestu“ kaip kažkada.

Regiono svarbią reikšmę turi ir viešasis transportas, kuriuo plačiai naudojasi regiono gyventojai. Tačiau ir čia negalima pasigirti, nes būtinas ne tik Šiaulių miesto, bet ir rajono, taip pat Pakruojo, Joniškio rajonų autobusų parkų atnaujinimas, nes neatitinka minimalių keleivių komforto poreikių. Šiaulių mieste jau prasidėjo naujosios autobusų stoties statyba. Šiuo metu statoma laikinoji autobusų stotis, kurią išpareigojo pastatyti Šiaulių statybos bendrovė „Statreksas“, laikinoji autobusų stotis kainuos apie šešis šimtus tūkstančių litų.

Šiaulių regionas turi stambų geležinkelio mazgą, jo ilgis 279 km. Integruojant transporto sistemą į ES kelių sistemą, modernizuojamos infrastruktūros. Būtina įdiegti kompiuterines valdymo sistemas, modernizuoti geležinkelio infrastruktūros įrenginius. Regionas taip pat turi tarptautinį oro uostą galintį aptarnauti visų tipų keleivinius ir krovinius lėktuvus. Tai unikalus objektas, turintis dideles technines galimybes. Nepaisant to, kad „Šiaulių oro uostas“ dirba nuostolingai (2004 m. patyrė daugiau nei 200 tūkst. Lt. nuostolių), miesto savivaldybė nežada atsisakyti sumanymo Šiauliuose aptarnauti civilinius lėktuvus. 2004 m. Šiaulių miesto savivaldybė oro uosto įmonei

suteikė 100 tūkst. Lt. paskolą. Oro uosto įmonė 2004 m. aptarnavo 78 civilinius skrydžius. Šiauliai be oro uosto nepatrauklūs turistams ir verslininkams. Oro uostas taip pat gauna už krovinių pervežimą. Kroviniai įvairūs, bet didžiąją jų dalį sudaro – tekstilė. Daugelis įvairių kompanijų, tai Rusijos, Ukrainos vykdo užsakomuosius reišus iš Vidurinės, Pietryčių Azijos. Šiaulių oro uoste esančiuose angaruose, kurių yra net 8, planuojama, ateityje laikyti įvairius krovinius ir prie oro uosto įsteigti krovinių pervežimo centrą. Šiaulių oro uostu naudojasi ir LR Karinės oro pajėgos. Šiuo metu oro uoste dislokuojasi, ir keturių mėnesių Baltijos šalių oro erdvės patruliavimo misijas atlieka NATO kariai. Šiaulių oro uoste misijas nuo 2004 05 01 d. atliko jau Danijos, Belgijos, Didžiosios Britanijos, Nyderlandų kariai.

2.4.2. Energetikos ūkis

Su regiono plėtra tiesiogiai susijęs ne tik transporto infrastruktūros plėtojimas, bet ir energetinio sektoriaus modernizavimas ir jo veiklos efektyvumas.

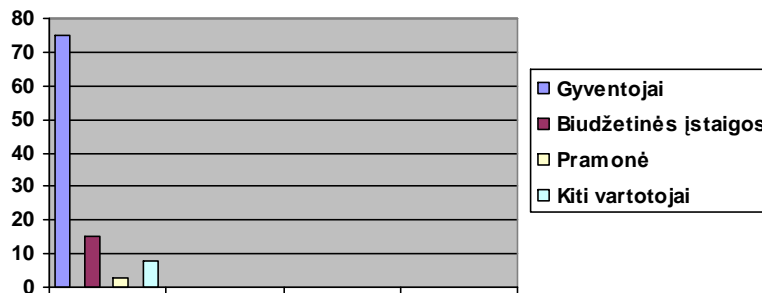
Šilumos energijos sistemos analizė.

Šilumos tiekimo pasiekiamumas apskrityje yra pakankamas, nes visiems pageidaujantiems sudaromos sąlygos prisijungti prie šilumos tinklų, tačiau efektyvumo lygis, gan žemas. Tai sąlygoja nedidelis vartotojų skaičius, šilumai pasiekti reikalingos ilgos trasos, o jei gyvenvietėje nedidelis gyventojų skaičius, tuomet patiriamos didelės sąnaudos. Taip pat pastaruoju metu, vis daugiau gyventojų atsijungia šilumą. Reikia mažinti sąnaudas energijos gamybai, nes tokiu atveju didelės sąnaudos didina energijos kainą ir stabdo jos vartojimą. Daugelyje katilinių, brangstant kietajam kurui jis keičiamas į dujas, taip pat ekologiškas kuras mažina oro taršą, turi įtakos ir įrenginių techninei būklei, jo ilgaamžiškumui.

Regione šilumos kainos nevienodos, Pakruojo, Joniškio rajonuose jos yra didesnės, nei Šiaulių mieste, taip pat jos yra vienos didžiausių lyginant su kitais Lietuvos miestais, pvz., lyginant su Vilniumi –25 proc. didesnės.

Šilumos tiekimu rūpinasi rajonų savivaldybėms pavaldžios įmonės. Šiaulių, Kuršėnų miestą, Kairių, Kužių, Ginkūnų ir Daugėlių gyvenvietes šilumos energija aprūpina AB „Šiaulių energija“.

Iki 2000 m. šilumos gamybos apimtys mažėjo, vidutiniškai apie 11 proc. Per paskutinius 3 metus šilumą atsijungė daugelis jos vartotojų: 40 įmonių, 20 daugiabučių namų. Nuo 2000 m. AB „Šiaulių energija“ šilumos gamybos apimtys pradėjo didėti. Bendrovė labiausiai orientuojasi į savo pagrindinį klientą – tai miesto gyventojus. Šiam segmentui realizuojama daugiausiai pagamintos energijos, 2004 m. buvo realizuota apie 75 proc. visos pagamintos energijos. Bėgant laikui, daugelis gyventojų atsisako vietinio šilumos tiekimo ir naudojami autonominiu šildymu. Šilumos vartotojų struktūra pateikta 7 paveiksle.



7 pav. Šilumos vartotojų struktūra %

Šaltinis: AB „Šiaulių energija“ 2004 m.

Aptariant Šiaulių rajono šilumos ūkio būklę galima teigti, jog ji yra nepatenkinama. Daugelyje rajonų šilumos energija tiekama iš senų kieto kuro katilinių, didinančių oro užterštumą, taip pat daug prastos kokybės trasų, nėra apskaitos prietaisų, pasenusi įranga, šilumos nuostoliai gan dideli. Tokia situacija beveik visame Šiaulių rajone. **Joniškio** rajone šilumos energijos paslaugas teikia trys bendrovės : UAB „Joniškio energija“, UAB „Žagarės komunalinis ūkis“ ir UAB „Joniškio grūdai“. Nuo 2000 m. Joniškio rajone pagerėjo ekologinė situacija, nes tuo laikotarpiu buvo atvestos gamtinės dujos. Kaip ir kituose rajonuose, taip ir Joniškio rajone šilumos punktų įranga susidėvėjusi, karšto vandens tiekimo vamzdiniai morališkai bei fiziškai pasenę, tačiau yra skiriamos didelės lėšos jų remontui. Pagrindiniai šilumos vartotojai - tai daugiabučių namų gyventojai, kurių sudaro maždaug 114 daugiabučių gyvenamųjų namų. **Kelmės** rajone šilumos energijos paslaugas teikia UAB „Litesko“ ir naudoja vietinį kurą- medžio drožles. Kelmės rajone yra du centralizuoti šildymo tinklai - Kelmėje ir Tytuvėnuose. 70 proc. šilumos energijos tiekama gyventojams, o viešajam sektoriui –30 proc. Daugelio pastatų techninės šilumos charakteristikos neatitinka šios dienos keliamų reikalavimų, taip pat didžiąjai daliai katilinių reikalingos rekonstrukcijos, nes darbas vyksta neefektyviai, naudojant anglis, didelis oro užterštumas. **Radviliškio** katilinių būklė prasta, žemas automatizacijos lygis, šilumos punktų įranga tiek fiziškai, tiek morališkai susidėvėjusi, trasos neatnaujinamos, reikalingi remontai, todėl susidaro dideli nuostoliai. Oro užterštumas taip pat didėja, nes šildymui naudojama akmens anglis, malkos. **Pakruojo** rajone šilumos energija pati brangiausia. Daugelis gyventojų atsijungia nuo centrinio šildymo, prisijungdami autonominį šildymą, taip šilumos kaina kyla dar daugiau. Didžiąjai trasų daliai reikalinga renovacija, nes yra smarkiai susidėvėjusios, katilai dirba neefektyviai. **Akmenės** rajone šilumos ūkio padėtis panaši, kaip ir visame Šiaulių regione. Šilumos mazgams, trasoms reikalingi remontai, nors dalis yra jau renovuotų. Didžioji dalis gyventojų gyvena senuose, prieš kelis dešimtmečius statytuose daugiabučiuose., kurių techninė būklė yra prasta: susidėvėjusios šildymo sistemos, nesandarūs

langai, sienos, stogų dangos. Tokios būklės namuose, šilumos energijos sunaudojama dvigubai daugiau ir vis vien neįtaima šiluma. Todėl siekiant sumažinti dalį šilumos energijos sąnaudų, pirmiausia reikėtų numatyti tokių namų renovaciją.

Bendras šilumos ūkio vaizdas Šiaulių apskrityje būtų toks : visuose rajonuose šilumos ūkiams modernizuoti, trasų remontui, katilinių ir šiluminių mazgų atnaujinimui yra skiriamos lėšos. Dėl sumažėjusio vartotų skaičiaus, **nedidelis ir šilumos ūkio efektyvumas**, tai būtų viena pagrindinių problemų šilumos ūkyje.

Elektros energijos sistemos analizė.

Šiaulių regione 90 proc. elektros energijai perduoti naudojamos oro linijos, 10 proc. sudaro kabelinės linijos. Oro linijų būklė patenkinama. Bendras elektros tinklų ilgis apskrityje 14054,00 km. Kelmės ir Radviliškio rajonuose yra ilgiausias oro linijų tinklas, o 60 proc. kabelinių linijų įrengta Šiaulių mieste. Pakruojo rajone elektros perdavimo linijų tinklas yra išplėtotas mažiausiai. Elektros energijos tiekimu Šiaulių apskrityje rūpinasi Šiaulių elektros tinklų filialas AB „Vakarų skirstomieji tinklai“. Didžiąją dalį reikia keisti oro linijas, nes jos jau susidėvėjusios. Pagrindiniai elektros energijos vartotojai tai gyventojai ir pramonė. Rajonuose energijos vartotojų struktūra pasiskirsčiusi nevienodai. Šiaulių mieste daugiausia energijos suvartojama pramonės srityje, maždaug 42 proc. Vienam gyventojui vidutiniškai Šiaulių regione elektros energijos tenka 1420 kWh, Šiaulių mieste - 2170 kWh. Šiaulių mieste daugiausia elektros energijos suvartojama pramonės srityje, mažiausiai žemės ūkyje. Kituose rajonuose pasiskirstymas tarp elektros energijos vartotojų grupių taip pat nevienodas. Kelmėje pramonės reikmėms suvartojama 5 proc. elektros energijos, tai mažiausias skaičius iš visų rajonų. Nors Šiaulių regiono elektros energijos nuostoliai yra mažiausi lyginant su kitų regionų nuostoliais, tačiau reikia nepamiršti, jog nemaža dalis įrangos susidėvėjusi, įrenginius būtina modernizuoti.

Dujų tiekimo sistemos analizė.

Šiaulių apskrities dujų tinklai išplėtoti nepakankamai. Nors dujų suvartojimas ir didėja, tačiau vis dar kai kuriuose gyvenvietėse ir miestų gyventojams yra netiekiamos gamtinės dujos (Kelmė, Baisogala, Šeduva, Žagarė) , naudojamos suskystintos dujos. Šiaulių apskrityje vienam gyventojui vidutiniškai tenka 41,3 m³ dujų, o Šiaulių mieste 94 m³. 2003 m. dujų tiekimo tinklai padidėjo 4,28 proc. (882,8 km), 2001 m. jie siekė 844,99 km. Daugiausia dujofikuotas Akmenės rajonas, nepakankamai Radviliškio ir Pakruojo rajonai, visiškai neturi dujų tinklų – Kelmė.

Dujų vartotojų struktūra 2004 m. tūkst. m³

	Šiaulių m. ir rajonas	Kuršėnai	Radviliškis	Akmenė	Pakruojis
Bendras dujų suvartojimas	90083	10840	10344	12647	2703
Kiti vartotojai	62799,9	501,6	8177	381,6	2427
Pramonė	8298	250,3	1174	797	9,0
Žemės ūkis	26,1	102,9	73,2	81,3	23,9
Gyventojai	3706,8	297,1	205,6	233	67,8
Laisvi vartotojai	15012	17902	26,3	11061	166

Šaltinis: AB „Šiaurės dujos“ duomenys 2004 m.

Siekiant padidinti dujų suvartojimą 2001m. –2002 m. regione buvo dujofikuota pastatų už 15 944 tūkst. Lt. Tai užtikrino vartotojų skaičiaus padidėjimą. Siekiant išlaikyti pastovų vartotojų skaičių, bet ir jį dar didinti, būtina gyvenvietes ir stambius rajonus dujofikuoti, taip sprendžiant kitas problemas susijusias su aplinkosauga ir ekonominiu efektyvumu energetiniame ūkyje.

2.4. 3. Aplinkosauga**Aplinkosauga, gamtiniai išteklių, kraštovaizdis.**

Šiaulių apskritis turtinga saugomais gamtiniais kraštovaizdžio objektais. Čia saugomos šios teritorijos: Kurtuvėnų regioninis parkas, Tytuvėnų, Dubysos ir Varnių regioninio parko dalys, Žagarės, Ventos regioniniai parkai, Kamanų rezervatas.

Dauguma šių lankytinų objektų yra nepritaikyti lankytojams. Taip pat nepakankamai sutvarkytos poilsio zonos, trūksta tvarkos, neprižiūrėti pėsčiųjų takai, juose nėra apšvietimo.

Eilę metų pagal paskirtį nenaudojamose dirbamose žemėse, vyksta savaiminiai užžėlimai mišku, taip didėja jau esamų miškų plotai, tačiau užžėlimas dažniausiai vyksta menkavertėmis medžių rūšimis, o tai nėra labai naudinga.

Didelę įtaką saugomos aplinkos teritorijai turi daugelis veiksnių, kurie sudaro grėsmę tų teritorijų vertybių išnykimui, skatina kraštovaizdžio biodegradaciją. Informacijos, tvarkos stoka, miškų kirtimas, statybų intensyvėjimas, teršimas, šiukšlinimas taip pat nereikia pamiršti ir pačių žmonių savanaudiškumo ir abejingumo, visa tai skatina mūsų kraštovaizdžio nykimą.

Šiaulių regionas turtingas ne tik kraštovaizdžio objektais, bet ir naudingomis iškasenomis. Didžiausią jų dalį sudaro durpės, taip pat randama molio, smėlio, žvyro. Durpių ištekliais gali girtis

Radviliškio, Joniškio rajonai, žvyro – Kelmės rajonas. Pagal molio telkinių išteklius, Šiaulių apskritis lyginant su kitomis apskritimis, užima pirmą vietą.

Apžvelgiant vandens telkinių situaciją, galima teigti, jog pagal apsirūpinimą požeminiu vandeniu Šiaulių apskritis, palyginus su kitomis apskritimis yra ketvirta. Gan mažas regiono ežeringumas.

Regionas taip pat negali pasigirti miškais. Miškingumas čia sudaro tik 24 proc. Taigi Šiaulių regionas yra ir mažiausiai miškingas, lyginant su kitais regionais.

Atliekų tvarkymas.

Šiaulių apskrityje yra 6 didieji komunalinių atliekų sąvartynai, kuriuose kaupiamos tik didžiausiuose apskrities miestuose susidaranti atliekos, o pačioje regiono teritorijoje yra 156 sąvartynai.

Baigiantis devintajam dešimtmečiui, Šiaulių miesto pramonės įmonės susidūrė su rimta pavojingų atliekų laikymo ir sandėliavimo problema. Dalis atliekų buvo vežamos į tuo metu pavojingas atliekas tvarkančias įmones, bet, ne paslaptis, nemaža jų dalis patekdavo ir į buitinių atliekų sąvartynus ar kanalizacijos tinklais nutekėdavo į miesto nuotekų valymo įrenginius. Šios problemos vertė ieškoti būdų, kaip saugiai tvarkyti pavojingas atliekas.

1992 metais bendrai kooperuojant valstybės, savivaldybių bei pramonės įmonių lėšas, buvo įkurta valstybinė pavojingų atliekų tvarkymu užsiimanti įmonė "Toksika". Jau 1994 m., remiant tuometinei LR pramonės ir prekybos ministerijai, buvo paruoštas pavojingų atliekų tvarkymo aikštelės statybos Aukštrakiuose darbo projektas. Tačiau tik pradėjus aikštelės statybos darbus - įrengus naudotų padangų surinkimo bei naftos produktais užteršto grunto priėmimo bei apdorojimo aikšteles su nuotekų valymo įrenginiais, jie dėl nepakankamo finansavimo buvo nutraukti.

Nežiūrint to, ir toliau buvo ieškoma būdų šiai problemai spręsti. 1996 m. bendrame Šiaulių ir Telšių apskričių tarybos posėdyje buvo nuspręsta kurti Šiaulių regiono pavojingų atliekų tvarkymo programą, o jai įgyvendinti lėšų ieškoti įvairiuose užsienio fonduose.

1996-1998 metais Japonijos specialusis fondas finansavo Šiaulių regiono pavojingų atliekų tvarkymo sistemos galimybių studijos parengimą. Šios studijos pagrindu buvo pateiktas pasiūlymas ES Phare programos finansuojamų projektų konkursinei atrankai ir sėkmingai įveikus visus etapus buvo įtrauktas į finansuojamų projektų sąrašą. 1998 m. Europos Komisijos bei Lietuvos Respublikos Vyriausybės pasirašytame finansiniame memorandume Šiaulių regiono pavojingų atliekų tvarkymo įmonei statyti buvo patvirtinta 2 mln. 220 tūkst. eurų suma.

Įgyvendinus projektą Šiaulių regiono savivaldybių teritorijose bus įrengta 10 punktų buitiniams potencialiai pavojingoms atliekoms rinkti, o Aukštrakiuose - regioninė pavojingų atliekų tvarkymo aikštelė. Šiaulių bei Telšių apskričių gyventojai galės nemokamai pristatyti į šiuos 10

punktų buitines potencialiai pavojingas atliekas: dienos šviesos lempas, sausus galvaninius elementus, automobilių padangas, akumulatorius, panaudotus tepalus, tepalų filtrus, stabdžių bei aušinimo skysčius, įvairias chemines medžiagas (senus dažus, skiediklius, lakus), naftos produktais užterštą gruntą, skudurus, pjuvenas ir kt. Vėliau visos surinktos pavojingos atliekos bus vežamos į Aukštrakius, kur 3,4 ha. plote bus ne tik saugomos laikinai ar ilgą laiko tarpą, bet kai kurios iš jų, tokios, kaip naftos produktais užterštas gruntas ar vanduo, - perdirbamos, t.y. išvalomos iki reikalaujamų normų. Tuo Šiaulių pavojingų atliekų tvarkymo aikštelė skirsis nuo panašių aikštelių šiuo metu statomų Klaipėdoje ir Alytuje, nes jau projektuojant ją buvo orientuojamasi ne į pavojingų atliekų sandėliavimą, bet į jų apdorojimą naudojant naujausias technologijas. Šiuo metu paskelbtas Aukštrakių sąvartyno statybos darbų konkursas. Regioniniam sąvartynui bus taikomi griežti aplinkosauginiai reikalavimai. Numatoma regioninio sąvartyno darbų trukmė – 18 mėnesių. Įrengus naują regioninį sąvartyną visi likusieji bus uždaromi.

Šiauliuose esantis Kairių sąvartynas atidarytas 1965m. ir eksploatuojamas iki šiol, nors eksploatacijos laikas intensyviai artėja prie pabaigos. Technogeninių nuogulų užimamas plotas yra apie 8 ha . Jame buvo ir yra kaupiamos įvairios buitinės ir pramoninės atliekos (pastarosios buvo deponuojamos iki 1980m.): popierius, kartonas, polietilenas, maisto atliekos, metalas, gelžbetonio ir medžio nuolaužos bei žemės ūkio atliekos. Vidutinis buitinių atliekų sluoksnio storis yra apie 20 m. Bendras iki šiol sukauptų atliekų tūris yra apie 2,0 mln.m³. Šiuo metu Kairių sąvartyne vyksta kompostavimo aikštelės statyba. Darbus numatoma pabaigti 2005 m. liepos mėnesį.

Šiaulių regione esantys pesticidų sandėliai yra apgriuvę, kelia grėsmę aplinkai bei žmonių sveikatai. Dauguma pesticidų yra jau nebenaudojami, todėl būtina juos išvežti ir neutralizuoti.

116 mažų regiono sąvartynų bus uždaromi I projekto etape iš ES ISPA – SANGLAUDOS fondo lėšų. Šiuo metu ruošiamas šių sąvartynų uždarymo pirkimo dokumentų paketas. 6 rajoniniai sąvartynai ir 7 sąvartynai, kuriems reikalingi uždarymo uždarymo projektai , bei 39 maži sąvartynai bus uždaryti II projekto įgyvendinimo etape 2007-2010 m.

Šių metų (2005 m.) gegužės mėnesį įvykus konkursui, planuojama pasirašyti 34 rajoninių ir seniūnijų atliekų priėmimo punktų (APP) statybos darbų sutartis. APP atliks atliekų rūšiavimo paskirtį pagal Valstybinę atliekų tvarkymo strategiją. Šiaulių regione , kaip ir visoje Lietuvoje , iki 2006 m. pabaigos, privaloma įdiegti ES reikalavimus atitinkančią išmetamų pakuočių apskaitos sistemą keturioms medžiagų grupėms-stiklui, popieriui, plastikams, metalams. Šiems tikslams bus pritaikyti įvairios talpos konteineriai, atliekų priėmimo punktuose. Be minėtų surenkamų atliekų APP teritorijose numatytos vietos ir konteineriams , kuriuose bus surenkamos naudotos padangos, medienos, statybinės ir kitos atliekos.

Aplinkos kokybės sistemos analizė

Šiaulių apskritis pagal kietųjų teršalų kiekį tenkantį 1 km² viršija šalies apskričių vidurkį 1,4 karto. Didžiausias teršalų kiekis yra Šiaulių mieste. Iš stacionarių taršos šaltinių, daugiausiai teršalų išmetama Akmenės rajone – 46,5 proc. visų apskrities teršalų. Vienas didžiausių kenksmingų taršos šaltinių regione – AB „Mažeikių nafta“.

Pagrindinis atmosferos taršos šaltinis – transportas, kuris sudaro 65 proc. oro užterštumo lygio, Šiaulių mieste sudaro 70 proc. Tačiau reikia pažymėti, kad augant transporto eismo intensyvumui oro užterštumas dulkėmis nepadidėjo, tai sietina su visuomeninio transporto techninės būklės gerinimu, bei ekologiškai švaresnio kuro (dujų) naudojimu automobiliuose. Antras atmosferos taršos šaltinis – pramonė 20-25 proc. Pramoniniuose rajonuose pastebimas oro taršos sumažėjimas, tai lemia per pastaruosius metus didėjantis ekologiškai švaresnio kuro naudojimas energetikos sektoriuje, bei ne tokia intensyvi gamybinė – ūkinė veikla. Trečias atmosferos taršos šaltinis- energetika, sudaranti 10 – 15 proc. oro užterštumo lygio.

Požeminis **vanduo** - vienintelis geriamojo vandens šaltinis. Šiaulių regiono geriamojo vandens vartotojai naudoja požeminį vandenį, kuris yra labai skirtingos kokybės. Požeminio vandens kokybę lemia gamtinės hidrogeologinės sąlygos bei antropogeninis (žmogaus veiklos) poveikis. Dažnai nesusimąstoma ir pamirštama, kad visi procesai, lemiantys geriamojo vandens kokybę, požemyje vyksta labai lėtai. Hidrogeologiniais būdais padėties staiga pataisyti neįmanoma. Geriamo vandens kokybė priklauso nuo požeminio vandens išteklių kokybės, geležies šalinimo efektyvumo, taip pat nuo centralizuoto geriamo vandens tiekimo tinklų būklės. Visą vandens tiekimo sistemą sąlyginai galima suskirstyti taip:

1. Vartotojai, naudojančys centralizuotomis vandens tiekimo sistemomis tiekiamą vandenį.

Centralizuotų vandens tinklų ilgis regione – 747,7 km., Šiaulių mieste – 245 km. Šiaulių mieste dabar veikia keturios vandenvietės: Lepšių, Birutės, Bubių ir mažo pajėgumo Rėkyvos. Jos centralizuotomis vandens tiekimo sistemomis aprūpina vandeniu didžiąją dalį miesto gyventojų bei pramonės įmonių. Vanduo gan kietas, geležingas. Centralizuotos vandens tiekimo sistemos tinklai susidėvėję, būtinas jų keitimas. Šiaulių apskrityje centralizuotu vandentiekiu naudojasi 50 proc. gyventojų, kai kuriuose apskrities rajonuose centralizuotos vandens sistemos visai nėra arba ji yra menkai išplėtoti. Ne tik rajonuose, bet ir Šiaulių miesto mikrorajonuose nėra centralizuotos vandens tiekimo sistemos, tai Pabalių, Medelyno mikrorajonai. Šių rajonų gyventojai vandeniu apsirūpina iš gręžinių ir šulinių. Pagal 2000 metų Šiaulių miesto gręžinių inventorizavimo duomenis, valstybiniame gręžinių registre užregistruoti 135 gręžiniai, įrengti Šiaulių mieste. 34 veikiantys gręžiniai yra Medelyno ir 13 - Pabalių mikrorajonuose. Šiais gręžiniais išgaunamas tik nedidelis požeminio vandens kiekis - 730 m³ per parą. Tai sudaro apie pusę procento nuo bendro Šiaulių centralizuotų vandenviečių debito (požeminio vandens kiekio išgaunamo per parą).

2. Vartotojai, naudojantys šachtinių šulinių vandenį. Apie 15 procentų Šiaulių miesto gyventojų geria ir būtinoms reikmėms naudoja šulinių (gruntinį) vandenį. Šis vandeningas sluoksnis mieste vidutiniškai yra 5 m gylyje. Gruntinis vanduo yra užterštas visame mieste. Pagrindinis gruntinio vandens teršimo šaltinis - vertikali teršalų infiltracija nuo žemės paviršiaus (žmogaus buitinė tarša, užterštos pramonės teritorijos) ir nutekėjimai iš požeminių komunikacijų. Teršalai, patekę į požemį, sukelia nepageidaujamus procesus, turinčius įtakos geriamojo vandens kokybei. Šachtiniam vandeniui būdingas didelis nitratų kiekis, kietumas, užterštumas sunkiaisiais metalais.

3. Vartotojai, naudojantys individualių gręžinių vandenį.

Vandens telkinių kokybei didelę reikšmę turi valymo įrenginiai. Vienas iš vandens išteklių ir vandentvarkos sektoriaus **prioritetų** – gera paviršinio ir požeminio vandens telkinių kokybė. Daug dėmesio skiriama nuotekų ir valymo įrenginių statybai, jų rekonstravimui. Nuotekų valymo įrenginiai Šiauliuose - vieni didžiausi šalyje, jų statyba baigta 2002 m. Žinoma yra ir daug įrenginių, kurie jau pasenę ir susidėvėję, tačiau reikia nepamiršti, kad yra tokių regiono rajonų, kuriuose išvis nėra valymo įrengimų. Kanalizacijos sistemų taip neturi daugelis rajonų, pvz., 72 proc. Kelmės, 67 proc. Šiaulių, 37 proc. Akmenės, 55 proc. Joniškio rajonų. Įvairios rūšies nuotekų yra išleidžiama į paviršinius vandens telkinius.

2.5. Žemės ūkis, kaimo plėtra, miškininkystė ir žuvininkystė

Naujojo gyventojų surašymo duomenimis, 2004 m. Lietuvoje buvo 3 445857 gyventojai – maždaug 50 tūkst. mažiau negu 2000 m. pradžioje. 2004 m. buvo 1,148 mln. kaimo gyventojų, tai sudarė 33,1 proc. visų Lietuvos gyventojų. Nuo 1995 m. gyventojų nuolat mažėjo. Tačiau kaimo gyventojų skaičius keitėsi labai nedaug 1995–2000 m. laikotarpiu kaimo gyventojai vidutiniškai sudarė 32,7 proc visų šalies gyventojų. Šiaulių apskrities kaimo vietovėse gyvena 38,63 proc. (141587 tūkst.) žmonių, o likusi dalis 61,37 proc. (222489 tūkst.) – mieste.

15 lentelė.

Kaimo gyventojų skaičiaus pokyčiai

Metų pradžioje	Bendras gyventojų skaičius, tūkst.	Kaimo gyventojų skaičius, tūkst.	Kaimo gyventojų skaičius, proc.
1995	3 643	1 183	32,4
1996	3 615	1 183	32,7
1997	1 159	1 159	32,3
1998	1 163	1 163	32,6
1999	3 536	1 159	32,8

2000	3 512	1 155	32,9
2001	3 478	1 153	33,2
2002	3 476	1 149	33,1
2003	3 463	1 145	33,1
2004	3 446	1 148	33,1

Modifikuota iš šaltinio: Lietuvos statistikos metraštis 2000, 2001, 2002, 2003, 2004 – V.: Statistikos departamentas prie LRV. www.std.lt

2000 m. darbingo amžiaus asmenys sudarė 52,5 proc. visų kaimo gyventojų, pensinio amžiaus – 24,6 proc., o vaikai, jaunesni negu 15 m. – 22,9 proc. Nuo 1996 m. vaikų skaičius kaimo vietovėse sumažėjo 11,9 tūkst.

Gyventojų senėjimo tendencija būdinga visai Europai, tačiau ji yra labiau akivaizdi kaimo vietovėse negu miestuose. 2003 m. duomenimis, 15–64 m. amžiaus gyventojų dalis kaimo vietovėse (61,5 proc.) buvo palyginti mažesnė negu mieste (69,4 proc.). Tuo tarpu gyventojų, vyresnių negu 64 m. amžiaus, dalis yra daug didesnė kaimo vietovėse (17,9 proc.) nei mieste (12,4 proc.). Šiaulių apskrityje situacija panaši kaip ir visoje šalyje, jaunų ūkininkų (iki 40 metų) skaičius siekia 17 proc., tai dar nėra pats mažiausias skaičius, ypač, mažai kuriasi jaunų ūkininkų Alytaus, Utenos, Kauno apskrityse. Daugelyje ūkių dirba daug vyresnio amžiaus ūkininkai, todėl mažai tikėtina, jog tokie ūkininkai pajėgs modernizuoti savo ūkius ir pritrauks naujas ir didesnes investicijas. Kaimo gyventojų demografinė struktūra daro neigiamą įtaką tolesniam integruotų kaimo plėtros veiksmų įgyvendinimui.

Pereinamuoju laikotarpiu Lietuvos darbo rinkoje įvyko žymūs pasikeitimai. Ankstyvuojų pereinamuoju laikotarpiu darbo jėga patyrė dramatišką pajamų sumažėjimą, taip prarasdama perkamąją galią, nors 1994 m., pagyvėjęs ekonomikai, buvo stebimas dalinis pajamų padidėjimas. 2001 m. pabaigoje bendras dirbančių kaimo gyventojų skaičius sudarė 30 proc. visų Lietuvos dirbančių žmonių, tuo tarpu žemės ūkio, miškininkystės ir žuvininkystės sektoriuje buvo 17,8 proc. dirbančių žmonių. Nepaisant to, kad 1995 m. šiame sektoriuje užimtumas sudarė 22,8 proc. viso užimtumo, reikia pripažinti, kad jis nuolat mažėja.

16 lentelė

Užimtieji pagal ekonomines veiklos rūšis tūkst. 2000 - 2003 m.

Ekonominės veiklos rūšys	Lietuvoje				Šiaulių apskrityje			
	2000 m.	2001 m.	2002 m.	2003 m.	2000 m.	2001 m.	2002 m.	2003 m.
Žemės ūkyje ir žuvininkystėje	261,6	233,9	250,6	256,9	40,8	40,6	36,9	38,7
Pramonėje	290,8	281,1	293,3	297,5	26,8	22,1	24,1	23,5
Statyboje	83,7	84,8	93,2	107,1	7,9	6,9	8,7	12,1
Paslaugose	761,7	752,1	768,8	776,5	71,2	66,8	70,8	75,9

Šaltinis: statistikos departamentas prie LRV, 2004 m. www.std.lt

Gana didelį skaičių žmonių, dirbančių žemės ūkyje, nulemia žemas darbo efektyvumas, dalinis užimtumas ir smulkūs ūkiai. Lietuvos žemės ūkis turi dideles galimybes padidinti darbo efektyvumą stambinant ūkius ir siaurinant jų specializaciją, tuomet sumažėtų tiesiogiai žemės ūkyje dirbančių žmonių skaičius, tačiau kaimo vietovėse padidėtų nedarbas. Atleisti žmonės turėtų imtis naujų verslų ar kitos veiklos. Pastaraisiais metais darbo jėgos pokyčiai kaimo vietovėse nebuvo labai dideli, bet yra jaučiamos tam tikros nepalankios tendencijos, kurios verčia susirūpinti: dirbančių žmonių skaičius mažėja, o nedarbas didėja. 2001 m. užimtumas kaime buvo 43 proc. – t. y. 7 proc. mažiau negu mieste. Šalyje šis skaičius svyruoja nuo 34,5 iki 51,7 proc. Tai rodo ekonominę ir socialinę plėtrą skirtingose Lietuvos dalyse.

Žemės ūkis, medžioklė, miškininkystė ir žuvininkystė lieka svarbiausiu ekonomikos sektoriumi kaimo vietovėse ir įdarbina 51 proc. visų kaimo gyventojų. Tačiau 1997–2001 m. laikotarpiu dirbančių šiame sektoriuje gyventojų skaičius sumažėjo 7 proc. Šiaulių apskrityje žemės ūkio, medžioklės ir miškininkystės sektoriuje 2000 m. dirbo 34,02 proc. dirbančiųjų Šiaulių apskrities gyventojų, 2001 m. – 29,7 proc. Tai gerokai daugiau nei visos šalies mastu. Skirtingose apskrityse žemės ūkio, medžioklės, miškininkystės ir žuvininkystės įmonėse dirba nuo 52 iki 82 proc. visų kaimo gyventojų. Kaimo gyventojų finansinė priklausomybė nuo žemės ūkio veiklos yra kaimo sektoriaus trūkumas, neigiamai veikiąs sėkmingą kaimo plėtros strategijos įgyvendinimą. Antroji pagal dydį užimtumo sritis yra paslaugų sektorius – jame dirba 20 proc. visų kaimo dirbančių gyventojų. Likusioji kaimo gyventojų dalis dirba pramonėje ir statyboje, tokiose paslaugų sferos srityse, kaip švietimas, sveikatos apsauga, socialinis darbas ir kt.

Ypač aktuali problema- tai nedarbas kaimuose. Kas trečias bedarbis, besikreipiantis į darbo biržą, yra iš kaimo vietovės. Žmonių, anksčiau dirbusių žemės ūkyje, o dabar neturinčių darbo, skaičius auga.

Taigi žemesnis kaimo gyventojų užimtumo lygis lemia mažesnes vidutines, palyginti su miesto gyventojais, disponuojamas namų ūkio pajamas. daugiau nei pusė Šiaulių apskrities kaimo gyventojų dirba privačiuose žemės sklypuose. Jų pačių ūkiai dažniausiai būna nepelningi arba smulkūs. Namų ūkių biudžetų tyrimo duomenimis vidutinis gyvenimo lygis kaime gerokai mažesnis už gyvenimo lygį miestuose. 2004 m. vidutinės mėnesinės disponuojamos pajamos mieste buvo 540 Lt, kaime – 407 Lt. Didelę kaimo gyventojų pajamų dalį sudaro pajamos natūra. Jų piniginės pajamos sudaro tik 2/3 grynujų pajamų ir yra beveik 2 kartus mažesnės nei mieste. Jau egzistuojantis skirtumas tarp kaimo ir miesto gyventojų pajamų atžvilgiu toliau didėja. (žr. 3 priedas)

Taigi užimtumo ir namų ūkio pajamų duomenys atskleidžia Lietuvos kaimo vietovės silpnąsias puses: pirma, didelė priklausomybė nuo vienintelio pajamų šaltinio – žemės ūkio, antra,

didelis nedarbas tarp kaimo jaunimo ir, trečia, didėjantis skirtumas tarp kaimo ir miesto gyventojų pajamų.

Kaimo plėtros procese didelę reikšmę turi išsilavinimo lygis. Kaimo gyventojų išsilavinimo lygis žymiai žemesnis nei miesto. Žmonės kaimo vietovėse yra mažiau pasirengę konkurencinei žemės ūkio plėtrai ar darbui kitose šakose. Gyventojų ir būstų surašymo duomenys rodo, kad 1000-čiai gyventojų 658 miesto gyventojai turi aukštąjį, techninį ar vidurinį išsilavinimą, kaimo gyventojai – atitinkamai 453. Palyginti su miesto gyventojais, aukštąjį išsilavinimą turi triskart mažiau kaimo gyventojų. Šiaulių apskrities rajonuose iš 1000 gyventojų tik 9 proc. su aukštuoju išsilavinimu, didžioji dalis gyventojų įgiję tik vidurinį išsilavinimą. Aukščiausias aukštojo išsilavinimo rodiklis Šiaulių, Radviliškio, Kelmės rajonuose, o žemiausias - Pakruojo rajone (5,7 proc).

Kaimo gyventojų lavinimas, mokymas ir švietimo lygio kėlimas yra būtinas, siekiant palaikyti ekonominį ir socialinį kaimo vystymą, kuris yra neįmanomas be kaimo gyventojų sugebėjimų ugdymo veikti atviros rinkos aplinkoje. Kaimo gyventojai stokoja iniciatyvos, pasitikėjimo savimi ir kompetencijos aktyviai dalyvauti priimant ar įgyvendinant sprendimus, susijusius su jų pačių kaimo vietovių plėtra. Lietuvoje yra įkurtas ir tolygiai paskirstytas žemės ūkio konsultavimo ir mokymo institucijų tinklas. Be abejo, joms trūksta darbuotojų, galinčių skleisti pažangiausias žinias bei geriausią patirtį, yra didelis poreikis tobulinti esamą bazę, kuri tenkintų kaimo gyventojų reikmes.

Per pastaruosius dvejus metus pradėjo steigtis kaimo bendruomenės. Daugeliu atvejų bendruomenės kuriasi ir vykdo savo veiklą, pasinaudodamos kultūros centrų baze, todėl ne tik sutvarkomos patalpos, bet ir atgimsta anksčiau plėtota veikla. Tokio judėjimo palaikymas ir stiprinimas yra labai svarbus, užtikrinant vietinių iniciatyvų įgyvendinimą, kuris būtų naudingas tiek vietinei kaimo bendruomenei, tiek visiems kaimo gyventojams.

Palyginti su miestu, fizinės infrastruktūros požiūriu Lietuvos kaimo vietovių lygis yra žemesnis. Nepakankamai išsivystyta kaimo infrastruktūra yra rimtas kaimo vietovių trūkumas. Tarp kaimo ir miesto egzistuoja dideli skirtumai vandens tiekimo, centrinio šildymo, kanalizacijos sistemų ir telefono tinklų požiūriu. Daugeliui kaimo gyventojų tiekiamas prastos kokybės geriamasis vanduo. Tik 43,5 proc. kaimo gyvenamųjų vienetų arba vienas trečdalis kaimo gyvenviečių turi centrinę vandens tiekimo sistemą, beveik 700 tūkst. kaimo gyventojų geriamąjį vandenį semia iš 300 tūkst. šachtinių šulinių. Problema yra ta, kad kaimo vietovėse 30 proc. šulinių, kurių vanduo naudojamas maistui, yra užteršti nitratais. Arteziniai gręžiniai ir centrinės vandens tiekimo sistemos daugumoje gyvenviečių yra pasenę ir neatitinka higienos ir aplinkosaugos reikalavimų. Ta pati problema yra ir su kanalizacijos sistemomis. Iš viso kaimo vietovėse yra įrengtos 733 kanalizacijos sistemos. Jos tarnauja beveik vienam trečdaliui kaimo gyventojų. Dėl vandens tiekimo ir kanalizacijos sistemų nekokybiškumo susiduriama su didelėmis aplinkosaugos

problemomis. Nors Lietuva turi gerai išvystytą vietinių kelių tinklą (2002 m. pabaigoje bendras vietinių kelių ilgis buvo 48152 km) ir elektros tiekimo sistemą, besikuriantys bei rekonstruojantys savo ūkius ūkininkai susiduria su kelių nutiesimo ir elektros prijungimo prie tokių ūkių problema. Reikšminga problema kaimo vietovėse yra anksčiau įrengtos vandentvarkos sistemos. Tai didelės drenažo sistemos, sujungtos vandens nutekamaisiais kanalais ir turinčios daugybę hidraulinių konstrukcijų. Šios pastaraisiais dešimtmečiais įrengtos sistemos apima 3,05 mln. ha plotą, įskaitant ne tik žemės ūkio naudmenas, bet ir kaimo gyvenvietes, miškus, poilsio ir kitas visuomenines teritorijas. Jos neatitinka aplinkosaugos reikalavimų, nes vanduo, surenkamas iš užterštų teritorijų, nėra išvalomas. Nekokybiškos vandens tiekimo ir kanalizacijos sistemos kelia didelę grėsmę kaimo aplinkai. Be to, tarp kaimo ir miesto egzistuojantys infrastruktūros skirtumai bei blogesnės gyvenimo sąlygos gali skatinti migraciją iš kaimo vietovių į miestą. Šios tendencijos gali turėti neigiamos įtakos kaimo plėtrai ir kelti grėsmę kaimo bendruomenių stiprinimui.

Žemės reforma ir žemės panaudojimas

Žemės reformos ir nuosavybės teisių į žemę atkūrimo procesas prasidėjo 1991 m. Situacija pagerėjo 1997 m., patobulinus žemės reformos procedūras ir jų įgyvendinimą. Iki 2002 m. pradžios bendras privačių žemės savininkų skaičius pasiekė 555,7 tūkst. Bendras žemės, į kurią buvo atkurtos nuosavybės teisės, plotas sudarė 2090 tūkst. ha arba 52,8 proc. žemės ūkio naudmenų (ŽŪN). Nuosavybės teisių į žemę atkūrimo procesas dar nesibaigė. Tačiau akivaizdu, kad daugumos žemės savininkų turima žemės valda yra per maža, kad būtų galima vykdyti perspektyvią ir konkurencingą veiklą. Lietuvai įstojus į ES, reikia skatinti konkurencingų ūkių plėtrą ir tikslinės paskirties sklypų formavimą. Žemės tvarkymo ir administravimo principų parengimas jau prasidėjo ir vyksta. Šiais principais siekiama pagerinti žemės ūkio struktūrą, užtikrinti aplinkos apsaugos reikalavimų įgyvendinimą, skatinti infrastruktūros vystymą.

Iš 6530 tūkst. ha – viso Lietuvos žemės ploto – 2004 m. ŽŪN sudarė 53,4 proc., (3487, 4 tūkst. ha.) Šiaulių apskrityje – 62,5 proc. (535495 tūkst. ha.). 2004 m. ariamoji žemė Lietuvoje sudarė – 2930,4 tūkst. ha. Šiaulių regione – 467322 tūkst. ha. Didžiausias ariamosios žemės plotas regione buvo Radviliškio rajone 93 486 ha.

Pievos ir natūralios ganyklos Lietuvoje sudaro – 497,8 tūkst. ha., Šiaulių apskrityje – 62396 tūkst. ha. Bendras pievų ir ganyklų plotas Šiaulių regione, lyginant su kitais Lietuvos regionais, yra didžiausias. Šis plotas regione didžiausias Kelmės rajone (24 645 ha), mažiausias – Joniškio rajone (2 615 ha.). Pievų ir natūralių ganyklų plotų dydis sąlygoja, kad yra tinkamos galvijų auginimo galimybės.

Lyginant Šiaulių regiono sodų ir uogynų bendrą plotą su kitais regionais, Šiaulių regionas yra trečioje vietoje pagal plotų dydį (5 777 ha.). Nors šių kultūrų auginimas gali būti pelningas tačiau Šiaulių regione sodininkystė yra mažai išplėtota.

Ne žemės ūkio naudmenos Lietuvoje sudaro 3042,6 ha, Šiaulių regione – 318515 ha.. Šiaulių regiono žemės fondo struktūra pateikta 17 lentelėje.

17 lentelė

Žemės fondas 2004. 01 01 hektarais

	Bendras žemės plotas (tūkst.)	Žemės ūkio naudmenos (tūkst.)	Ariama žemė (tūkst.)	Pievos ir natūralios ganyklos (tūkst.)	Sodai ir uogynai (tūkst.)	Ne žemės ūkio naudmenos (tūkst.)
Lietuvoje	6530,0	3487,4	2930,4	497,8	59,2	3042,6
Šiaulių apskrityje	854010	535495	467322	62396	5777	318515
Akmenės r.	84373	48299	44863	2987	449	36074
Joniškio r.	115225	83913	80134	2615	1164	31312
Kelmės r.	170530	99313	73716	24645	952	71217
Pakruojo r.	131557	94291	86859	6925	507	37266
Radviliškio r.	163480	105200	93486	10549	1165	58280
Šiaulių r.	180732	103653	88015	14418	1220	77079

Žemės ūkio sektoriaus situacijos analizė

Žemės ūkis lieka vienu pagrindinių šalies ekonomikos sektorių. Žemės ūkis ir maisto pramonė sukuria didelę BVP dalį. Tačiau šio sektoriaus dalis BVP nuolat mažėja, nes mažėja ir žemės ūkio gamyba. Šiaulių apskrities žemės ūkio stiprybė – derlingi ir našūs dirvožemiai, o tai yra svarbiausia sąlyga žemės ūkio kultūrų derlingumui. Žemės ūkio būklė Šiaulių regione prastėja, tai lemia ekonominės politinės sąlygos: žemos kai kurios žemės produkcijos supirkimo kainos, trūkumas investicijų, ir kt. Šiaulių apskrityje yra 13,3 proc. visų Lietuvos ūkių, jų plotas sudaro 18,66 proc. viso Lietuvos ūkių. Pagal šį požymį apskritis pirmauja Lietuvoje. 2003 m ūkių skaičius apskrityje padidėjo, lyginant su 2002 m. Tačiau nuo 2001 m. ūkių skaičius buvo pradėjęs mažėti., ypač 2002 m., ši tendencija būdinga visoms Lietuvos apskritims, tai sietina su pasikeitusia ūkininkų registracija. (žr. 18 lentelė).

Ūkininkų įregistruotų Ūkininkų ūkio registre, ūkiai

2003 m. sausio 1d.

	Ūkių skaičius	Jų žemės plotas, ha	Vidutinis dydis, ha
Iš viso	39684	604799	15,2
Alytaus apskritis	1909	23571	12,3
Kauno apskritis	5307	64898	12,2
Klaipėdos apskritis	3446	45358	13,2
Marijampolės apskritis	4069	63571	15,6
Panevėžio apskritis	5534	90741	16,4
Šiaulių apskritis	4918	106101	21,6
Tauragės apskritis	3727	53396	14,3
Telšių apskritis	3172	47187	14,9
Utenos apskritis	4491	69950	15,6
Vilniaus apskritis	3111	40026	12,9

Modifikuota iš šaltinio: Statistikos departamentas prie LR Vyriausybės 2003 m. www.std.lt

Žemės reforma smarkiai pakeitė žemės ūkio paskirties žemės pasiskirstymą pagal jos naudotojus. Ūkininkų ūkių daugėja, o žemės ūkio bendrovių ir kitokių žemės ūkio įmonių bei jų žinioje esančios žemės plotai mažėja.

Privačių žemės savininkų skaičius žemės reformos laikotarpiu keitėsi. 2001 m. sausio 1 d. duomenimis, jų buvo 522,8 tūkst. Jiems priklausanti žemė sudarė 1915,2 tūkst. ha, t. y. 29 proc. visos žemės, arba 48,5 proc. žemės ūkio paskirties žemės.

Nors Šiaulių apskrityje 2002 m. vienam žemės savininkui teko 6,7 ha dirbamos žemės ir tai daugiau nei vidutiniškai visose apskrityse (5,7 ha), tačiau apskrityje dominuoja smulkūs, nekonkurencingi, mažo investicinio pajėgumo ūkiai. Dauguma savininkų savo žemes išnuomoja, tai sąlygoja ūkininkų konsolidaciją, o tai savo ruožtu skatina specializaciją. Šiaulių regione daug specializuotų ūkių. Daugiausia – augalininkystės (600), mažiausiai – sodininkystės.(3).

19 lentelė

Specializuotų ūkių skaičius Šiaulių regione 2003 m.

Rajonas	Augalininkystė	Gyvulininkystė	Sodininkystė	Daržininkystė
Akmenės raj.	108	24	3	9
Joniškio raj.	2	9	2	2
Kelmės raj.	55	20	3	-
Pakruojo raj.	714	-	3	2
Radviliškio raj.	694	2	6	118

Šiaulių raj.	600	4	3	1
--------------	-----	---	---	---

Šaltinis: Rajonų savivaldybių pateikti duomenys 2003m.

Iš 19 lentelėje pateiktų duomenų matyti, jog Pakruojo ir Radviliškio rajonuose daugiausia yra augalininkystės ūkių. Daugiausia specializuotų gyvulininkystės ūkių yra Akmenės, Kelmės rajonuose, o specializuotų sodininkystės ūkių yra apskritai mažai. Daržininkystės specializuotais ūkiais pasižymi Radviliškio rajonas, kituose rajonuose jų esama tik po keletą.

GYVULININKYSTĖ. Palankios klimato sąlygos ir natūralus dirvožemio derlingumas yra svarbūs veiksniai pieno ir mėsos sektoriaus plėtrai, kviečiams, rugiams, vaisiams ir daržovėms, linams, rapsams bei cukriniams runkeliams auginti. Palyginti nedidelis žemės, vandens ir oro užterštumas yra labai reikšmingas ekologinio ūkininkavimo plėtrai.

Lietuvoje klimato sąlygos palankios, yra pašarų atsargų, o galvijininkystės, mėsos ir pieno gamybos tradicijos senos. Visa tai sudaro palankias sąlygas plėtoti galvijininkystę. Galvijininkystės sektorius laikomas prioritetiniu žemės ūkio sektoriumi. Tačiau sektoriaus našumas lyginant su ES valstybėmis narėmis, nedidelis. Dauguma šių ūkių yra maži.

Šiaulių regione daugiausia galvijų 2004 m. sausio 1 d. buvo Kelmės, Radviliškio rajonuose, kai kuriuose rajonuose, pvz., Akmenės rajone, nuo 2001 m. gyvulių skaičius šiek tiek sumažėjo (žr. 20 lentelė). Kituose regionuose galvijų skaičius taip pat nežymiai kito, daugelyje regionų jis taip pat padidėjo. (žr. 4 priedas)

20 lentelė

Galvijų skaičius visuose Šiaulių regiono ūkiuose

Sausio 1 d.

Iš viso Lietuvoje	2001 m.	2002 m.	2003m.	2004 m.
Šiaulių aps.	113862	115798	119007	121373
Akmenės r. sav	7636	7373	7080	6985
Joniškio r. sav	16334	15278	15325	14710
Kelmės r. sav	23616	27236	28385	29867
Pakruojo r. sav	18359	19367	19818	19915
Radviliškio r. sav	26653	26336	27315	28472
Šiaulių r. sav	21264	20208	21084	21424

Modifikuota iš šaltinio: Statistikos departamentas prie LR Vyriausybės www.std.lt

Vidutinis karvių skaičius Šiaulių apskrities ūkiuose mažėja. Toks pat šių galvijų mažėjimo tempas pastebimas ir šalyje. Mažėja ir pieno supirkimo kainos. Vis daugiau ūkininkų yra priversti atsisakyti šio verslo, nes pieno supirkimo kaina žemesnė už savikainą, o tai nuostolinga. Apskirtyje didesnis dėmesys skiriamas mėsinei gyvulininkystei, ateityje tikimasi šios žemės ūkio šakos populiarumo ir plėtros.

Kiaulių skaičius beveik visuose Šiaulių apskrities ūkiuose nuo 2001m. (152095 tūkst.) iki 2004 m. (168421 tūkst.) padidėjo. Ypač, šis skaičius padidėjo Akmenės rajone (17498 tūkst.), Joniškio rajone (50035 tūkst.).

Šiaulių apskrityje labiausiai tinkančios gyvulininkystės kryptys yra pieninė, mėsinė galvijininkystė ir kiaulininkystė. Tačiau iškyla daug problemų ir klausimų, kaip išsilaikyti ir užimti lyderio pozicijas, vis aštrėjančiose konkurencinėse kovose. Kyla didesni reikalavimai geresnei veislininkystei ir aukštesnei produkcijos kokybei, taip pat pieno ūkių modernizavimui ir specializacijai, pieno surinkimo, perdirbimo ir pardavimo kaštų mažinimui.

AUGALININKYSTE. Lietuvos klimato sąlygos ir natūralus dirvos derlingumas palankios auginti grūdines kultūras, vaisius ir daržoves, linus, rapsus, cukrinius runkelius ir kt. Grūdinių pasėlių plotai Šiaulių regiono ūkiuose užėmė 4 - 6 proc. didesnę dalį visų pasėlių nei vidutiniškai respublikoje. Derlingumas grūdinių pasėlių taip pat didesnis 2003 m. -34,5 kg. iš 100 ha. už vidutinį grūdinių pasėlių derlingumą šalyje. Didžiausias grūdų derlius Joniškio, Pakruojo rajonuose, mažiausias Akmenės rajone. (žr. 21 lentelė).

Regione yra palankios sąlygos grūdiniams pasėliams auginti ir jų yra superkam nemažai, tačiau pastaruoju metu mažėja jų supirkimo kainos, todėl auginančių grūdines kultūras ūkių pelningumas ir investicinis pajėgumas nepadidėja.

Grūdų derlius visuose Šiaulių regiono ūkiuose

	2001 m.	2002 m.	2003 m.
Iš viso tūkst.t	2397,5	2602,00	2680,3
Šiaulių apskritis	534684	631118	677027
Akmenės r.sav.	41820	40372	44177
Joniškio r. sav.	128792	154145	161313
Pakruojo r.sav.	115425	133771	156771
Radviliškio r.sav.	85660	110317	129006
Šiaulių r.sav.	9 8343	114750	116426

Modifikuota iš šaltinio: Statistikos departamentas prie LR Vyriausybės. www.std.lt

Šiaulių regione taip pat palankios sąlygos linų auginimui. Jie auginami Kelmės, Pakruojo, Akmenės rajonuose. Linų pluošto derlingumas 2003 m. rajonuose skiriasi, didžiausias derlingumas – Pakruojo rajone (1311 t.) ir Kelmės rajone (979 t.). Mažiausias – Radviliškio (21 t.), ir Šiaulių rajone (77 t.). Cukrinių runkelių derlius taip pat Šiaulių regione padidėjo.

Žvelgiant į ateitį ir įvertinant daugelį veiksnių būtų galima daryti tokias prielaidas: atsižvelgus į gyvulininkystės ir mėsos vartojimo tradicijas, tikėtina šios srities plėtra ateityje, apskrityje taip pat yra tinkamos sąlygos rapsų pasėlių plotų didinimui ir jo eksporto plėtotei, palankios sąlygos daržininkystei plėtoti. Visa tai bus pasiekama gavus paramą iš valstybės. Nes pastaruoju metu buvo ypač mažai įdėta lėšų į žemės ūkį. Dėl to daugelyje ūkių taip trūksta modernios technikos, nepakankamai sparčiai diegiamos naujos technologijos, investicijų trūkumas stabdo žemės ūkio plėtrą, ūkių konkurencingumą. Didžioji dalis ūkių apskrityje – tai smulkūs, nekonkurencingi, mažo investicinio pajėgumo. Menka ūkių specializacija, mažai išplėtotą veislininkystę, žemės ūkio technologijas ir produkcijos perdirbimas neatitinka ES standartų, visa tai vertinama kaip regiono silpnybė žemės ūkyje. Taip pat aktuali problema ūkiuose – tai nepalanki demografinė situacija. Jauni ūkininkai nesiryžta pradėti ūkininkauti dėl šių priežasčių: žinių ir patirties stoka, nepelningos žemės ūkio šakų veiklos, pradinio kapitalo ar užstato stygius. O būtent jauni ūkininkai gali greičiau prisitaikyti prie besikeičiančių sąlygų, greičiau ir efektyviau modernizuoti ūkius, perimti pažangią ūkininkavimo patirtį, technologijas, nei pensinio amžiaus žmonės.

Šiaulių regiono smulkūs ūkiai yra nepajėgūs gaminti ir perdirbti žemės ūkio produkciją mažais kaštais. Žemių derlingumas, pasėlių bei ariamos žemės plotai didesni nei vidutiniškai šalyje, tačiau perdirbamos produkcijos apimtis ūkiuose yra mažesnė už Lietuvos vidurkį. To išvada, kad didelė dalis išauginamos žemės ūkio produkcijos išvežama perdirbti į kitus rajonus, o tai didina gamybos kaštus. Apskrityje mažai ūkių naudojančių modernią produkcijos apdorojimo įrangą. „Dėl mažai lokalizuoto žemės ūkio produktų perdirbimo neišnaudojami turimi gamybiniai pajėgumai bei darbuotojų potencialas, o esamos produktų gamybos technologijos neužtikrina ES keliamų

aplinkosaugos ir kokybės reikalavimų.“ [Šiaulių regiono plėtros planas 2004 -2006. 87 p.] Tai vertinam kaip regiono žemės ūkio silpnybė. Gamybos kaštai turėtų sumažėti diegiant kokybės valdymo bei aplinkosaugos sistemas , gerinant rinkodarą, visa tai bus pasiekta, kai bus sulaukta numatomos ES paramos . Tai turėtų paskatinti ir šių sričių plėtrą.

MIŠKININKYSTĖ. Lietuvoje miškai užima beveik 2 mln. ha plotą arba 31 proc. visos Lietuvos teritorijos. Nepaisant didėjančių miškų plotų antroje praėjusio amžiaus pusėje, Lietuva vis dar atsilieka nuo savo Baltijos kaimynių (47,1 proc. – Latvijoje, 48,7 proc. – Estijoje). Miško plotų didinimas Lietuvoje paskelbtas vienu pagrindinių valstybės tikslų. Šiaulių regiono miškingumas tesiekia 25,1 proc. bendro ploto. Regiono miškuose vyrauja pušys, eglės, kurios sudaro 60 proc. visų medžių rūšių. Kitą dalį sudaro lapuočiai. Lietuvos miškingumą, gamtosaugininkų nuomone, reikėtų padidinti 33 proc.. Regione daugiausia žemių reikėtų užsodinti medžiais Kelmės, Akmenės rajonuose, kur vyrauja nederlingos žemės. Miškininkystė ir miško pramonė vaidina svarbų vaidmenį Lietuvos ekonomikoje. Miškų sektoriaus dalis sudaro beveik 1 proc. bendrojo vidaus produkto. Pastaraisiais metais Lietuva kasmet pagamindavo daugiau negu 5,0 mln. kub. m medienos. Apvalios medienos ir miško pramonės produktų eksportas sudarė apie 13 proc. visos šalies eksporto vertės. Valstybei priklausantis miškų plotas Lietuvoje sudaro 1002 tūkst. ha (50 proc.). 458 tūkst. ha (23 proc.) priklauso privatiems savininkams, 560 tūkst. ha (27 proc.) yra plotas, į kurį nuosavybės teisės dar tebėra atkuriamos ar kuris tebėra privatizuojamas. Privačiam Lietuvos miškų ūkiui būdingas didelis skaičius smulkių privačių miško sklypų. 2002 m. pirmojo pusmečio pabaigoje buvo apie 150 tūkst. teisėtų privačių miško sklypų, kurių ploto vidurkis – 3,4 ha. Šiaulių regione privatūs miškai sudaro 25,4 proc. visų miškų plotų. Pasibaigus žemės reformai , privačių miškų plotai gali padidėti iki pusės visos miškų teritorijos.

Šiaulių regione nepakankamas dėmesys skiriamas plėtojant miškų ūkį. Reikalingos didesnės investicijos į miškų ūkio valdymą, kraštovaizdžio gerinimą. Lietuvos miškai reikšmingi ne tik mediena , bet ir kitais produktais- grybais, uogomis, vaistažolėmis, žvėriena, ir kt.

Didžiausią eksportuojamos medienos dalį sudaro lapuočiai, nes jos naudojimas vidaus rinkoje ribotas. Tačiau jos yra eksportuojama nepakankami daug, nes Lietuvos medienos pramonė yra menkai išvystyta ir neturi pakankamai pajėgumų apdoroti Lietuvos miškų teikiamą lapuočių medieną. Miškai dengia mažo dirvos derlingumo teritorijas, todėl miškininkystė ir su ja susijusi veikla teikia kaimo gyventojams alternatyvias užimtumo galimybes. Privačiojo miškų sektoriaus struktūra nepalanki intensyviai miškininkystės vystymui. Privatiems miškų savininkams stinga paramos, patirties ir specialių žinių, būtinų norint didinti miškų ekonominę ir ekologinę vertę.

ŽUVININKYSTĖ. Šiaulių regione žuvininkystės verslas nėra plačiai paplitęs, tačiau ši sritis yra gan perspektyvi. Tai sąlygoja keletą priežasčių: žuvininkystė yra alternatyvus verslas kaimo žmonėms, yra pakankamai vandens telkinių pritaikytą žuvininkystei, ir ši sritis dar nėra

pakankamai išplėtota. Vandens telkiniai Šiaulių regione užima 21,1 tūkst. ha plotą, o tai sudaro 1,3 proc. viso žemės fondo. Tai dvigubai mažiau, nei vidutiniškai respublikoje. Vien Šiaulių rajone esama 16 ežerų, 28 tvenkiniai. Vienas žuvininkystės ūkis šiame rajone duoda 1 t. žuvis per metus. Kelmės rajone yra 156 vandens telkiniai. Šiuo metu šiam verslui plėtoti, reikėtų kurti palankią infrastruktūrą, didinti žuvų produktų konkurencingumą vidaus ir užsienio rinkose.

KAIMO PLĖTRA. Žmogiškųjų išteklių plėtra kaime – vienas svarbiausių veiksnių, įgyvendinant pagrindinius kaimo plėtros uždavinius. Priemonės „*Leader+ veiksmi*“ ir „*Mokymas*“ buvo numatytos, siekiant tausoti žmogiškuosius išteklius ir stiprinti kaimo gyventojų pasitikėjimą savimi.

Dėl šios priežasties buvo sukurta priemonė „*Mokymas*“. Ši priemonė padeda ugdyti kaimo gyventojų gebėjimus prisitaikyti prie technologijų ir rinkos pokyčių –tai yra būtina, norint aktyviai dalyvauti visose priemonėse, skirtose kaimo plėtrai. Ūkininkų ir kitų asmenų, susijusių su žemės ūkiu, miškininkystės ar alternatyvia veikla, mokymas yra būtinas, siekiant supažindinti žemės ūkyje dirbančius žmones su naujais maisto kokybės, aplinkos apsaugos, higienos, biologinės įvairovės ir kraštovaizdžio išsaugojimo reikalavimais, naujomis gamybos technologijomis, ekonominio ūkininkavimo metodais ir alternatyvia veikla kaimo vietovėse bei teikti kitas žinias, būtinas prisitaikant prie kaime vykstančių kokybinių ir kiekybinių pokyčių

Šiaulių regione pastebima didelė konsultacinio pobūdžio paslaugų paklausa. Vis daugiau rajono ūkininkų (Pakruojo, Akmenės, Joniškio) siekia įgyti žinių kaip rengti verslo planus, ūkių plėtros projektus, susipažinti su aplinkosaugos, higienos reikalavimais.

Keičiantis aplinkos sąlygoms, reikia keistis ir kaimo žmonėms. O tai nėra lengva, ypač, vyresnio amžiaus kaimo gyventojams, kurių kaime didžioji dalis. Prisitaikyti prie naujų rinkos sąlygų, sunkiau tiems gyventojams, kurie menkai išsilavinę. Taip pat ūkininkams reikalinga parama pradedant verslą, reikalingos žinios be kurių neapsieinama laikantis darbo higienos, aplinkosaugos ir gyvulių laikymo reikalavimų, atitinkančių ES standartus.

2.6. Sveikatos priežiūros infrastruktūra ir socialinė infrastruktūra

2.6.1. Sveikatos priežiūros infrastruktūra

„Lietuvos gyventojų sveikata ir jos palaikymo sąlygos lemia šalies ekonominės raidos stabilumą ir visuomenės socialinį saugumą. Visuomenės sveikatos būklė tiesiogiai sąlygoja gyvenimo kokybę, darbo išteklių apimtį ir jų produktyvumą, o vidutinio amžiaus žmonių sergamumas, mirtingumas reiškia žmogiškojo kapitalo praradimą. Lietuvos gyventojų sveikatos ir tinkamos priežiūros užtikrinimas yra svarbi šalies ekonominio augimo sąlyga.“ [Lietuvos bendrasis programavimo dokumentas 2004 – 2006m.102p.]

Vienas pagrindinių rodiklių apibūdinančių šalies ir regiono sveikatos sistemos būklę yra vidutinė gyvenimo trukmė. Nuo 1995 m. šalyje ir regione gyvenimo trukmės rodikliai buvo teigiami. Šis rodiklis Šiaulių apskrityje mažai skiriasi nuo visos šalies vidurkio, 2003 m. siekė 72,19 m.

Bendras mirtingumas Lietuvoje (pagal visas mirties priežastis – nuo širdies ir kraujagyslių lygų, įskaitant piktybinius auglius ir kt.) toliau mažėja. Tačiau Šiaulių regione mirtingumo rodikliai buvo aukštesni už šalies vidurkį. Bendra demografinė situacija tiek visoje šalyje, tiek Šiaulių regione pateikta 22 lentelėje. *Šiaulių apskrityje* 2004 m. gyveno 364076 tūkst. gyventojų, iš kurių 36,2 proc. gyveno Šiaulių mieste. Gimstamumas apskrityje toliau mažėja, jei 2001 metais jis buvo 9,1, tai 2003 m. jau 8,9/1000 – čiu gyventojų. Mirtingumas didėjo nuo 11,7 asmenų 2001 m. iki 12,1/1000 - čiu gyventojų 2003 metais. Neigiamas natūralus gyventojų prieaugis dar labiau padidėjo ir 2003 m. siekė – 3,2/1000 – čiu gyventojų. Kūdikių mirtingumas 2003 m. buvo 7,1/1000 – čiu gyvų gimusiųjų, tai mažiausias skaičius per paskutinius trejus metus (2000 m.- 11,7). (žr.22 lentelė)

22 lentelė

Demografinė situacija Lietuvoje 2003 metais

Vietovės pavadinimas	Demografiniai duomenys				
	Nuolatinių gyventojų skaičius, tūkst.	Gimstamumas 1000 gyventojų	Mirtingumas 1000 gyventojų	Natūralus gyventojų prieaugis 1000 gyv.	Kūdikių mirtingumas 1000 gyvų gimusių
Lietuva	3454,2	8.9	11.9	-3.0	6.8
Vilniaus apskritis	848.2	8.6	11.2	-2.6	5.5
Kauno apskritis	693.8	8.8	11.5	-2.7	7.9
Klaipėdos apskritis	383.6	9	10.6	-1.6	4.9
Šiaulių apskritis	365.6	8.9	12.1	-3.2	7.1
Panevėžio apskritis	296.3	8.6	12.6	-4.0	6.3
Alytaus apskritis	185.6	8.8	12.5	-3.7	6.1
Marijampolės apskritis	187.2	10.1	12.8	-2.7	8.5
Tauragės apskritis	133.1	9.8	13.1	-3.3	9.9
Telšių apskritis	178.6	9.8	11.9	-2.1	5.8
Utenos apskritis	182.1	7.1	14.5	-7.4	7.5

Modifikuota iš šaltinio: Statistikos departamento duomenys prie LR Vyriausybės. www.std.lt

Natūralus gyventojų judėjimas 2003m. Šiaulių regione ir Lietuvoje mažai keitėsi lyginant su praėjusiais metais. Mirtingumo rodikliai didėjo, natūralus gyventojų prieaugis ir Lietuvoje, ir Šiaulių regione buvo neigiamas. Didžiausias gimstamumas ir mirtingumas Šiaulių mieste. Iš rajonų šie rodikliai didžiausi Radviliškio rajone. Duomenys pateikti 23 lentelėje. Kaip minėta anksčiau, gimstamumas regione mažėja. Kai kuriose rajonų ligoninėse vyksta 1 gimdymas kas 2 dienas, vienok rajonų savivaldybė siekia, kad šie skyriai išliktų. Pavyzdžiui Kuršėnų ligoninės akušerio – ginekologinio skyriaus veiklos nuostoliai siekia apie 160 tūkst. Lt, tai tenka kompensuoti kitų skyrių sąskaita.

23 lentelė

Natūralus gyventojų judėjimas Šiaulių apskrityje ir Lietuvoje 2003 m.

	Gimusių skaičius	Mirusių skaičius	Natūralus prieaugis/ sumažėjimas¹	Santuokų skaičius	Ištuokų skaičius
Iš viso Lietuvoje	30598	40990	-10392	16975	10599
Mieste	19140	23082	-3942	12066	8377
Kaime	11458	17908	-6450	4909	2222
Šiaulių apskritis	3266	4409	-1143	1573	1168
Akmenės r. sav.	264	410	-146	119	98
Joniškio r. sav.	321	403	-82	131	99
Kelmės r. sav.	382	570	-188	137	91
Pakruojo r. sav.	285	411	-126	106	77
Radviliškio r. sav.	480	676	-196	202	149
Šiaulių m. sav.	1012	1248	-236	650	521
Šiaulių r. sav.	522	691	-169	228	133

Modifikuota iš šaltinio: Statistikos departamento duomenys prie LR Vuraisybės. www.std.lt

Mirčių priežasčių struktūra Lietuvoje ir Šiaulių regione panaši. Dažniausiai tiek vyrų, tiek moterų mirčių priežastis yra širdies ir kraujagyslių sistemos ligos, piktybiniai navikai, kvėpavimo sistemos ligos, traumos, nelaimingi atsitikimai. Vyrų mirties priežastimi apsinuodijimai tampa 3 kartus dažniau nei moterų (24 lentelė).

Pagrindinės Šiaulių miesto ir Respublikos gyventojų mirties priežastys 2001-2003 m.

Mirtingumo priežastys (rodiklis 100 tūkst. gyv.)	Šiaulių m.			Lietuvoje		
	2001	2002	2003	2001	2002	2003
Kraujotakos sistemos ligos	475	484,5	463,1	628	643,7	645,4
Piktybiniai augliai	213	215,6	215,2	224	226,9	226,9
Kvėpavimo organų ligos	29,9	24,8	47,6	42,3	46,5	47,3
Išorinės priežastys:	120	126,2	150,4	158	152,2	151
- transporto įvykiai	-	21	25,2	-	23,9	24,7
- apsinuodijimas alkoholiu	-	6	9,8	-	12,1	12,6
- tyčiniai susižalojimai	-	39,8	48,7	-	44,7	42,1
- pasikėsinimai	-	7,5	11,2	-	7,2	9,6

Modifikuota iš šaltinio: Statistikos departamento duomenys prie LR Vyriausybės. www.std.lt

Kūdikių mirtingumo rodikliai šalyje gerėja, tačiau Šiaulių regione šis rodiklis yra aukštas (žr 24 lentelė). Didžiausias mirtingumas 2001 m. užfiksuotas Pakruojo rajone, 2002 m. Akmenės rajone, 2003m. – Pakruojo rajone. Šalies vidurkis per šiuos metus (2001 – 2003 m.) beveik nesikeitė. (žr. 25 lentelė)

Asmens sveikatos priežiūros įstaigose 2003 m. užregistruota 902 abortai, tai yra 19,4 proc. mažiau, lyginant su 2002 metais. 2003m. 1000 - čiu vaisingo amžiaus moterų atlikta 9,8 aborto, 100 – ui gyvų ir negyvų gimusių teko 29,9 aborto. Šiaulių apskrityje tik 29,7 proc. abortų atlikta pagal moters norą, o net 61,1 proc. sudarė savaiminiai persileidimai, 6,9 proc. negimdiniai nėštumai.

Kūdikių iki 1 m. mirtingumas Šiaulių apskrityje 2001-2003 m.

Vietovės pavadinimas	2001 m. (1000 –iu gimusių)	2002 m. (1000 gimusių)	2003 m. (1000 gimusių)
Šiaulių miestas	14,4	5,8	4,0
Akmenės raj.	10,1	31,1	-
Joniškio raj.	0	9,2	-
Kelmės raj.	10,4	10,3	13,1
Pakruojo raj.	17	3,6	17,5
Radviliškio raj.	1,9	12,0	6,2
Šiaulių raj.	5,7	8,5	11,5
Šiaulių apskritis	9,3	9,9	7,1
Lietuvos vid.	7,8	7,9	6,8

Modifikuota iš šaltinio: Sveikatos informacijos centro duomenys .www.lsic.lt

Lyginant su 2002 m., apsilankymų pas gydytojus skaičius 2003 m. sumažėjo 1 proc. Viso, ambulatorinę pagalbą teikiančiose asmens sveikatos priežiūros įstaigose, buvo 1831,1 tūkst. apsilankymų, arba vienas apskrities gyventojas per metus pas gydytojus lankėsi 5 kartus (žr.26 lentelė).

26 lentelė

Ambulatorinė pagalba 2003 m.

Vietovė	Apsilankymų pas gydytojus skaičius 2003 m.	
	poliklinikiniame-ambulatoriniame priėmime (tūkst.)	1- am gyventojui
Lietuva	21167,4	6.1
Šiaulių apskritis	1831	5.0

Modifikuota iš šaltinio: Lietuvos sveikatos informacijos centro duomenys .www.lsic.lt

Šiaulių regione tiek suaugusiųjų, tiek vaikų sergamumo rodikliai mažesni už respublikos vidurkį. Bendras traumų ir apsinuodijimų skaičius apskrityje 2003 m., lyginant su 2002 m., nežymiai padidėjo, tačiau beveik 8 proc. padaugėjo vaikų traumų. 1000 vaikų užregistruoti 89 sužalojimai ir apsinuodijimai.

Lytiniu keliu plintančių ligų apskrityje kiekvienais metais užregistruojama vis daugiau. 2003 m. 100 000 – čių gyventojų užregistruota 14,8 sifilio bei 12,6 gonorėjos atvejų .

2003 m. apskrityje vėžiu sirgo 422,3/100 000 – čių gyventojui, tai net 8,7 proc. daugiau, lyginant su 2001 metais. Mirė nuo vėžio taip pat daugiau ligonių (223,1/100 000 – čių gyventojų). (žr. 27 lentelę). Pastaraisiais metais daugėja tiek vyrų, tiek moterų burnos ertmės ir ryklės onkologinių susirgimų – tai gali būti sietina su rūkymo paplitimu. Moterų onkologinių susirgimų struktūroje vyrauja krūtinės, odos ir kiaušidžių vėžys. Vyrai dažniausiai serga plaučių ir prostatos vėžiu. Aktualu diagnozuoti šias ligas ankstyvose stadijose, tada medicininės intervencijos duoda gerų rezultatų. Rūpinantis onkologinių ligų profilaktika, didžiausias dėmesys turėtų būti skiriamas tabako kontrolei, sveikai mitybai, fiziniam aktyvumui. Vėžiniams susirgimams mažinti būtina vieninga sveikatos priežiūros sistema, profilaktikos ir kontrolės kokybė, vėžio kontrolės priemonių prieinamumas.

Sergamumas, ligotumas mirtingumas nuo piktybinių navikų Lietuvoje ir Šiaulių apskrityje 2003 m.

Vietovės pavadinimas	Sergamumas piktybiniais navikais		Ligotumas piktybiniais navikais		Mirtingumas nuo piktybinių navikų	
	abs. sk.	100 000 gyv.	abs. sk.	100 000 gyv.	abs.sk.	100 000 gyv.
Lietuva	15103	437.2	63541	1844.0	7827	226.9
Šiaulių apskritis	1544	422.2	6525	1792.2	851	223.5

Modifikuota iš šaltinio: Lietuvos sveikatos informacijos centro duomenys .www.lsic.lt

Šiaulių apskrityje 2003 metais užregistruota 1009 asmenys sergantys tuberkulioze (59,9 /100 000 – čių gyv.). Viso iš 100 000 - čių apskrities gyventojų tuberkulioze serga 277,1 asmenys. Ligotumas tuberkulioze, lyginant su 2001 m., padidėjo 3,2 procento. Tuberkuliozės paplitimą lemia socioekonominė regiono būklė, sveikatos priežiūros paslaugų prieinamumas, žalingi įpročiai. Didelį susirūpinimą kelia tai, kad nemažėja sergamumas atvira židinė plaučių tuberkuliozės forma. Palyginti su Respublikos rodikliais, pačiame Šiaulių mieste sergamumas tuberkulioze mažėja (naujų atvejų), bet auga ligotumas tuberkulioze (sergančiųjų skaičius). Pastaruosius kelerius metus Šiauliuose vykdoma aktyvi tuberkuliozės kontrolės programa. Jos tikslas - iki galo išgydyti ligą, siekiant išvengti užkrato nešiojimo ir atsparių vaistams sukėlėjų, nes tuberkuliozė – tai kvėpavimo takais plintanti užkrečiama liga. Dabartiniu metu apskrityje veikia VŠĮ Šiaulių Tuberkuliozės ir plaučių ligų ligoninė ir Pagryžuvio tuberkuliozės ligoninė (3 tuberkuliozės skyriai rajonuose buvo uždaryti), to pakanka racionaliai stacionarinei pagalbai užtikrinti.

Bendrasis sergamumas infekcinėmis ligomis šalyje nėra didelis, Šiaulių regione šie rodikliai taip pat nėra aukšti ir sergamumas infekcinėmis ligomis pasiskirstęs regione nevienodai. Žarnyno infekcijų pakilimai atskiruose rajonuose siejami su ligų protrūkiais. Sergamumai šiomis infekcijomis lyginant su respublikos vidurkiu nėra aukšti. Tą paaiškinti galima, nes ne visuose rajonuose yra gydytojai infektologai, pirminės grandies gydytojai nenoriai diagnozuoja infekcines ligas dėl sveikatos reformų spragų. Didesnis nei vidutiniškas sergamumas tuberkulioze Kelmės rajone paaiškinamas tuo, jog nuo 2000 m. rajono medikai kartu su norvegais vykdo programą, dėl ko yra aktyviai ištiriama daugiau gyventojų, o to pasekoje randama daugiau paologijos.

Moksleivių sveikatos rodikliai nėra džiuginantys. 2003 m. iš 1000 profilaktiškai patikrintų vaikų 101 buvo su regos defektais, 77 - su sutrikusia laikysena, 16 - su skolioze (žr. 28 lentelė). Pirmai sveikatos grupei (praktiškai sveiki vaikai) priklauso 37,2 proc. visų profilaktiškai patikrintų vaikų. Pagal ligų sergamumo struktūrą, vaikai dažniausiai serga kvėpavimo ir virškinimo sistemos

ligomis, šių ligų rodikliai yra aukštesni nei šalies vidurkis. Taip pat dažni apsinuodijimai bei traumos. Šiuo metu, ypač, aktuali problema, tai vaikai iš asocialių šeimų. Šie vaikai dažniau, nei kiti vaikai patenka į gydymo įstaigas, nes nėra tinkami prižiūrėti.

28 lentelė

Vaikų 0 – 15 m. profilaktinių tikrinimų rezultatai 2003 m.

Vietovės pavadinimas	Patikrinta vaikų iš viso	iš jų 1000 – čiu patikrintų vaikų išaiškinta			
		klausos defektai	regos defektai	laikysenos sutrikimai	skoliozė
Lietuva	673158	2.9	123.5	92.4	29.4
Šiaulių apskritis	73415	2.9	101.1	77	16.3

Modifikuota iš šaltinio: Lietuvos sveikatos informacijos centro duomenys. www.lsic.lt

Lietuvoje ir toliau plinta psichoaktyviųjų medžiagų vartojimas, didėja narkomanų ir AIDS užsikrėtusių žmonių skaičius. Nerimą kelia tai, kad vis daugiau jaunų žmonių, dažniausiai 15 - 19 metų, pradeda vartoti narkotikus, o po to tampa nuo jų priklausomi. Šiaulių regione šių medžiagų vartojimas taip pat plinta, bet ne taip smarkiai, kaip šalyje. 2002 m. buvo sudaryta koordinacinė grupė iš švietimo, vaikų teisių apsaugos, policijos specialistų, Narkomanijos ir ŽIV/AIDS prevencijai koordinuoti. Kuri buvo patvirtinta LR Seimo nutarimu Sveikatos apsaugos ministerijos vykdomoje sveikatos programoje „Narkotikų kontrolė ir narkomanijos prevencija“

Naujausi Lietuvos ir užsienio mokslininkų tyrimai rodo, kad žmonių sveikatą didele dalimi lemia aplinkos kokybė. Tyrimais nustatyta, kad Lietuvos gyventojų žinios apie sveikatos išsaugojimą ir stiprinimą yra paviršutiniškos. Daugelis žmonių (45,5 proc. vyrų ir 51,5 proc. moterų) nepakankamai įvertina profilaktikos reikšmę. Įrodyta, kad padidėjusį sergamumą ir mirtingumą nuo širdies ir kraujagyslių, onkologinių ligų, savižudybių ir nelaimingų atsitikimų skaičiaus, bei pagrindinių rizikos veiksnių augimą, didele dalimi lemia gyvenimo būdas. Mitybos tyrimai rodo, kad žmonės mažai žino apie sveiką mitybą, todėl jų maistas nesubalansuotas ir tai didina lėtinių ligų riziką. Šiaulių regione daugiausiai ligų prevencijos bei profilaktikos programų įgyvendinama Šiaulių mieste. Lėšų, ligų profilaktikoms ir prevencijoms skiriama nedaug, tačiau būtina ir toliau užtikrinti vykdomų programų tęstinumą, bei naujų kūrimą.

Šiaulių apskrities aprūpinimas gydytojais, slaugos personalu ir lovomis stacionaruose yra mažesnis, lyginant su visos Lietuvos vidurkiu (žr.5 priedas). 10 000 – čių apskrities gyventojų 2003 m. pabaigoje teko: 76,9 stacionaro lovos, 23,7 gydytojo, 4,5 stomatologo, 96,4 specialisto su aukštesniu medicinos išsilavinimu (žr. 29 lentelė). Rajonų ligoninių problema – gydytojų

trūkumas, jų senėjimas ir jaunų specialistų, baigusių rezidentūrą, nenoras dirbti rajone. Trūksta platesnės kvalifikacijos darbuotojų, ypač, gydytojų chirurgų, akušerių – ginekologų, anestiozologų. Rajonų ligoninės įdarbinta daug Šiaulių ligoninės darbuotojų, nuo ko kenčia abi darbovietės. Pagal atliktus paskaičiavimus paslaugų srautai, ypač, chirurgijos iš rajonų į Šiaulių ligoninę didėja kasmet, ko pasekoje Šiaulių ligoninės operacinės dirba neleistinu apkrovimu.

29 lentelė

Sveikatos priežiūros išteklių 2003 m.

Vietovės pavadinimas	Lovų skaičius stacionaruose 10 000 gyv.	Gydytojų skaičius 100 000 gyv.	Stomatologų skaičius 10 000 gyv.	Specialistų su aukštesnioju medicinos išsilavinimu skaičius 10 000 gyv.	iš jų : slaugytojų skaičius 10000 gyventojų
Lietuva	87	39.7	6.9	100.9	76.1
Šiaulių apskritis	76.9	23.7	4.5	96.4	705.7

Modifikuota iš šaltinio: Lietuvos sveikatos informacijos centro duomenys. www.lsic.lt

Sveikatos priežiūros įstaigų sistema, techninė bazė, technologinė pažanga

„Lietuvos sveikatos priežiūros paslaugų teikimo sistemai būdinga ekstensyviai išvystyta, tačiau nepilnai atitinkanti ES kokybės reikalavimus ligoninių infrastruktūra; nepilnai išvystytas pirminis sveikatos priežiūros lygis (ambulatorinės sveikatos priežiūros paslaugos, bendrosios praktikos gydytojai, šeimos gydytojo priežiūra), netolygus sveikatos priežiūros įstaigų ir specialistų pasiskirstymas regioniniu požiūriu; santykinai didelė stacionarių paslaugų dalis bendroje sveikatos priežiūros paslaugų apimtyje.“[Lietuvos bendrasis programavimo dokumentas 2004 – 2006m.105p.]

Nors pastaraisiais metais ligoninės pradėjo dirbti efektyviau, tačiau pagrindiniai jų efektyvumo rodikliai mažesni už tarptautinius rodiklius. Todėl siekiant užtikrinti tolygų paslaugų prieinamumą šalyje vykdoma sveikatos priežiūros sistemos reforma. Siekiant pašalinti sveikatos priežiūros sektoriaus trūkumus, stiprinama pirminės sveikatos priežiūros grandis, kartu formuojama šeimos (bendrosios praktikos) gydytojo institucija. Keičiama teikiamų paslaugų struktūra – mažinamas ligoninių lovų skaičius, daugiau skiriama dėmesio ligų profilaktikai, ambulatoriniam gydymui.

Šiaulių regione kaip ir šalyje vyrauja panašios problemos. Regione veikia 196 pirminės ir 22 antrinės sveikatos priežiūros įstaigos. Pirminės sveikatos priežiūros įstaigos nėra pakankamai išplėtos ir išvystytos. Didelis trūkumas priemonių, taip pat ir galimybių, reikalingų pirminės sveikatos įstaigų lygio kėlimu. Būtina išplėtoti *bendrosios praktikos gydytojų instituciją, bendruomenės slaugos veiklą (lovų trūkumas), užtikrinti sveikatos priežiūros įstaigų prieinamumą kaimo gyventojams.*

Sveikatos sistemos efektyvumas ir geresnė paslaugų kokybė susijusi su ligoninių ir centrų medicininės įrangos modernizavimu. Nors dabartinė daugelio sveikatos priežiūros įstaigų pastatų ir techninės įrangos būklė nepatenkinama ir neatitinka šiuolaikinei medicinos technikai keliamų reikalavimų ES. Sveikatos priežiūros įstaigų ir jų medicininės įrangos modernizavimas – būtina sąlyga norint užtikrinti aukštą diagnostinių tyrimų bei atliekamų procedūrų ir gydymo kokybę. Gan žemas Šiaulių regione bendras sveikatos priežiūros sistemos kompiuterizacijos lygis. Nemažai pirminės sveikatos priežiūros paslaugų teikėjų apskritai neturi kompiuterių. Daugelyje mažesnių ligoninių, ypač, kaimuose, vieninteliai kompiuterizuoti padaliniai – buhalterijos. Nemodernios ir nepakankamos informacinės technologijos neleidžia greičiau apdoroti medicininės dokumentacijos, greičiau gauti medicininę pagalbą. Reikalingi nauji kompiuteriai, nauja medicininė technika, tačiau lėšos ir naujos modernios įrangos daugiausiai koncentruojamos į didžiųjų miestų klinikas.

Daugelio sveikatos priežiūros įstaigų būklė Šiaulių regione nepatenkinama ir nebeatitinka tokioms įstaigoms keliamų reikalavimų. Didžioji dalis įstaigų statytos “sovietmečiu”, todėl ir Šiaulių miesto taip pat ir daugelio rajonų ligoninėms reikalingos kanalizacijos, vandentiekio renovacijos. Taip pat reikalingos rekonstrukcijos ir įstaigų patalpoms, kuriose nebegali būti atliekamos kai kurios medicininės paslaugos.

2.6.2. Socialinė infrastruktūra

Socialinės priežiūros įstaigų sistema

„Pagrindinis socialinių paslaugų tikslas – atkurti asmens gebėjimą pasirūpinti savimi ir integruoti jį į visuomenę sukuriant sąlygas, kurios nežemintų žmogaus orumą, kai žmogus negali pats pasirūpinti savimi”. [Lietuvos bendrasis programavimo dokumentas 2004 – 2006m.108p.] Formuojantis rinkos ekonomikos sąlygoms atsirado gyventojų grupės, kurioms socialinės paslaugos ypač svarbios: tai pagyvenę žmonės, neįgalieji, vaikai ir socialinės rizikos grupės. Socialinių paslaugų tinklą sudaro stacionarios globos įstaigos, slaugos namai ar palatos, pagalbos namuose tarnybos, dienos centrai ir bendruomenių centrai.. Stacionarinės socialinės paslaugos teikiamos senelių globos namuose ir pensionatuose, neįgaliųjų žmonių pensionatuose, vaikų globos namuose.

Apskritis neįgalieji sudaro apie 7 procentus visų apskrities gyventojų. Per penkerius metus neįgaliųjų asmenų skaičius apskrityje padidėjo beveik 5 tūkstančiais. Neįgalių vaikų skaičius per tą patį laikotarpį padidėjo beveik 100. Platus socialinės globos įstaigų tinklas neįgaliesiems: 12 – stacionarių (6 – ŠAVA), 12 – dienos centrų ir 2 NVO. Jose paslaugos teikiamos daugiau nei 2300 asmenų (84% jų-stacionariose).

Stacionarias socialines paslaugas teikia 4 socialinės globos įstaigose žmonėms su psichine ir proto negalia, iš jų 1-vaikų ir jaunimo. 2003 m. šių įstaigų funkcionavimui užtikrinti panaudota 12488 tūkst. Lt. Pensionatuose (Aukštėlkės, Jurdaičių, Linkuvos, Ventos) gyvena 1240 asmenų, iš jų 210 – vaikų ir jaunuolių. Atsižvelgiant į įstaigų finansines galimybes, nuolat rūpinamasi pensionatų gyventojų gyvenimo kokybės gerinimu. Vieno asmens išlaikymas (paprastosios išlaidos) suaugusiajam- 958 Lt, vaikui ir jaunuoliui – 1748 Lt per mėnesį. Per 2003 metus į Socialinių reikalų skyrių naujai kreipėsi 96 asmenys (35 vyrai, 61 moteris), pageidaujantys apsigyventi minėtose įstaigose. Apgyvendinta 80 asmenų. Iš jų 22 asmenys iš kitų šalies apskričių. 2003 m. gruodžio 31 d. duomenimis eilėje į pensionatus laukė 39 asmenys (21 vyras, 18 moterų).

Specialųjį ugdymą organizuoja 4-iose įstaigose vaikams turintiems intelekto sutrikimų: 2 specialiosios internatinės mokyklos ir 2 specialiojo ugdymo centrai. Jau 5 metai vaikų skaičius jose yra stabilus. Jose mokosi 500 vaikų, iš kurių 40% turi vidutinį ar žymų intelekto sutrikimą. 66 % besimokančiųjų naudojami bendrabučio paslaugomis, 86 vaikams (t.y. 18,5% viso skaičiaus) teikiama institucinė globa. Šiaulių specialiojo ugdymo centre „Ringuva“ veikia 2 darbinio ugdymo klasės vidutinio ir žybaus protinio atsilikimo vaikams, baigusiems 10 lavinamųjų klasių. Dabikinės specialiojo ugdymo centre mokomi 48 Ventos pensionato neįgalūs vaikai ir jaunuoliai. 19 vaikų ir jaunuolių mokomi pačiame pensionate įrengtose klasėse. Šiaulių vaikų globos namuose „Šaltinis“ veikia lavinamoji klasė (12 vaikų) autistiškiems vaikams iš Šiaulių miesto ir rajono.

Šiaulių vaikų globos namuose „Šaltinis“ globojami 85 intelekto sutrikimų turintys vaikai, iš jų 28 vaikai yra vaikystės invalidai. Vieno vaiko išlaikymui šioje įstaigoje skiriama 18058 Lt per metus arba 1504 Lt per mėnesį.

Apskrities gyventojų medicininė rehabilitacija vykdoma Viešosios įstaigos Šiaulių ligoninės medicininės rehabilitacijos 30 vietų skyriuje. Psichinę negalią turintiems apskrities gyventojams teikiamos paslaugos Šiaulių psichiatrijos ligoninės psichosocialinio gydymo skyriuje Palangoje. Per 3 vasaros mėnesius šiame skyriuje gydėsi 144 pacientai. Nuo 2003 m. sausio 15 d. dirba psichosocialinės rehabilitacijos komanda. Per 2003 m. ši komanda daugiau nei 50 asmenų teikė reabilitacinę pagalbą ligoninės stacionare bei ją tęsė jiems grįžus į namus. Šiai paslaugai teikti panaudota apie 90 tūkst. Lt pagal sutartį su VSDF.

Dalyvaujama Šiaurės ir Baltijos šalių projekte specialiojo ugdymo srityje „Mokykla visiems“. Tęsiant projekto vykdymą nuo 2003 m. rugsėjo 1 d. Ventos pensionato patalpose

suformuota trečioji Dabikinės specialiojo ugdymo centro lavinamoji klasė neįgaliems šios įstaigos vaikams ir jaunuoliams. Projektas vykdomas apskrities profesinėse mokyklose sudarant sąlygas specialiųjų poreikių moksleiviams tęsti mokymąsi įgyjant profesiją.

Plėtojant neįgalių asmenų integracijos procesus Šiaulių apskrities staigose skatinamas kuo didesnis jų savarankiškumas bei sudaromos sąlygos gyventojų meninei saviraiškai, darbinei veiklai ir užimtumui. Pensionatuose (ypač Ventos, Jurdaičių, Aukštelkės) susiformavo minėtų įstaigų „kultūrinių mainų“ tradicijos. Šių įstaigų meno kolektyvai (dramos, šokių, vaizduojamosios dailės) su koncertinėmis programomis vyksta į rajonuose organizuojamus renginius, bendrojo lavinimo ir specialiąsias mokyklas, vaikų globos namus, organizuoja rankdarbių, medžio darbų, piešinių parodas (pvz. Aukštelkės, Linkuvos pensionatai) bibliotekose; Ventos pensionato vaikų ir jaunuolių meno kolektyvai kasmet parengia naują koncertinę programą. 2003 m. (kaip ir 1999-2002 m.) buvo tęsiami tradiciniai renginiai „Teatro diena“, „Pabūkim su daina“, pramoginių ir ritminių šokių konkursas, sportinės varžybos „Galiūnų šventė“. Juose dalyvauja ir artimiausių apskričių pensionatų gyventojai, o žiūrovai – artimiausių kaimo vietovių gyventojai ir moksleiviai, seniūnijų atstovai.

Tęsiamą tradiciją rengti vaikų globos namų, šeimynų meninės saviraiškos šventę, skirtą Vaikų gynimo dienai paminėti bei Žagarėje - apskrities specialiųjų švietimo įstaigų moksleivių, mokytojų, vietos bendruomenių saviveiklinių meno kolektyvų šventę.

Gerėja socialinių darbuotojų profesinė kvalifikacija. Apskirtyje įkurtas ir veikia pensionatų socialinių darbuotojų metodinis ratelis, kuris renkasi vieną kartą ketvirtyje ir dalijasi socialinio darbo patirtimi, skaito pranešimus praktinės veiklos patirties temomis. Ventos pensionate jau treči metai organizuojami APPLE kursai darbo su žymią negalią turinčiais asmenimis, jų šeimomis, komandinio darbo organizavimo ir kitomis temomis. Juose dalyvavo 50 apskrities specialiųjų pedagogų ir socialinių darbuotojų.

Socialinių darbuotojų atestacijos komisija 2003 metais atestavo 484 apskrities socialinių darbuotojus.

Vykdamas Vyriausybės patvirtintą Neįgaliųjų metų Lietuvoje veiksmų planą Šiaulių apskrities viršininko administracijoje vyko „apskritojo stalo“ diskusija Invalidų socialinės integracijos įstatymo įgyvendinimo klausimais. Prie apskritojo stalo diskutavo Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos, Lietuvos invalidų reikalų tarybos, Lietuvos invalidų draugijos, Šiaulių apskrities viršininko administracijos atstovai, visų apskrities savivaldybių Socialinės paramos skyrių vedėjai, rajonų invalidų draugijų pirmininkai bei visuomeninių organizacijų vadovai (LASS, Lietuvos kurčiųjų draugijos, bendrijos „Viltis“ ir kt.).

Apskritis pensionatuose gyventojams teikiamos jų amžių ir psichofizinę būklę atitinkančios specialios socialinio darbo, slaugos ir medicininės, užimtumo, kultūrinės, sporto, švietimo, ugdymo bei buitinės paslaugos, esant poreikiui organizuojamas religinių paslaugų teikimas.

Pensionatuose pagal steigėjo patvirtintus socialinių paslaugų sąrašus gana kokybiškai teikiamos kultūrinės, religinės, buitinės, darbo terapijos, sporto paslaugos. Paslaugų teikimui yra būtina materialinė bazė. Vykdomi pensionatų gyvenamųjų ir buitinės paskirties patalpų rekonstravimo, remonto darbai, pensionatų aplinkos estetinė pertvarka. Kryptingai tobulinama socialinių darbuotojų profesinė kompetencija. Tačiau vis daugėja psichinę negalią turinčių asmenų skaičius, kuriems reikalinga stacionari globa. Apskirtyje nepatenkinamas stacionarios socialinės globos neįgaliesiems poreikis. Neišplėtos socialinės paslaugos bendruomenėse (savivaldybių teritorijose). Socialinių paslaugų vartotojai turi ribotas alternatyvių socialinių paslaugų pasirinkimo galimybes pagal apimtį, kokybę ir efektyvumą. Kasmet mažėjantis įstaigų finansavimas ir didėjantys bendrieji reikalavimai socialinės globos įstaigoms. Problemiška pradėti įgyvendinti stacionarių socialinės globos įstaigų reorganizavimo strategiją.

Nors sveikatos rodikliai ir gerėja, tačiau mirtingumas nuo kai kurių ligų vis dar regione didelis. Ligoninių infrastruktūra neatitinka Europos Sąjungos keliamų reikalavimų, trūksta modernių medicininių technologijų. Netolygus sveikatos priežiūros įstaigų specialistų pasiskirstymas regiono rajonuose. Senėjant visuomenei vis aktualesniu klausimu tampa nepakankamos socialinės paslaugos, skirtos padėti žmonėms pasirinkinti savo sveikata ir integruotis į visuomenę.

2.7. Žmogiškieji ištekliai

Žmonės ir jų intelektualiniai ištekliai yra svarbiausia Šiaulių regiono vertybė. Regiono ekonominė plėtra ateityje visų pirma priklauso nuo regiono darbo jėgos iniciatyvos, įgūdžių ir kvalifikacijos. Regiono bendrovių konkurencingumas - nuo jose dirbančių specialistų kokybės ir investicijų į darbuotojų mokymus.

2.7.1. Užimtumas ir nedarbas

Užimtumo rodiklis pagal ekonomikos sektorius Šiaulių regione yra palyginti žemas. Šiaulių apskrityje 61,9 proc. gyventojų yra darbingo amžiaus asmenys, iš 66,1 proc. yra dirbantys. Lietuvos statistikos departamento duomenimis Šiaulių apskrityje žemės ūkyje dirba 38,7 tūkstančių arba 26,9proc. dirbančiųjų, tuo tarpu šalyje iš viso žemės ūkyje dirba 256,9 tūkstančiai dirbančiųjų ir šis rodiklis procentine išraiška siekia tik 17,8 proc.. Paslaugų ir pramonės sektoriai perspektyviausi ekonominei plėtrai. Paslaugų sektoriuje Šiaulių apskrityje dirba 75,9 tūkstančiai arba 52,7 proc. dirbančiųjų. Numatoma, kad paslaugų sektoriuje augs darbo vietų skaičius didmeninės ir

mažmeninės prekybos bei IT srityse. Šiaulių apskrityje 16,3 proc. dirbančiųjų -pramonės sektoriuje. Atsižvelgiant į Europos šalių užimtumo struktūrą žemės ūkio gamybos apimtys ir žmonių, dirbančių žemės ūkyje, skaičius regione turėtų ženkliai mažėti, o sektorius – restruktūrizuotis, todėl kaimo žmonių adaptyvumo darbo rinkoje didinimas, atsparumo pokyčiams ugdymas yra svarbus šiandienos uždavinys.

Nedarbo lygis nuo 2001 metų Šiaulių apskrityje sumažėjo daugiau nei 11,5 proc., nuo 17,6 proc. 2001 m. iki 6,6 proc. 2005 m. pradžioje. Per praėjusius metus nedarbo lygis apskrityje lyginant su bendru šalies rodikliu sumažėjo ir šiuo metu yra 0,5 procentinio punkto didesnis negu Lietuvoje, kai tuo tarpu 2004 metų pradžioje šis skirtumas siekė 1,2 procentinio punkto. Žemiausias nedarbo lygis, kaip ir per visus praėjusius penkerius metus išlieka Šiaulių mieste. Beveik 4 procentiniais punktais nedarbo lygis, lyginant su praėjusiais metais, sumažėjo Radviliškio ir Pakruojo rajonuose. Lyginant su bendru Šiaulių apskrities nedarbo lygiu pakankamai aukštas nedarbo lygis išlieka Kelmės rajone (10,9 procentinio punkto) bei Joniškio rajone (12,3 procentinio punkto). Aukščiausias nedarbo lygis, kaip ir praėjusiais metais yra Akmenės rajone. Nors ir šioje Šiaulių apskrities dalyje pastebimas panašus nedarbo lygio sumažėjimas (lyginant su praėjusiais metais jis sudaro 3,4 procentinio punkto), tačiau bendrąjį Lietuvos rodiklį viršija 2,49 karto.

30 lentelė

Nedarbo lygis Šiaulių regione (%; 2005 01 01)

Teritorija	Nedarbo lygis % 2005 01 01
ŠALYJE	6,1
<i>Šiaulių apskritis</i>	6,6
Šiaulių miestas	3,3
Šiaulių rajonas	5,3
Radviliškio rajonas	5,9
Pakruojo rajonas	4,6
Kelmės rajonas	10,9
Joniškio rajonas	12,3
Akmenės rajonas	15,2

Modifikuota iš šaltinio: Lietuvos darbo birža. www.lb.lt

Tarp bedarbių daugiausia vyresnio amžiaus, praradusių ar neturinčių kvalifikacijos žmonių. 2004 m. apskrityje užregistruota apie 23013 bedarbių. Apskritis rajonų darbo biržų duomenimis, apie 42 proc. neturėjo jokio profesinio pasirengimo, apie 37 proc. turėjo profesinį išsilavinimą ir tik apie 5 proc. bedarbių turėjo universitetinį ar neuniversitetinį aukštąjį išsilavinimą. Apie 30 proc. jau yra praradę turėtą kvalifikaciją, nes ilgai nedirbo pagal profesiją. Pakankamai aukštą nedarbo lygį kai kuriuose Šiaulių apskrities regionuose įtakoja tai, kad registruojama mažai laisvų darbo

vieta atokesnėse vietovėse, tarp bedarbių daugiausia vyresnio amžiaus, praradusių ar neturinčių kvalifikacijos žmonių, daug jaunimo, ypač rajonuose, neturinčio net pagrindinio išsilavinimo. Ieškantys darbo asmenys nėra pakankamai mobilūs, jie nepasirengę dirbti toliau nuo gyvenamos vietos.

Nekvalifikuotiems bedarbiams turi būti sudarytos galimybės įgyti specialybę, o likusiems – patobulinti savo kvalifikaciją arba persikvalifikuoti pagal darbo rinkos poreikius.

Regiono darbo jėga ir darbo rinkos poreikiai

Daugelis investuotojų regione nurodo, kad pagrindinis regiono privalumas yra kvalifikuota darbo jėga. Lietuvos statistikos departamento duomenimis, 9,1 proc. Šiaulių regiono gyventojų turi aukštąjį ir 19,6 proc. aukštesnįjį arba profesinį išsilavinimą. Šiaulių regione aukštąjį išsilavinimą turinčių žmonių yra santykinai mažiau negu Lietuvoje (žr. 31 lentelę). Mažiausia dalis aukštąjį išsilavinimą turinčių asmenų gyvena Kelmės ir Pakruojo rajonuose.

31 lentelė

Šiaulių apskrities gyventojai pagal išsilavinimą (10 metų ir vyresni)

Administracinis Gyventojų		Išsilavinimas		
vienetas	skaičius, tūkst.	Aukštasis	Aukštesnysis	Vidurinis
Akmenės rajonas	26,2	7,0%	17,3%	24,8%
Joniškis rajonas	27,7	6,5%	18,7%	22,2%
Kelmė rajonas	35,7	6,3%	15,0%	26,7%
Pakruojis rajonas	25,6	5,7%	15,0%	24,2%
Radviliškis rajonas	45,6	7,5%	19,2%	23,5%
Šiaulių rajonas	44,8	6,8%	18,4%	24,0%

Šiaulių miestas	118,8	13,1%	22,8%	29,0%
Šiaulių apskritis	324,6	9,1 %	19,6 %	25,9%
Lietuva	3076,7	12,6 %	19,3%	27,2%

Modifikuota iš šaltinio: Statistikos departamentas prie LR Vyriausybės www.std.lt

Remiantis Statistikos departamento duomenimis, šiuo metu svarbiausios Šiaulių apskrities pramonės produkcijos rūšys yra dviračiai, televizoriai, baldai, maisto produktai ir gėrimai, oda ir jos dirbiniai, elektros įrengimai ir prietaisai.

2004 metais didžiausios įsidarbinimo galimybės apskrityje buvo verslo, technikos mokslų specialistams, užsienio kalbų, kompiuterijos mokytojams, pardavėjams, statybininkams, siuvėjams.

Dauguma darbdavių geriau ieško tinkamą kvalifikaciją turinčių darbuotojų darbo rinkoje, negu juos apmoko. Tai reiškia, kad dauguma žmonių darbo rinkoje turi patys įgyti pakankamą kvalifikaciją prieš tapdami kandidatais į laisvas darbo vietas regiono bendrovėse.

Numatoma, kad aukštos kvalifikacijos darbo jėgos poreikis sparčiai augs. Prognozuojama, kad Šiaulių apskrityje 2005 m. bus jaučiamas šių specialistų su aukštuoju universitetiniu/neuniversitetiniu bei aukštesniuoju išsilavinimu trūkumas: draudimo agentų; apskaitos ir buhalterijos tarnautojų; finansų ir valdymo padalinių vadovų bei produktų gamybos ir paslaugų padalinių vadovų. Iš darbininkiškų profesijų atstovų bus jaučiamas parduotuvių pardavėjų; sunkvežimių ir krovinių mašinų vairuotojų; mūrininkų, tinkuotojų, betonuotojų ir dailidžių trūkumas.

Pagal prognozę numatomas darbo jėgos pasiūlos ir paklausos suderinamumas pagal šias profesijas: psichologams; policininkams; veterinarams; vaistininkams; elektronikos inžinieriams; virėjams; mėsinių apdirbimo įrengimų operatoriams.

Atitinkamai žymiai išaugs darbo rinkos mokymo ir perkvalifikavimo bei kvalifikacijos kėlimo paslaugų poreikis.

2.7.2. Švietimas ir profesinis mokymas

Šiaulių regione, lyginant su kitais Lietuvos regionais, yra nemažai švietimo ir mokymo institucijų:

- n Šiaulių universitetas;

- n 3 kolegijos – Šiaulių mieste;
- n 2 aukštesniosios mokyklos;
- n 12 profesinio mokymo įstaigų (įskaitant Lietuvos reabilitacinį profesinio rengimo centrą);
- n Šiaulių universiteto kvalifikacijos institutas.

Didelė mokymo įstaigų įvairovė ir gausa yra svarbus regiono privalumas. Gana didelė dalis Šiaulių universiteto studentų yra atvykę iš Šiaulių apskrities. Dar didesnė studentų dalis regiono kolegijose ir profesinio mokymo institucijose atvyksta iš Šiaurės Lietuvos. Šios institucijos tiekia kvalifikuotą darbo jėgą ir tuo kelia regiono konkurencingumo lygį. Be to, jų veikla padeda įvertinti regiono “proto nutekėjimo” tendencijas, kas yra didelė problema, ypač periferiniuose Lietuvos rajonuose.

Dėl didelės profesinio mokymo įstaigų, universitetų ir kolegijų koncentracijos Šiaulių mieste, jaunoji karta laipsniškai išvyksta iš periferinių rajonų į Šiaulius ir jos apylinkes, kur gali rasti daugiau kokybiško išsilavinimo ir darbo galimybių. Bendrojo lavinimo profesinės mokyklos yra plačiau pasiskirsčiusios visame regione. Yra svarbu išlaikyti ir stiprinti šias institucijas, siekiant paremti socialinę ir ekonominę sanglaudą regione.

Profesinis rengimas regione

Siekiant užtikrinti aukštos kvalifikacijos specialistų rengimą darbo rinkai, būtinos investicijos į regiono profesinio mokymo institucijų mokymo infrastruktūros gerinimą, o taip pat naujų mokymo programų kūrimą bei jau esamų tobulinimą. Valstybės investicijos turėtų skatinti partnerystę tarp mokymo paslaugų tiekėjų ir regiono įmonių. Mokymo poreikiai turi būti neatsiejami nuo naujos, augančios ir dinamiškos regiono ekonomikos poreikių ir tapti tradicinių sektorių restruktūrizavimo ir modernizavimo proceso dalimi.

Regiono profesinio mokymo tinklas turi keletą specifinių trūkumų, kuriuos ištaisius pagerėtų aukštos kvalifikacijos specialistų rengimas regiono įmonėms.

Šiaulių apskrityje yra 11 profesinių mokyklų. Šiaulių apskrities profesinėse ir žemės ūkio mokyklose 2003/2004 m.m. mokėsi 5756 moksleiviai. Bendras moksleivių skaičius profesinėse mokyklose iš esmės nekinta, lyginat 2002-2003 metus, bendras besimokančiųjų šiose mokyklose skaičius pakito vos 34 moksleiviais. Šiaulių regiono 2004-2006 metų plėtros plane teigiama, kad įvedus bendrojo lavinimo mokyklose profilinį mokymą, mažėja moksleivių, besirenkančių mokymąsi profesinėse mokyklose. Mažėja moksleivių, besimokančių antroje pakopoje (nuo 1996

m. sumažėjo 4 kartus), didėja skaičius besimokančių trečioje pakopoje. Daugėja abiturientų, pageidaujančių mokytis profesinėse mokyklose.

Vykdoma profesinių mokyklų ugdymo turinio ir tinklo pertvarka. Šiaulių 1-oji ir 2-oji statybininkų profesinės mokyklos sujungtos į Šiaulių statybos ir komunalinių paslaugų mokyklą, Tytuvėnų žemės ūkio ir Kelmės statybininkų mokyklos sujungtos į Kelmės profesinio rengimo centrą. Profesinės mokyklos yra visuose rajonuose, išskyrus Akmenės. Profesinio mokymo tinklą turėtų išplėsti technologinės gimnazijos. Taigi, regiono profesinio mokymo struktūra yra formavimosi stadijoje.

Profesinio mokymosi prestižas tiek Lietuvoje, tiek ir Šiaulių apskrityje yra nepakankamas. Remiantis Švietimo ir mokslo ministerijos pateiktais duomenimis profesines mokyklas pasirinkusių jaunuolių dalis yra apie du kartus mažesnė negu ES vidurkis. Stojantieji dažnai renkasi profesijas, neatsižvelgdami į jų paklausumą. Tai išbalansuoja darbo rinką ir apsunkina ūkio plėtrą. Iš vienos pusės, pasirinkimas gali būti atskirais atvejais sąlygotas ne polinkių, o socialinės paramos siekimas. Iš kitos pusės, pasirinkimą gali riboti mažesnės galimybės tęsti studijas aukštojoje mokykloje ir siekti aukštesnio socialinio statuso.

Profesinėse bei žemės ūkio mokyklose gausu specialybių, tačiau baigusiems profesinę mokyklą ne visuomet pavyksta įsidarbinti. 2002/2003 m. moksleiviams buvo siūloma įgyti 84 specialybes profesinėse mokyklose ir 29 – žemės ūkio mokyklose. Populiariausios specialybės – virėjas, padavėjas, barmenas, prekių žinovas, automechanikas, autoremontininkas. Vienas iš rodiklių, išreiškiančių profesinio mokymo programų atitikimą darbo rinkai yra moksleivių, baigusių profesinę mokyklą įsidarbinimas. Tik nedaugelis profesinių bei žemės ūkio mokyklų atlieka vienokius ar kitokius tyrimus, norėdami sužinoti, kaip sekasi įsidarbinti jų moksleiviams. Tačiau Šiaulių regiono teritorinių darbo biržų duomenimis, kai kurių mokyklų atstovai kasmet atlieka tyrimus ir renka duomenis apie tai, kiek moksleivių registruojasi darbo biržoje ir koks jų skaičius įsidarbina pagal profesinėje ar žemės ūkio mokykloje įgytą specialybę. Didėja jaunimo, baigusio profesines mokyklas ir įsidarbinusio užsienyje dalis.

Regiono nesukurta vientisa gyventojams prieinama profesinio informavimo ir konsultavimo sistema. Moksleivių profesinis orientavimas mokyklose, darbo centruose, Šiaulių jaunimo darbo biržoje nesisteminis. Bendrojo lavinimo mokyklose profilio pasirinkimo, profesinio apsisprendimo procesas mažai koordinuojamas ir daugiausia orientuotas į mokymosi kokybės rodiklius: į profesines mokyklas stoja tie moksleiviai, kurie vidurinėje mokykloje mokosi blogiausiai, neįstoję į aukštąsias mokyklas.

Apskrities profesinėse mokyklose mokymo bazė yra patenkinama. Dalis mokyklų neblogai apsirūpinę kompiuterine technika. Įrengti reikalingi kabinetai, mokomosios dirbtuvės, tačiau ekspertų teigimu, įrengimai pasenę, nepritaikyti naujų, šiuolaikinių technologijų mokymui. Trūksta

vadovėlių bei mokymo priemonių. Nuolat blogėja dalies mokyklų pastatų būklė, susidėvėjęs inventorių. Mokyklų materialinė bazė neatitinka sparčiai kintančių darbo rinkos reikalavimų.

Šiaulių apskrityje kuriamas su profesiniu mokymu susijusių organizacijų tinklas. Siekiant koordinuoti profesinio rengimo situaciją, 2002 m. susikūrė Šiaulių miesto profesinių mokyklų konsorciūmas, kuris turėtų ilginau apimti visas Šiaulių regiono profesinio rengimo institucijas. Pagrindinės konsorciūmo funkcijos yra inicijuoti ir koordinuoti profesinio rengimo įstaigų pertvarką, atsižvelgiant į regiono sąlygas ir narystę Europos sąjungoje, efektyvinti bendradarbiavimą tarp profesinio rengimo institucijų ir Šiaulių apskrities viršininko administracijos struktūrų, Šiaulių prekybos, pramonės ir amatų rūmų, Žemės ūkio rūmų, kolegijų, universiteto. Apskrityje mažai išplėtoti darbdavių ir profesinių mokyklų sąveika, ji dažniau grindžiama interesų skirtumais, nei tapatumu. Šiaulių apskrities aukštosios, profesinės mokyklos savo strategijose pabrėžia specialistų, orientuotų į regiono reikmes ruošimo idėją, tačiau realiai studijų programų bei studijų organizavimo formų, partnerystės tinklų formavimo srityje ši politika tik pradama įgyvendinti.

Aukštasis mokslas Šiaulių regione

Lietuvos Respublikos Seimas 2003 m. balandžio 22 d. priėmė naują Aukštojo mokslo įstatymo redakciją, kuriame nustatė universitetų autonomijos ribas, valdymo ir savivaldos sistemas, studijų struktūrą ir kitas principines universitetų veiklos nuostatas.

Lietuvos Respublikos Vyriausybė 2004 m. kovo 18 d. nutarimu Nr. 330 patvirtino 2004-2006 metų strateginius tikslus, kurie kelia uždavinius Lietuvai įtakoti Europos Sąjungos ekonominę politiką, siekti darnaus vystymosi, informacinės ir žinių visuomenės plėtojimo, švietimo, mokslo, nacionalinės kultūros ir sveikatingumo plėtros užtikrinimo.

Šalies ūkio plėtra ir naujos technologijos reikalauja, kad švietimo ir mokslo įstaigos (kolegijos ir universitetai) rengtų aukščiausios kvalifikacijos specialistus, galinčius prisitaikyti prie kintančios darbo rinkos, sudarytu sąlygas tobulinti įgytą kvalifikaciją ir persikvalifikuoti. Šalyje buvo išplėstas aukštojo mokslo įstaigų tinklas; 2000 m. pradėta kurti kolegijas. Kolegijų sektoriaus sukūrimas leido sutrumpinti laiką ir sumažinti sąnaudas, būtinas aukštos kvalifikacijos specialistams parengti.

Šiaulių apskrities aukštosios mokyklos yra neseniai įkurtos arba reorganizuotos. Šiaulių apskrityje 2004 metais veikė 4 aukštosios mokyklos: Šiaulių universitetas ir trys kolegijos, iš kurių 2 privačios (Šiaulių kolegija, Šiaulių krašto vadybos, teisės ir kalbų kolegija, Šiaurės Lietuvos kolegija). Visos aukštosios mokyklos įkurtos neseniai (reorganizuotos iš žemesnį statusą turinčių

mokymo įstaigų): universitetas – 1997 m., kolegijos – 2002 m. Iš čia kyla dauguma problemų, susijusių su studijų kokybe, personalo kvalifikacija, mokslinių tyrimų organizavimu.

Universitetas turi klasikiniam universitetui būdingą struktūrą. Universitetą sudaro 7 fakultetai, tęstinių studijų institutas, biblioteka, botanikos sodas, 13 mokslo centrų, 4 kultūros centrai, sporto klubas, muziejus. Prie universiteto veikia viešosios įstaigos mokslo ir technologijų parkas, leidykla, dailės galerija, inovacijų centras.

Šiaulių universitete kasmet didėja studijuojančiųjų skaičius. Remiantis statistiniais Šiaulių universiteto duomenimis 2003 m/2004 m. Šiaulių universitete studijavo 9811 studentai. Valstybės finansuojamose vietose studijavo- 4039 studentai, kas sudaro 41,16 proc., dalinai finansuojamose vietose studijavo- 10,25 proc. arba 1006 studentai, o savomis lėšomis- 48,59 proc. arba 4766 studentai. Iš jų: dieniniame skyriuje – 5114 arba 52,12 proc. studentų, vakariniame –1412 arba 14,39 proc., neakivaizdiniame –3054 arba 31,12 proc.. Šiaulių universitetas tapo vienu didžiausių klasikinių universitetų šalyje. 2003 m. į visas studijų pakopų ir formų programas buvo priimti 2945 studentai. Tai 223 studentais mažiau nei buvo priimta studentų 2002 m. (žr.32 lent.).

32 lentelė

Studentų skaičius Šiaulių universitete 1999–2003 m. pagal studijų pakopas

Studijų pakopa	1999 m.	2000 m.	2001 m.	2002 m.	2003 m.
Bakalauro studijos	5908	6073	7455	8541	8940
Magistro studijos	363	426	545	654	729
Specialiosios profesinės studijos	95	112	141	184	142
Bendras studentų skaičius	6366	6611	8141	9379	9811

Šaltinis: Šiaulių universiteto Studijų skyriaus pateikti statistiniai duomenys, 2004.

Šiaulių universitete sudaromos sąlygos studijuoti dirbantiems žmonėms. Šiaulių universitetas, kaip ir kiti klasikiniai universitetai, orientuojasi į visų trijų formų studijas (žr.33 lentelė). 4697 arba 47,87 proc. universiteto studentų 2003/2004 m. studijavo vakariniame arba neakivaizdiniame skyriuose. Tuo būdu, yra įgyvendinamos suaugusiųjų mokymosi nepertraukiant

darbinės veiklos idėjos. Tačiau didelis studentų neakivaizdininkų skaičius apsunkina studijų proceso valdymą, gali turėti įtakos studijų kokybei. Viena iš naujų formų, kurios galėtų padėti spręsti minėtas problemas yra nuotolinis mokymas. 2002 universitete įkurtas nuotolinio mokymo centras.

Regioninio nuotolinio mokymosi tinklo su prieiga prie interneto regiono švietimo ir ugdymo institucijose sukūrimas yra svarbus elementas, užtikrinant švietimo ir ugdymo prieinamumą visiems regiono gyventojams. Nuotolinio mokymosi infrastruktūra ne tik suteiktų papildomą galimybę periferiniams rajonams naudotis Šiaulių miesto švietimo ir mokymo ištekliais, bet taip pat pajvairintų mokymo galimybes pačiame Šiaulių mieste, suteikdama priėjimą prie mokymo paslaugų teikėjų Vilniuje, Kaune ir užsienyje. Galimybė mokytis nuotoliniu būdu internetu, jiems patogiu laiku ir sparta ypač aktuali dirbantiems žmonėms, kurie negali tenkindami tęstinio mokymosi poreikius palikti ilgesniam laikui šeimą ir darbo vietą. Elektroninio ir nuotolinio mokymosi populiarumas priklausys nuo kompiuterinio raštingumo augimo, kuris yra būtina sąlyga šiuolaikiniam nuotoliniam mokymuisi.

33 lentelė

ŠU studentų skaičiaus dinamika 1997 – 2002 m. pagal studijų formą

Studijų forma	1999 m.	2000 m.	2001 m.	2002 m.	2003 m.
Dieninė	4064	4064	4505	4887	5114
Neakivaizdinė	1708	1702	2594	3129	3285
Vakarinė	594	845	1042	1363	1412

Šaltinis: Šiaulių universiteto Studijų skyriaus pateikti duomenys, 2005.

Šiaulių universitete kiek daugiau nei pusę studentų sudaro Šiaulių apskrities gyventojai. Pagal paskutiniųjų penkerių metų įstojusį į pagrindinių studijų pirmą kursą duomenis, universitete mokosi studentai iš visų Lietuvos regionų. Daugiausia studentų (iki 60 proc.) yra iš Šiaulių apskrities. Nemažai studentų stoja iš Panevėžio, Telšių apskričių, kiek mažiau – iš Kauno ir Klaipėdos apskričių. Pagal studijuojančių sudėtį, Šiaulių universitetas yra regioninis.

Universitete daugėja studijų programų. Studijų programų įvairovė, jų peržiūrėjimas ir pertvarkymas, naujų studijų programų kūrimas, tvirtinimas ir diegimas yra vienas darbo rinkos

poreikių tenkinimo rodiklių. Nuo universiteto įkūrimo studijų programų skaičius padidėjo nuo 48 iki 74 (45 pagrindinių studijų, 10 specialiųjų profesinių studijų ir 19 magistro studijų programų). Iš 2003 m. studijuojamų programų net 30 yra naujos, t.y. vykdomos tik nuo 1998-2002 metų. Kiekvienais metais pertvarkoma modulių bazė.

Šiaulių universitete nepakankamai išplėtos antros pakopos studijos. Pabrėžtina, kad kiti klasikiniai universitetai vykdo gerokai daugiau ir įvairesnių magistro studijų programų nei ŠU (pvz., KU – 39, VDU – 43, o ŠU – 19). Programų skaičių riboja palyginti žema dėstytojų mokslinė ir pedagoginė kvalifikacija. Santykinai mažas ir magistro studijų programose dalyvaujančių studentų skaičius, nors šis skaičius pastebimai didėja kasmet. Silpnai išvystytos doktorantūros studijos (vyrauja edukologijos kryptis).

Universiteto ryšys su darbo rinka neįsivaizduojamas be studentų praktikų konkrečiose įstaigose. Universitete nėra deramai užtikrinamas teorijos ir praktikos ryšys studijų procese. Būtent įstaigose studentai gali suvokti darbo rinkos subtilumus, patirti mokymosi, kompetencijų plėtotės naudą, patikrinti savo žinias ir jas atitinkamai koreguoti. Visų pirma, būtina suteikti vertę praktikai, t.y. kad jos nebūtu antrarūšiu dalyku po teorinių paskaitų. Be to, praktikoms būtina skirti žymiai daugiau dėmesio studentų kuravimo, paramos jiems prasme. Šiaulių universiteto Studijų skyriaus, Socialinių mokslų fakulteto Socialinių tyrimų centro 2002-2003 metų tyrimo *Studijų kokybės plėtotė regioniniame Šiaulių universitete* apklausos ir ekspertiniais vertinimai rodo, kad šiuo metu nėra optimaliai veikiančių partnerystės tinklų tarp universiteto ir apskrities, savivaldybių įstaigų ir verslo bei gamybos įmonių.

Didėja mokslinius vardus turinčių darbuotojų skaičius. Universitete yra 531 mokslo pedagoginių darbuotojų etatas, studijuoja 38 doktorantai. 2004 m. gruodžio mėn. universitete dirbo 23 profesoriai, 149– docentai, 118 lektorių bei 219 asistentų.

Šiaulių Universitete būtina plėtoti taikomuosius mokslo tyrimus ir tęstines studijas. Būtinai šiuolaikinius reikalavimus atitinkančių specialistų rengimas studijas grindžiant moksliniais tyrimais. II ir III pakopų studijos reikalauja aktualių, pastovių mokslinių tyrimų. Didelis pedagoginio darbo krūvis neleidžia pakankamai laiko skirti kvalifikacijos kėlimui bei kūrybiniam darbui. Auditorinio pedagoginio darbo mažinimas labai svarbi priemonė.

Šiuo metu nepakankamai išvystyta studentų savarankiško darbo bazė. Universiteto centrinės bibliotekos darbo apimtis ir kokybę riboja mažos erdvės. Biblioteka užima 1463 m² ploto, iš kurio skaitykloms tenka apie 400 m², yra 159 skaitytojų darbo vietos. Centrinėje bibliotekoje vienai darbo vietai tenka 40 dieninio skyriaus studentų (norma 6–12).

Šiaulių universiteto parengtame 2005-2007 metų plane numatoma Universiteto bibliotekos pastato (Vytauto 84) rekonstrukcija, įrangos atnaujinimas bei pilna kompiuterizacija leistų jai tapti vienu iš moderniausių informacijos, kultūros, mokslo centru. Biblioteka svarbus studijų, mokslinių

tyrimų, informacinės visuomenės, testinio ugdymo įrankis. Renovacijos neišvengiamumas, įrangos atnaujinimo būtinybė reikalauja nemenkų finansinių išteklių. Tam tikslui įgyvendinti Fizikos ir matematikos fakulteto pilnas išikėlimas į rekonstruotas patalpas adresu P.Višinskio 19 ir P.Višinskio 23 pagerins situaciją I rūmuose ir bibliotekoje.

Įgyvendinant Lietuvos aukštųjų mokyklų įrangos atnaujinimo projektą pradėtas atnaujinti kompiuterių parkas, modernizuojama auditorijų, laboratorijų įranga. Rengiami projektiniai pasiūlymai atskirų pastatų pritaikymui studijų bei mokslo poreikiams, atliekami defektų aprašymai, energetinių ir kitų sąnaudų skaičiavimai. Materialinės bazės stiprinimui būtina plėsti dalyvavimą investiciniuose projektuose, pritraukti ūkio subjektų, tarptautinių fondų lėšas.

Universiteto fakultetų, rengiančių menininkus, bazę būtina praturtinti atnaujintomis repeticijų, koncertų, parodų salėmis, įrengti naujas šios paskirties patalpas, nes jų stygius akivaizdus. Būtina įsigyti muzikos instrumentus, menininkams būtinos audio, video priemonės, transporto priemonių įsigijimas plėtotų meno kolektyvų bei atskirų menininkų dalyvavimą meno konkursuose, festivaliuose, pagerintų menininkų kūrybinius mainus.

Šiaulių universitetas dalyvauja daugelyje projektų, kurie nėra orientuoti į konkretų fakultetą, katedrą ar ŠU apskritai - visuose projektuose ryškinama regiono dimensija.

Specialiosios pedagogikos fakulteto Socialinės pedagogikos ir psichologijos katedra parengė projektą "Neįgaliųjų profesinės reabilitacijos paslaugų teikimas taikant novatoriškas veiklas". Šiuo projektu siekiama sukurti neįgaliųjų profesinės reabilitacijos novatoriškas programas ir kitas priemones, gerinančias neįgaliųjų integraciją į darbo rinką, keisti visuomenėje įsivyravusias nuostatas ir užtikrinti neįgaliųjų lydimąją pagalbą ir įdarbinimą.

Projekto "BIBLIONOVA: informacinių gebėjimų ir savarankiško mokymosi įgūdžių ugdymo metodų kūrimas ir išbandymas besimokančiame regione" tikslas - sukurti ir išbandyti inovatyvius metodus, sujungiant regiono mokymo įstaigas į bendradarbiavimo tinklą ir panaudojant regioninės akademinės bibliotekos infrastruktūrinę ir edukacinę bazę ugdyti informacinius gebėjimus ir savarankiško mokymosi kompetencijas, kurios užtikrintų mokymosi kokybę ir tenkintų regiono plėtos poreikius. Šiuo projektu siekiama pagerinti mokymosi įstaigų teikiamą studijų kokybę (pertvarkyta dalis studijos programų, modulių ir pan.). Be to, siekiama ir efektyvesnio studijų proceso, pvz., auditorinio darbo mažėjimas dėl laiko sąnaudų ir įvairesnės prieigos prie informacijos šaltinių.

Šiaulių universitete plėtojamas tarptautinis bendradarbiavimas. ŠU darbuotojai kartu su Lietuvos aukštųjų mokyklų ir užsienio partneriais dalyvauja įvairiose tarptautinėse programose. Pastaraisiais metais Universiteto darbuotojai gana aktyviai įsijungė į SOCRATES, LEONARDO DA VINCI ir EURECA tarptautines programas. Deja, mažai dalyvaujama Europinės dimensijos projektuose, gana žemas dėstytojų ir studentų mobilumas.

Kasmet didėja dėstytojų ir studentų mobilumas. Šiuo metu Šiaulių universitete studijuoja 30 studentų iš užsienio. Pagal išsiunčiamų studentų skaičių tarp 17 Lietuvos aukštųjų mokyklų, dalyvaujančių SOCRATES programoje, ŠU yra penktoje vietoje.

Šiaulių apskrityje veikia 3 aukštosios neuniversitetinės mokyklos. Aukštesniųjų mokyklų pagrindu įsikūrus kolegijoms, keičiasi jų darbo kryptys, reikalavimai studijų programoms ir personalui. Visos kolegijos stokoja aukštesnį mokslinį laipsnį turinčių dėstytojų, nėra mokslinio darbo tradicijų. Sudėtinga kolegijoms konkuruoti su gilesnes aukštojo mokslo pozicijas turinčiu universitetu. Nepaisant to, kolegijos aktyviai, rezultatyviai ieško savo vietos apskrities mokslo ir švietimo įstaigų tinkle ir, kaip rodo studijuojančių skaičius bei konkursai, randa savo nišą.

Šiaulių kolegija įsteigta 2002 m. apjungus ir reorganizavus Šiaulių aukštesniąją technikos mokyklą ir Šiaulių aukštesniąją medicinos mokyklą. 2004/2005 metais Šiaulių kolegijoje studijavo daugiau nei 3000 studentų. Apie 45 proc. studentų mokosi neakivaizdiniame skyriuje. Taip sudaromos palankios sąlygos gyventojams derinti darbą ir studijas. Kolegijoje vykdomos 24 studijų programos, dirba 130 dėstytojų kurie nuolat tobulinasi, dalyvaudami įvairiuose seminaruose bei konferencijose, studijuodami magistrantūroje, doktorantūroje ar stažuodamiesi įmonėse. Vienas svarbiausių dėstytojų kvalifikacijos tobulinimo tikslų – plėtoti Kolegijos darbuotojų galias gerinant studentų mokymosi kokybę, nes keičiantis stereotipinėms mokymo nuostatoms, pereinama nuo mokymo pagal pasiūlą prie mokymo pagal paklausą.

Šiais mokslo metais Kolegijoje veikia Verslo ir technologijų bei Sveikatos fakultetai. Verslo ir technologijų fakultete studijuoja aplinkos apsaugos, elektros energetikos, elektros ir automatikos įrenginių, automobilių techninio eksploatavimo, turizmo administravimo, buhalterinės apskaitos, informacinių sistemų technologijos bei įstaigų ir įmonių administravimo studijų programų studentai.

Sveikatos fakultete studentai studijuoja kineziterapijos, bendrosios praktikos slaugos, odontologinės priežiūros ir socialinio darbo studijų programas.

Kolegija dalyvauja tarptautiniuose LEONARDO DA VINCI programose bei PHARE'97 programos sklaidoje.

Privati Šiaulių krašto vadybos, teisės ir kalbų kolegija įsteigta 2002 m., perorganizavus nuo 1994 m. veikiančią V.Dudėnienės aukštesniąją verslo vadybos mokyklą. 2003/2004 m.m. studijuoja virš 600 studentų, vykdomos 4 studijų programos (rengiami anglų kalbos vertėjai, buhalterinės apskaitos, teisės, verslo vadybos specialistai). Kolegija yra Europos Sąjungos šalių kolegijų asociacijos SPACE narė, dalyvauja tarptautiniuose LEONARDO DA VINCI, SOCRATES, PHARE, JAUNIMAS projektuose, turi partnerių 8 užsienio šalyse. Dirba apie 40 dėstytojų, 7 iš jų turi mokslų daktaro laipsnį.

Privati Šiaurės Lietuvos kolegija įsteigta 2002 m. (perorganizuota nuo 2001 m. veikiančios Šiaurės Lietuvos aukštesniosios verslo mokyklos). Mokykloje 2003/2004 m.m. studijavo virš 100 studentų. Kolegija siūlo verslo vadybos ir teisės studijų programas, planuoja vykdyti kompiuterinių tinklų administratoriaus programą. Šiaurės Lietuvos kolegija dalyvauja tarptautinėse Europos Sąjungos programose: LEONARDO DA VINCI, SOCRATES (ERASMUS, GRUNDTVIG, TNP), YOUTH, PHARE.

Vyksta aukštesniųjų apskrities mokyklų reorganizacija. Šeduvos aukštesniąją žemės ūkio mokyklą numatoma reorganizuoti į Žemės ūkio mokyklą, Šiaulių konservatoriją siūloma reorganizuoti į profesinės mokyklos statusą turinčią Šiaulių konservatoriją.

Mokymo įstaigos kol kas dar ne tik nepakankamai naudoja pasauliniame kompiuterių tinkle prieinamus informacijos šaltinius, bet ne visada suteikia kokybiškas bazinio informacinio raštingumo žinias, kurios būtinos daugumai specialistų, dalyvaujančių regiono darbo rinkoje. Neišnaudojamos nuotolinio ir elektroninio mokymosi galimybės. Dėl šios priežasties būtina visas regiono bendrojo lavinimo, papildomo ugdymo, profesinio rengimo ir aukštojo mokslo įstaigas, jų padalinius, bibliotekas aprūpinti greitaveikiu nuolatiniu LITNET interneto ryšiu bei kompiuterine technika. Būtina paruošti pakankamai informacinių technologijų specialistų ir sistemų administratorių, mokytojus ir dėstytojus apmokyti informacinio raštingumo ir nuolat tobulinti jų informacinio raštingumo kvalifikaciją. Labai trūksta lėšų programinei įrangai įsigyti.

Kvalifikacijos kėlimas ir persikvalifikavimas

Siaura dirbančiųjų profesinė specializacija neatitinka rinkos poreikių. Maždaug 60 proc. dabartinės darbo jėgos mokėsi pagal sovietines programas kurios buvo orientuotos į siauras sritis, atitinkančias buvusio ūkio sistemą, nebuvo plėtojami bendrieji gebėjimai, tokie kaip iniciatyvumas, verslumas, darbo su kompiuteriu įgūdžiai, komunikabilumas ir kt., o sovietinė testinio mokymo sistema neatitiko laisvos rinkos ekonomikos reikalavimų. Kita vertus, išsilavinimas ir profesija, įgyti rinkos ekonomikos sąlygomis ir ypač modernios informacinės visuomenės švietimo sistemoje, yra būtina, bet jokiū būdu nepakankama sąlyga 40 metų veiklai užtikrinti. Tik nuolatinis (tęstinis) kvalifikacijos kėlimas, o prireikus ir perkvalifikavimas gali užtikrinti mobilumą darbo rinkoje. Be šių klausimų, darbo rinkos mokymo sistema turi spręsti ir asmenų, kurie paliko švietimo sistemą neįgiję jokio išsilavinimo, problemą. Yra nemažai jaunų žmonių, kurie dabar neturi kvalifikacijos, nes 1990-1995 m. laikotarpiu buvo labai sumažėjęs poreikis siekti išsilavinimo ir profesijos.

Šiaulių universitete atliktų tyrimų duomenimis, tik 5 - 10 proc. suaugusių Šiaulių apskrities gyventojų dalyvauja mokymo ir švietimo programose.

Apskirtyje yra didelis kvalifikacijos tobulinimo potencialas. 2003/2004 m.m. apskrityje veikia 12 profesinio mokymo įstaigų (įskaitant Lietuvos reabilitacinį profesinio rengimo centrą), trys neuniversitetinės aukštosios mokyklos (kolegijos), iš kurių dvi – privačios. Šiose mokyklose vykdomos arba yra galimybės vykdyti perkvalifikavimo ir kvalifikacijos kėlimo programas. Didžiausia suaugusiųjų, turinčių aukštąjį išsilavinimą, kvalifikacijos ir perkvalifikavimo įstaiga Šiaulių krašte – Šiaulių universiteto Kvalifikacijos institutas. Be aukščiau išvardintų mokyklų, šiuo metu apskrityje veikia virš 40 įvairias suaugusiųjų mokymo programas realizuojančių įstaigų: darbo biržos mokymo centrai, žinybiniai mokymo ir kvalifikacijos kėlimo centrai, specializuoti kursai (vairavimo, kompiuterinio raštingumo, kalbos mokymo). 2002 m. Šiaulių universitete įkurtas Nuotolinio mokymo centras.

Apskirtyje suaugusiųjų mokymo ir kvalifikacijos kėlimo tinklas nėra pakankamai išplėtotas. Ekspertų vertinimu, suaugusiųjų mokymo ir kvalifikacijos kėlimo poreikis išplėtotas, pasiūla nėra didelė. Suaugusiųjų mokyklos (jų apskrityje yra dvi) bei klasės siūlo tik bendrojo vidurinio lavinimo programas. Stinga specialistų (andragogų), gebančių šiuolaikiškai ir efektyviai organizuoti suaugusiųjų mokymo procesą. Beveik nėra specialistų įsisavinusių darbuotojų mokymosi darbo vietoje organizavimo metodikų, galinčių konsultuoti besimokančios organizacijos veiklos klausimais. Darbo biržos apsiriboja tik bedarbių mokymo ir prevencinio perkvalifikavimo programomis. Dauguma suaugusiųjų mokymo įstaigų veikia apskrities centre.

Šiaulių universiteto Kvalifikacijos institutas – aukštąjį mokslą baigusių asmenų kvalifikacijos kėlimo ir perkvalifikavimo centras. Institute plėtojamos perkvalifikavimo ir tęstinės studijos.

2004 metais Tęstinių studijų institute įvairiuose kvalifikacijos tobulinimo renginiuose dalyvavo 5624 klausytojai: 4936 asmenys (2823 pedagogai ir 2113 kitų sričių specialistai) kėlė savo kvalifikaciją įvairiuose kvalifikacijos tobulinimo kursuose ir seminaruose, 688 pedagogai dalyvavo atestacijos renginiuose. Pernai kvalifikacijos tobulinimo renginiuose dalyvavo 5098 klausytojai.

Buvo organizuota 196 renginiai pedagogams, medikams, valstybės tarnautojams, socialiniams darbuotojams, vairuotojų mokytojams ir vairavimo instruktoriams, asmenims, atsakingiems už elektros ūkį, maisto saugos specialistams, treneriams, asmenims, laikantiems agresyvius šunis, mokyklų ir ikimokyklinių įstaigų slaugytojoms ir kt. Siekiant kokybiškiau tenkinti klausytojų poreikius, įvairūs seminarai ir kursai buvo vykdomi ne tik Šiauliuose, Tęstinių studijų institute, bet ir kituose miestuose bei institucijose.

Tęsiasi bendradarbiavimas su Lietuvos suaugusiųjų švietimo asociacija, suorganizuotas suaugusiųjų švietimu Šiaulių apskrityje užsiimančių įstaigų prisistatymas visuomenei, konferencija suaugusiųjų tęstinio mokymosi klausimais.

Institutas dalyvauja tarptautiniuose (SOCRATES COMENIUS, GRUNGTVIG, LEONARDO DA VINCI), struktūrinių fondų ir šalies projektuose. nuolat bendrauja ir bendradarbiauja su šalies miestų ir rajonų įmonėmis ir organizacijomis, savivaldybėmis, aukštosiomis mokyklomis, rengiant bendras programas, numatant suaugusiųjų švietimo strategiją. Sparti visuomenės mokslinė ir techninė raida kelia piliečiams reikalavimą nuolat mokytis ir kelti kvalifikaciją. Instituto vizija – modernios informacinės visuomenės poreikius žinanti ir gebanti juos atliepti, atitinkanti Europos Sąjungos šalių kvalifikacijos tobulinimo sistemos reikalavimus suaugusiųjų tęstinio mokymo įstaiga

Verslumo ugdymas ir ryšių tarp verslo ir mokymo bei mokslo įstaigų plėtra

Sėkmingiausi pasaulio regionai pasižymi aukštu verslumu. Šiaulių regionas gerokai atsilieka nuo daugumos ES regionų pagal naujai susikūrusių ir išgyvenusių įmonių skaičių. Tam, kad regione kurtųsi daugiau verslo įmonių, regionas turi sukurti bendruomenę, kurioje žmonės matytų verslo perspektyvas ir būtų pakankamai motyvuoti ir kvalifikuoti savo idėjų realizavimui. Regiono švietimo sistemoje verslumo ugdymas kol kas nėra pakankamai integruotas, mokymo programos nėra pakankamai pritaikytos jaunų žmonių arba suaugusiųjų mokymui, trūksta modernių mokymo priemonių, o praktinio mokymo galimybės kol kas labai ribotos. Verslo švietimo programos yra svarbiausia verslumo kultūros plėtros dalis, jos turi būti pradamos dar pradinėse klasėse ir tęsiamos per visą švietimo sistemą. Ruošiant ir įgyvendinant verslumo plėtros programas regione formuotųsi verslumo kultūra, gyventojai įgytų daugiau iniciatyvos, praktinių verslo steigimo ir vystymo įgūdžių bei steigtų daugiau naujų įmonių, galiausiai sukurtų daugiau darbo vietų.

Bendrojo lavinimo, papildomo ir ikimokyklinio ugdymo tinklo pertvarkymas

Bendrojo lavinimo kokybė taip pat yra ypatingai svarbi regiono ekonomikai. Bendrojo išsilavinimo neturinčių suaugusiųjų, norinčių įgyti pagrindinį ar vidurinį išsilavinimą, skaičius nuolat auga. Universitetų, kolegijų, profesinių mokyklų studijų kokybė priklauso ne tik nuo jų teikiamo mokymo, bet ir nuo moksleivių, ateinančių iš bendrojo lavinimo mokyklų, pasirengimo.

Seni ugdymo įstaigų pastatai neatitinka nūdienos reikalavimų. Daugumos apskrities švietimo įstaigų pastatų būklė patenkinama, įstaigos nerenovuotos, todėl jų išlaikymo išlaidos didelės. Šiuo metu yra daugiau nei 8 Šiaulių miesto bei regiono mokylos dalyvaujančių projektuose ES SF paramai gauti.

Gerėja mokyklų aprūpinimas mokymo įranga. Apskirtyje 1998 m. vienas kompiuteris teko 150 moksleivių. 2003 m. apskrities bendrojo lavinimo mokyklose vienu kompiuteriu vidutiniškai dirbo 20-25 mokiniai, profesinėse mokyklose – 22, žemės ūkio mokyklose – 10, gimnazijose – 5-15 moksleivių. Šie rodikliai yra kiek geresni už šalies vidurkius. Dauguma kompiuterių įsigyjama dalyvaujant projektuose, iš rėmėjų, vykdam Švietimo ir mokslo ministerijos, Krašto apsaugos ministerijos, savivaldybių ir kitas tikslines programas. Dalis kompiuterių, ypač gautų labdaros būdu, yra morališkai ir fiziškai pasenę. Gerėja mokyklų aprūpinimas vadovėliais. Vadovėliams įsigyti skirta (vienam mokiniui): 1999 m. – 22 Lt, 2000 m. – 17 Lt, 2001 m. – 17,6 Lt. Nuo 2002 m. pagal “Mokinio krepšelio” metodiką – 31,5 Lt.

Pertvarkant tinklą mažėja savivaldybių biudžeto dalis švietimo reikmėms. Savivaldybės, išlaikančios brangiai kainuojančias Jaunimo mokyklas, specialiojo ugdymo įstaigas, dailės, muzikos mokyklas ir kt., turi žymiai daugiau išlaidų švietimo reikmėms, tačiau geriau tenkina vietos gyventojų poreikius.

Remiantis Lietuvos statistikos departamento duomenimis, ikimokyklinio ugdymo įstaigų skaičius Šiaulių regione lyginant ketverių metų laikotarpį nuo 2000 iki 2003 metų sumažėjo nuo 71 iki 65 įstaigų. Šis skaičius išliko stabilus Šiaulių miesto, Šiaulių rajono, bei Radviliškio rajono savivaldybėse. Akmenės rajono savivaldybėje analizuojamu laikotarpiu ikimokyklinio ugdymo skaičius sumažėjo nuo 9 iki 5, Joniškio rajone nuo 10 iki 7, o Kelmės rajone padidėjo nuo 3 iki 5. Ikimokyklinio ugdymo įstaigų auklėtinių skaičius trijų metų laikotarpyje nuo 2001 iki 2003 metų sumažėjo nuo 8624 iki 8491 vaikų. Visose rajono apskrities savivaldybėse pastebimas vaikų skaičius ikimokyklinio ugdymo įstaigose sumažėjimas.

Bendrojo lavinimo mokyklų moksleivių skaičius 2000-2004 m. kito nežymiai. 2003\2004 m. Šiaulių apskrities bendrojo lavinimo mokyklose ugdomi 63765 moksleiviai. Sumažėjus gimstamumui (nuo 1995 m. vaikų gimstamumas sumažėjo daugiau kaip ketvirtadaliu), regione pakankamai ryški pradinių klasių moksleivių mažėjimo tendencija. Tačiau daugėja pagrindinių mokyklų (pagrindinio koncentro), gimnazijų, jaunimo, suaugusiųjų ir kol kas specialiųjų mokyklų moksleivių. Demografinės situacijos analizė rodo, kad moksleivių skaičius mokyklose palaipsniui turėtų mažėti.

Mažėja mokyklos nelankančių ir pašalintų mokinių skaičius. Mažėja iki 16 m. amžiaus moksleivių, nelankančių mokyklos, skaičius. Pagrindinė nelankymo priežastis – mokymosi motyvacijos stoka. Šiaulių regiono 2004-2006 metų plėtros plane teigiama, kad vaikų iki 16 m. nelankančių mokyklos pastaraisiais metais neturėjo Akmenės ir Joniškio rajonai. Nelankančių mokyklos moksleivių mažėjimo priežastys: sustiprinta mokyklinio amžiaus vaikų apskaita, padidinta tėvų atsakomybė už mokyklos nelankymą, mokyklų finansavimo politika (“Mokinio krepšelio” metodika). Nepakankamai tiksli mokyklos nelankančių mokyklinio amžiaus vaikų iki 16

m., turinčių negalę, apskaita. Pagal savivaldybių veiklos sąvadus tokių vaikų yra tik 21. Apskirtyje kasmet iš mokyklų pašalinama iki 100 vyresnių nei 16 metų moksleivių.

Jaunimo užimtumas, yra viena iš aktualiausių regiono problemų. Jaunimo užimtumo organizavimui reikėtų skirti žymiai daugiau lėšų. Žmogiškųjų išteklių sričių problematiškumo reitinge jaunimo užimtumas yra vienas iš pirmųjų. Blogiausiai padėtį šioje srityje vertina Akmenės, Pakruojo, Kelmės rajonuose gyvenantys gyventojai, geriausiai – Šiaulių miesto ir rajono, Radviliškio rajono žmonės. Pažymėtina, kad švietimo srityje dirbantys žmonės jaunimo užimtumo padėtį vertina ne taip kritiškai, kaip daugelio kitų užimtumo sričių atstovai. Jauni žmonės savo amžiaus grupių užimtumo situaciją mano esant mažiau problemiška, nei vyresnio amžiaus žmonės.

Daugėja mokslus tęsiančių moksleivių skaičius vidurinio ir aukštojo mokslo lygmenyje, mažėja moksleivių profesinėse mokyklose. Apskirtyje, kaip ir šalyje didėjant aukštesnio išsilavinimo darbuotojų paklausai darbo rinkoje didėja išsilavinimo prestižas.

Didėja poreikis suaugusiųjų mokymuisi. Apskirtyje yra tik viena suaugusiųjų vidurinė mokykla (Šiauliuose), teikianti bendrąjį išsilavinimą (neskaitant Kelmėje esančio suaugusiųjų ugdymo centro ir suaugusiųjų klasių savivaldybėse prie bendrojo lavinimo mokyklų). Regione daugėja suaugusiųjų, siekiančių bendrojo išsilavinimo, skaičius. 2003 m. jų skaičius padidėjo iki 1100.

Apskirtyje daugėja specialiųjų poreikių vaikų. 2003 m. – 12 proc.. Siekiant geriau užtikrinti specialiųjų poreikių vaikų ir jaunuolių kokybišką išsilavinimą mokykloje, skirtoje visiems vaikams, apskrities 6 specialiosiose ir 8 bendrojo lavinimo mokyklose buvo vykdomas Baltijos šalių projektas "Mokykla visiems". Mažėja nežymaus protinio atsilikimo vaikų specialiojo ugdymo įstaigose. Nežymaus protinio atsilikimo vaikų specialiojo ugdymo įstaigose sumažėjo 7 proc. Gerėja šios grupės vaikų apimtumas visiškos ir dalinės integracijos formomis bendrojo lavinimo mokyklose.

Sparčiai kinta ugdymo įstaigų tinklas. Apskirtyje yra 330 švietimo įstaigų. Per paskutiniuosius 3 metus švietimo įstaigų tinklas stipriai pakito: padaugėjo pagrindinių mokyklų (13 proc.), darželių-mokyklų (38,5 proc.), sumažėjo: vidurinių mokyklų (28,4 proc.), pradinių mokyklų (17,7 proc.), ikimokyklinių ugdymo įstaigų (11,3 proc.) skaičius. Apskirtyje veikia keturios Jaunimo mokyklos (Joniškio, Radviliškio, Kelmės rajonuose ir Šiaulių mieste). 2000-2003 m. jose besimokančių moksleivių skaičius padidėjo 44 proc.. (nuo 275 iki 397). 2002 m. dvi specialiosios internatinės mokyklos reorganizuotos į specialiojo ugdymo centrus. Joniškio žemės ūkio mokykla vykdo dar ir aukštesniųjų studijų programas. Šiaulių lengvosios pramonės mokykla turi technologinės gimnazijos skyrių.

Gerėja moksleivių pavėžėjimas. Pertvarkant mokyklų tinklą, blogėja geografinio mokyklų prieinamumo rodikliai (didėja vidutinė vienai mokyklai tenkanti teritorija, ilgėja moksleivių kelias

iki mokyklos), todėl labai aktuali tampa moksleivių pavėžėjimo problema. Mokyklų ir "Geltonaisiais autobusais" Per 61 proc.. toliau kaip 3 km gyvenančių mokinių į mokyklas vyksta maršrutiniais autobusais. Daugiausia pavežėjamų moksleivių yra Radviliškio rajone (daugiau kaip 2700), mažiausiai – Akmenės rajone (800). Brangiausiai vieną vaiką veža Joniškio r. – 47 Lt, pigiausiai – Kelmės r. – 27 Lt per mėnesį (šalies vidurkis – 42,2 Lt). Pėsčiomis į mokyklą eina 726 moksleiviai, t.y. 6 proc.. savivaldybių švietimo įstaigų vaikų, kurie turėtų būti pavežjami. Daugiausia nepavežamų vaikų yra Šiaulių rajone. Tokių vaikų nėra Radviliškio ir Pakruojo rajonuose.

Mažėja II pamainoje besimokančių vaikų skaičius. Mokyklų pastatų poreikis atskirose savivaldybėse ir jų teritorijose yra labai nevienodas, kas iš dalies sąlygoja ir mokymąsi pamainomis. Besimokančiųjų antroje pamainoje padaugėjo Joniškio (104 mokiniais) ir Šiaulių rajonuose (97 mokiniais). Sumažėjo Akmenės rajone (473 mokiniais) ir Šiaulių mieste (1557 mokiniais). Antroje pamainoje besimokančių moksleivių jau kelerius metus neturi Radviliškio ir Pakruojo rajonai.

Ugdytinių skaičius, tenkantis vienam pedagogui apskrityje atitinka Europos šalių vidurkį. 2003 m. vienam bendrojo lavinimo mokyklos pedagogui vidutiniškai teko: Akmenės rajone – 14, Šiaulių mieste – 13, Radviliškio rajone – 13, Joniškio rajone – 13, Pakruojo rajone – 11, Šiaulių rajone – 11 ir Kelmės rajone – 10 ugdytinių. Europos šalių ugdymo įstaigose vienam pedagogui tenka 13,8 vaiko, o mūsų šalies vidurkis – 11,7 vaiko bendrojo lavinimo mokyklose ir 10 vaikų profesinėse mokyklose.

Daugėja vaikų, ugdomų globos namuose. Apskrityje, kaip ir šalyje didėja poreikis vaikų globai. Apskritis savivaldybių ir valstybinėse globos įstaigose šiemet ugdoma apie 750 vaikų, tačiau poreikis vaikų institucinei globai patenkinamas nepilnai.

Pastebimai auga pedagogų ir ugdymo įstaigų vadovų kvalifikacija. 2003 m. apskrities švietimo įstaigose dirbo 71 proc.. atestuotų vadovų (šalyje 73 proc..). Antrąją vadybinę kategoriją yra įgiję per 26 proc.. atestuotų apskrities ugdymo įstaigų vadovų. Auga atestuotų pedagogų dalis. Iš apskrities ugdymo įstaigose dirbančių pedagogų atestuotų buvo: 2001 m. – 71,4 proc., 2002 m. – 75,5 proc., 2003 – 76,9 proc.. (šalies vidurkis 75 proc..). Vyresniojo mokytojo kvalifikacinę kategoriją apskrityje turi 65,2 proc.. visų atestuotųjų, šalyje – 58 proc.. Daugiausia atestuotų pedagogų yra Akmenės, Radviliškio ir Pakruojo rajonuose. Mažiausiai – Kelmės rajone. 80,3 proc.. pedagogų apskrities švietimo įstaigose dirba pagal specialybę. Daugiausia nespicialistų dirba Kelmės rajone (29,7 proc..), Joniškio rajone (24,8 proc..), mažiausiai – Šiaulių mieste (12,9 proc..).

Didėja pedagogų poreikis kvalifikacijai tobulinti, persikvalifikuoti. 2000-2003 m. vyko struktūriniai kvalifikacijos tobulinimo sistemos pokyčiai, atsirado naujų galimybių profesinės kompetencijos plėtojimui. Pedagogų švietimo ir kvalifikacijos tobulinimo sistema decentralizuojama, didėja institucijų ir formų įvairovė. Šiauliuose veikia ŠU Kvalifikacijos

institutas, rajonuose – 6 pedagogų švietimo centrai, (2003 m. dalis jų pertvarkyta į suaugusiųjų švietimo centrus). Išaugo kvalifikacijos kėlimo finansavimo šaltinių įvairovė (panaudojamos savivaldybių, Švietimo ir mokslo ministerijos programų, Europos Sąjungos projektų, pedagogų lėšos).

2.8 SSGG analizė

Toliau pateikta SSGG (stiprybės, silpnybės, galimybių ir grėsmių analizė) paremta pagrindinėmis stiprybėmis, silpnybėmis, galimybėmis ir grėsmėmis, nustatytomis atsižvelgiant į dabartinės padėties analizę. Joje taip pat akcentuojami papildomi geografiniai, socialiniai ir ekonominiai veiksniai.

SSGG analizės rezultatai buvo gauti atlikus apibendrinamąją esamos padėties analizę ir susumavus atskirų regiono ekonomikos sektorių (pramonės ir verslo, turizmo, žemės ūkio ir kaimo plėtros, aplinkos apsaugos, transporto ir energetikos, sveikatos priežiūros ir socialinės infrastruktūros bei žmogiškųjų išteklių) duomenis.

Šiaulių regiono pramonės ir verslo sektoriaus analizė

Stiprybės	Silpnybės
<ul style="list-style-type: none"> ☐ Išlikusios tradicinės miestui pramonės šakos. ☐ Augantis ekonomikos konkurencingumas. ☐ Įkurtas mokslo technologijų parkas. ☐ Šiaulių universitetas ruošia paklausių specialybių studentus. 	<ul style="list-style-type: none"> ☐ Privačių investicijų ir tiesioginių užsienio investicijų stoka. ☐ Užsiėmimo verslu kapitalo trūkumas mažoms ir vidutinio dydžio įmonėms steigti ir išlaikyti. ☐ Gamybos įmonėse naudojama pasenusi technologija; ☐ Neefektyvus pramonės teritorijų išnaudojimas; ☐ Darbo jėgos pasiūlos ir paklausos nesuderinamumas.

Galimybės	Grėsmės
<ul style="list-style-type: none"> u Prekių ir paslaugų eksporto į Europos Sąjungos šalis galimybės. u Mažų ir vidutinio dydžio įmonių plėtra, klasterių formavimas (geografinė pramonės koncentracija). u Technologinė bei inovacinė plėtra, verslo informacijos centrų ir inkubatoriaus panaudojimas. u Įgyvendinti įvairūs verslo projektai, panaudojant Europos Sąjungos struktūrinių fondų lėšas. u Tolesnė paslaugų sektoriaus plėtra. 	<ul style="list-style-type: none"> u NVS rinkos nestabilumas ir cikliško vakarų rinkų svyravimo įtaka regiono ekonomikai. u Auganti užsienio pramonės ir paslaugų įmonių konkurencija vidaus ir užsienio rinkose, kelianti ekonominius ir socialinius uždavinius. u Išlaidos ir uždaviniai siekiant ES kokybės standartų. u Kaimiškųjų vietovių degradacija.

Šiaulių regiono turizmo sektoriaus analizė

Stiprybės	Silpnybės
<ul style="list-style-type: none"> u Daug turizmui patraukliu kultūros paveldo objektų. u Palankus kraštovaizdis, didelis rekreacinių ir gamtinių išteklių potencialas. u Patraukli regiono geografinė padėtis. u Išvystytas kelių tinklas, regioną kerta tarptautinės magistralės. u Pakankamai išplėtotą apskrityje veikiančių turizmo agentūrų veikla. u Kaimo turizmas- alternatyvi veikla netekusiems darbo. 	<ul style="list-style-type: none"> u Nemažai kultūros ir gamtos vertybių nepritaikyta turizmui. u Nepakankamas Lietuvos, o tuo pačiu ir Šiaulių regiono patrauklumas. u Nepakankamas investicijos į valstybinį bei privatų turizmo sektorių. u Ne itin palankios gamtinės sąlygos, trumpas turistinis sezonas. u Dirbančiųjų turizmo sektoriuje nepakankamas išsilavinimas, patirties stoka. u Nuolatinio bendradarbiavimo tarp vietos turizmo paslaugas teikiančių verslininkų nebuvimas.

Galimybės	Grėsmės
<ul style="list-style-type: none"> ☐ Turizmo sektoriaus plėtra, panaudojant Europos Sąjungos struktūrinių fondų lėšas. ☐ Kultūros paveldo objektų pritaikymas turizmo reikmėms. ☐ Turizmo paslaugų įvairovės didėjimas. ☐ Turistinių maršrutų plėtimas. ☐ Rekreacinių zonų išplėtojimas, pritaikant jas aktyviam poilsiui, sportiniai veiklai, masiniams renginiams. ☐ Turizmo informacinės sistemos plėtimas. ☐ Turizmo bei apgyvendinimo įmonių skaičiaus išaugimas. ☐ Turizmo paslaugų įvairovės didėjimas. 	<ul style="list-style-type: none"> ☐ Pablogės kai kurių kultūros paveldo objektų būklė. ☐ Bus nepalanki turizmo verslui įstatyminė bazė. ☐ Dažni turizmo vystymu šalyje prioritetų pakeičiai.. ☐ Sumažės turistų srautas dėl menkesnio kultūrinio- istorinio bei gamtinio patrauklumo. ☐ Galima vietinės iniciatyvos ir motyvacijos stoka, investuojant į turizmo sektorių.

Žemės ūkio, kaimo plėtros, miškininkystės ir žuvininkystės sektoriaus analizė

Stiprybės	Silpnybės
<ul style="list-style-type: none"> ☐ Palankios sąlygos plėtoti gyvulininkystės produktų gamybą ir perdirbimą. ☐ Palankios klimato sąlygos auginti grūdiniams pasėliams: javams, linams, rapsams, cukriniams runkeliams. ☐ Turtinga gyventojų patirtis ir tradicijos žemdirbystės sektoriuje. ☐ Patraukli gamta ir kraštovaizdis, turtingas paveldas. ☐ Palankios sąlygos eksportuoti žemės ūkio produktus į Latviją, Kaliningradą. 	<ul style="list-style-type: none"> ☐ Mažas žemės ūkio sektoriaus našumas. ☐ Didelis struktūrinis ir jaunimo nedarbas kaimuose . ☐ Nepakankamas informuotumas apie IT , žemas IT taikymo lygis ☐ Nepakankamai išplėtotą gamybinę ir socialinę kaimo infrastruktūrą. ☐ Nedideli, nekonkurencingi, mažo investicinio pajėgumo ūkiai. ☐ Nedideli miškų plotai.

Galimybės	Grėsmės
<ul style="list-style-type: none"> ☐ Narystės Europos Sąjungoje ir Europos Sąjungos bendrosios rinkos teikiamos galimybės (geresnės žemės ūkio ir kaimo modernizavimo sąlygos, padidės ekonominė, techninė, informacinė ir konsultacinė parama žemės ūkiui.) ☐ Kokybiškų ir ekologiškų produktų paklausa. 	<ul style="list-style-type: none"> ☐ Kaimo gyventojų skaičiaus mažėjimas ir žemės ūkio restruktūrizavimas. ☐ Menkas regiono ūkininkų patyrimas. ☐ Investicijų trūkumas konkurencingumui įveikti. ☐ Esant nestabiliai situacijai žemės ūkyje, didės grėsmė bankrotams ir įvairioms socialinėms problemoms.

Šiaulių regiono ekonominės infrastruktūros (transporto, energetikos, aplinkos apsaugos) sektoriaus analizė

Stiprybės	Silpnybės
<ul style="list-style-type: none"> ☐ Stambus geležinkelio mazgas, sertifikuotas tarptautinis civilinis – karinis Šiaulių oro uostas. Patogi geopolitinė padėtis. ☐ Patogi regiono geografinė, bei geopolitinė padėtis. Tai sudaro galimybę integruotis į svarbiausias magistrales. ☐ Regione patraukli gamta ir kraštovaizdis, turtingas paveldas. ☐ Pakankamai gerai išplėtotas energetikos sektorius. ☐ Pradėtas atliekų tvarkymo sistemos įgyvendinimas. 	<ul style="list-style-type: none"> ☐ Nepakankamai išplėtotas transporto, kelių infrastruktūra. ☐ Mažai naudojamas Šiaulių oro uostas. ☐ Šiaulių rajonų autobusų parkai pasenę tiek fiziškai, tiek morališkai. ☐ Oro taršos didėjimas, dėl neekologinio kuro naudojimo namų šildymui ir kt. ☐ Dalis regiono gyventojų neprijungti prie centralizuotų vandens ir nuotekų tinklų. ☐ Vandens nuotekų įrengimai fiziškai ir morališkai pasenę. ☐ Esantys sąvartynai neatitinka tarptautinių reikalavimų.

Galimybės	Grėsmės
<ul style="list-style-type: none"> u Narystės Europos Sąjungoje ir Europos Sąjungos bendrosios rinkos teikiamos galimybės. Transeuropinių kelių plėtra. Geležinkelio modernizavimas. u Tarptautinės prekybos plėtra skatins investicijas į kelių infrastruktūrą. u Lietuvos ekonomikos gerėjimas užtikrins didesnę regiono energetinių pajėgumų panaudojimą. u Aplinkos kokybės gerėjimas. 	<ul style="list-style-type: none"> u Gali didėti energijos kainos, mažėti vartotojų skaičius. Visa tai gresia, dėl energetinio ūkio nemodernizavimo, ir neatnaujinimo. u Gali būti prarasta galimybė tinkamai naudoti oro uostą, neskiriant šiam objektui lėšų. u Augantis ekonomikos poveikis aplinkai (CO₂ išmetimas oro kokybė).

Sveikatos priežiūros ir socialinės infrastruktūros sektoriaus analizė

Stiprybės	Silpnybės
<ul style="list-style-type: none"> u Vis daugiau steigiasi privačių sveikatos įstaigų. u Apskrities pensionatų gyventojams, teikiamos jų amžių, ir psichofizinę būklę atitinkančios specialios socialinio darbo, slaugos ir medicininės, užimtumo, kultūrinės, sporto, švietimo, ugdymo kokybiškos paslaugos. u Kryptingai tobulinama socialinių darbuotojų profesinė kompetencija. 	<ul style="list-style-type: none"> u Gydytojų trūkumas, jų senėjimas (amžius). Jaunų specialistų nenoras dirbti rajonuose. u Trūksta platesnės kvalifikacijos darbuotojų u Nepakankamai aukšta diagnostinių tyrimų bei atliekamų procedūrų kokybė. u Nemodernios ir nepakankamos informacinės technologijos. u Menkai vykdomos prevencinės priemonės socialinės atskirties grupių žmonėms. u Nepakankami dėmesio skiriama prastai švietimo, sporto, kultūros globos įstaigų pastatų būklei.

Galimybės	Grėsmės
<ul style="list-style-type: none"> ▫ ES struktūrinių fondų parama regiono socialinių paslaugų įstaigų renovacijai, teikiamų paslaugų kokybės gerinimui. ▫ Užtikrinti sveikatos priežiūros įstaigų prieinamumą kaimo gyventojams. 	<ul style="list-style-type: none"> ▫ Senstantys gyventojai ir augantis sveikatos priežiūros ir socialinės rūpybos paslaugų poreikis. ▫ Neužtikrinant sveikatos priežiūros paslaugų prieinamumo kaimo gyventojams, didesnė grėsmė įvairiems ligų židiniams, jų plėtimuisi ir. pan.

Šiaulių regiono žmogiškųjų išteklių sektoriaus analizė

Stiprybės	Silpnybės
<ul style="list-style-type: none"> ▫ Šiaulių universiteto įvairių sričių specialistų rengimas, operatyvus naujų studijų programų kūrimas, turimų tobulinimas, gerai išvystytos visos studijų formos: dieninė, neakivaizdinė bei vakarinė, įsisavinama nuotolinė studijų forma. ▫ Sukurta aukšto lygio profesinio mokymo bazė. ▫ Gerą išsilavinimą turinti darbo jėga. ▫ Gerai organizuota darbo biržų veikla (užimtumo programų bei projektų rengimas, nuolatinė darbo rinkos pokyčių analizė, laikinųjų ir viešųjų darbų organizavimo sistemos kūrimas) 	<ul style="list-style-type: none"> ▫ Pakankamai didelis jaunimo, neišsilavinusių žmonių ir žmonių kaimo vietovėse nedarbas. ▫ Kvalifikacijos trūkumas ir spragos, ypač, tarp jaunų žmonių. ▫ Studentų skaičiaus mažėjimas Šiaulių universiteto atskirose studijų programose ▫ Universitete studijuojančių studentų nepakankamas ryšys su praktika, mažas dėstytojų ryšys su aplinka ▫ Žemas mokslinių tyrimų, technologinės plėtros ir inovacijų lygis. ▫ Nekankamai išvystyta profesinio orientavimo, konsultavimo sistema.

Galimybės	Grėsmės
<p>Gauti ES struktūrinių fondų paramą universiteto veiklos probleminiame srityje.</p> <p>Informacinių technologijų infrastruktūros plėtra.</p> <ul style="list-style-type: none"> u Ekonomikos plėtros sąlygos gyventojų verslumui plėsti, verslumo, socialinio ir profesinio adaptyvumo gebėjimams ugdyti. u Naujų darbo vietų sukūrimas įmonėms pasinaudojus ES struktūrinių fondų parama. 	<ul style="list-style-type: none"> u Darbo biržose registruotų asmenų motyvacijos trūkumas legaliai darbinei veiklai. u Netinkamas bendruomenės požiūris į socialiai pažeidžiamas visuomenės grupes (kaliniai, benamiai, ir kt.) u Mažėjantis gimstamumas ir senstanti visuomenė.

IŠVADOS

Lietuvai atgavus nepriklausomybę, šalyje didėja plėtros skirtumai tiek tarp 10 Lietuvos apskričių, tiek jų viduje.

Dėl daugelio istorinių ir ekonominių priežasčių atskirų Lietuvos regionų, miestų ir miestelių ekonominės plėtros keliai buvo labai skirtingi, taigi juose susikūrė skirtingos ekonominės struktūros ir atsirado kai kurių sektorių pranašumų.

Norint įvertinti Šiaulių regiono situaciją Lietuvos mastu buvo atlikta apskrities ekonominė-socialinė analizė bei pagrindinių sektorių (Pramonės ir verslo; Turizmo; Žemės ūkio, kaimo plėtros, miškininkystės, ir žuvininkystės; Ekonominė infrastruktūros; Sveikatos priežiūros ir socialinė infrastruktūros; Žmogiškųjų išteklių) stiprybių silpnybių galimybių bei grėsmių (SSGG) analizė. Atlikus šias analizes padarytos tokios išvados:

1. Įvertinus ekonominę- socialinę situaciją Šiaulių apskrityje pagal Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2003 m. balandžio 8 d. Nutarime Nr. 425 „, Dėl probleminių teritorijų išskyrimo kriterijų“ nustatytus kriterijus, Šiaulių apskritis priskirtina probleminei Lietuvos teritorijai. Šiaulių apskrities rajonų savivaldybės taip pat yra probleminės teritorijos.
2. Pagrįsta metropolijos- periferijos regiono plėtros teorija, įvertinus Šiaulių apskrities situaciją, atsižvelgiant į naujausius ekonominius bei socialinius regiono rodiklius. Remiantis šia teorija - Šiauliai yra metropolinis pirmojo lygmens regioninės kategorijos centras. Tačiau pagal Lietuvos Respublikos teritorijos bendrąjį planą, patvirtintą Seimo 2002 metų spalio 29 dieną pažymima, kad Šiauliai dabar metropolinio lygmens centro kriterijų neatitinka ir yra silpniausia grandis šiame lygmenyje.
3. Patogi regiono geografinė bei geopolitinė padėtis. Šiauliams priklauso karinis ir civilinis oro uostas, stambus geležinkelio mazgas. Tačiau oro uosto panaudojimas dėl didelės konkurencijos Lietuvos oro paslaugų rinkoje yra nepakankamai išnaudojamas, o Šiaulių geležinkelio fizinis nusidėvėjimas yra pakankamai didelis.
4. Mažą BVP Šiaulių apskrityje lemia pigi ir mažai paklausi žemės ūkio produkcija, todėl žemdirbiams būtina persikvalifikuoti į kitas veiklos sritis, pereinant nuo žemės ūkio į pramonę, verslą ir paslaugų sferą;
5. Pagal tiesiogines užsienio investicijas Šiaulių apskritį iki šiol lenkia didieji Lietuvos miestai ir jų apskritys. Tiesioginės užsienio investicijos yra būtina ekonominio augimo sąlyga, tačiau Šiaulių regionas nėra patrauklus užsienio investuotojams. Tiesioginės užsienio investicijos Lietuvoje yra pasiskirsčiusios netolygiai. Vilniaus apskrityje investicijos tenkančios vienam gyventojui 2003 metų pabaigai beveik tris kartus viršijo šalies vidurkį ir sudarė 3976 Lt, o Šiaulių apskrityje šis skaičius siekė vos 514 Lt vienam gyventojui.

6. Materialinės investicijos - pagrindinė priemonė, skatinanti Šiaulių regiono gaminamos produkcijos ar teikiamų paslaugų konkurencingumą ir ekonomikos augimą. Šiaulių apskrįčiai tenkanti investicijų dalis yra neproporcingai maža. 2003 metais apskrįčiai teko 443, 040 mln. Lt. arba 5,1 % visų šalies materialinių investicijų, kurias sudaro išlaidos pastatams, inžineriniams statiniams, įrengimams, mašinoms, transporto priemonėms įsigyti; statybai ir esamam ilgalaikiam materialiajam turtui atnaujinti (išskyrus paprastąjį remontą). Tai pakankamai maža dalis, turint omenyje, kad Šiaulių apskrityje gyvena 11 % šalies gyventojų.
7. Pakankamai intensyvus Šiaulių apskrities vietinės pramonės , verslo bei paslaugų sferos augimas. „Verslo žinių“ pateiktame sparčiausiai per 2004 metų 9 mėnesius augusių Lietuvos bendrovių sąrašė buvo nemažai Šiaulių regiono įmonių: „Justluka“, „Šiaulių ranga“, „Šiaulių titanas“, „Šiaulių tauro televizoriai“, „Šiaulių plentas“, „Šiaulių tauro kalvis“, „Jupoja“, „Venta“, „Sintuva“, „Metalo prekyba“, „Metaloidas“, „Eternit Akmenė“. Sparčiausiai Lietuvoje pernai augo Šiaulių bendrovė „Ertresa“, besiverčianti DVD ir televizorių detalių importu iš Azijos, jų komplektavimu ir eksportu į Rusiją. Ji pajamas pernai per 9 mėnesius palyginti su 2003 metų tuo pačiu laikotarpiu padidino nuo 7,6 milijono litų iki 124 milijonų, t.y. 1534 procentais.
8. Greiti pokyčiai Šiaulių pramonės įmonių ir užimtumo struktūrose gali būti laikomi ir galimybėmis, ir grėsmėmis. Galimybėmis – todėl, kad padidėjęs privataus sektoriaus aktyvumas, turėtų padidinti konkurencingumą, paskatinti žmones imtis verslo ir našiau dirbti, tačiau tai yra ir grėsmė – dėl struktūrinių pokyčių ekonomikoje atsiranda nedarbo padidėjimo rizika, iš kitų ES šalių į vidaus ir eksporto rinkas ateina konkurentai ir pan.
9. Šiauliai sparčiai plečiasi, kaip regioninis mokslo ir mokymo centras. Šiaulių Universitete rengiami įvairių sričių specialistai , operatyviai kuriamos naujos studijų programos ir tobulinamos turimos, gerai išvystytos visos studijų formos: dieninė, neakivaizdinė bei vakarinė. Šiuo metu įsisavinama nuotolinė studijų forma. Universitete stipri tęstinio ugdymo, suaugusių švietimo sistema. Gerą įdirbį turi kvalifikacijos institutas. Moksliniai tyrimai vykdomi socialinių, humanitarinių, fizinių bei technologijos mokslų srityse. Kvalifikuoti mokslo, pedagoginiai darbuotojai. Visi padaliniai aktyviai įtraukti į studijų proceso organizavimą, veikia pasikeitimo informacija tinklas. Kvalifikuotų specialistų poreikis regione auga.
10. Po įstojimo į Europos Sąjungą, kas ypač įtakojo tarptautinius darbo rinkos liberalizavimo procesus, Šiaulių regionas susiduria ne tik su emigracijos, bet ir su protų nutekėjimo problema. Protų nutekėjimo samprata yra gana plati ir apima ne tik fizinį aukštos kvalifikacijos asmenų išvykimą iš vienos šalies į kitą, bet ir iš vieno šalies regiono į kitą. Tai reiškia, kad, nerasdami savo lūkesčius patenkinančios darbo aplinkos, regioną palieka geriausi įvairių sričių specialistai, šitaip mažėja apskrities intelektinis kapitalas. Šiaulių apskrities gyventojų migracijos duomenys

neparodo tikslios protų nutekėjimo iš regiono apimties, be to nei universitetas, nei profesinio rengimo mokyklos neatlieka jokių tyrimų, kurie parodytų koks skaičius absolventų studijų pabaigoje liko apskrityje, koks skaičius išvyko į kitus šalies regionus ir koks į užsienį. Tuo tarpu būtent nuo šios produktyviausios visuomenės dalies efektyvaus panaudojimo priklauso bendro apskrities gyvenimo lygio augimas ir socialinių bei ekonominių regiono problemų sprendimas.

REKOMENDACIJOS

1. Siekiant, kad Šiauliai atitiktų metropolinio lygmens centro kriterijus, reikalinga išnaudoti gerą Šiaulių regiono geografinę padėtį, universitetą bei galimybę intensyviai sąveikauti su gretimų regionų potencialais. Būtina išnaudoti Via Hanseatika magistralės, geležinkelio mazgo bei neturinčio svorio apribojimų aerouosto potencialus.
2. Šiaulių regiono įmonės turi investuoti į naujas technologijas ir struktūrinės pertvarkos procesus, kad išliktų konkurencingos, nes konkurencinė kova su užsienio įmonėmis pramonėje, žemės ūkio reforma ir būtinybė pasiekti ES kokybės standartus daugelyje komercinių ir socialinių sričių Lietuvoje yra pagrindiniai uždaviniai.
3. Siekiant gerinti Šiaulių regiono pramonės ir verslo aplinką, būtina plėtoti įmonių valdymo konsultavimo, informacinių technologijų ir komunikacijų, techninių paslaugų, marketingo ir reklamos, teisės ir audito paslaugas teikiančių institucijų veiklą. Sukaupti verslui reikalingą informacijos bazę. Vykdyti įvairesnes verslininkų mokymo programas.
4. Norint sėkmingai realizuoti turizmo plėtotę reikia skatinti privačias investicijas į turizmą bei viešbučių verslą. Būtina steigti savivaldybių turizmo informacinius centrus apskrityje, plėtoti apskrities turizmo paslaugų ir išteklių informacinę sistemą.
5. Gerinant kaimo infrastruktūrą, reikalinga kurti verslo bei amatų centrus, kaimo bendruomenes. Kaimo vietovėse būtina rengti seminarus ir mokymus, susijusius su naujausiais maisto kokybės, aplinkos apsaugos, higienos, biologinės įvairovės ir kraštovaizdžio išsaugojimo reikalavimais, naujomis gamybos technologijomis, ekonominio ūkininkavimo metodais ir alternatyvia veikla kaimo vietovėse. Naudinga būtų teikti informaciją reikalingą žemdirbiams, miškininkams ir kaimo žmonėms siekiant jų persikvalifikavimo į kitas veiklos sritis.
6. Siekiant geresnės transporto infrastruktūros reikalinga naujai įrengti arba renovuoti gatves ir jų dangas, tiesti naujus kelius. Propaguojant Šiaulių regiono žmonėms alternatyvius susisiekimo būdus, skirti daugiau dėmesio dviračių takų tiesimui.
7. Siekiant išspręsti vieną aktualiausių regiono ekonominės infrastruktūros problemų – gyventojų aprūpinimą geriamuoju vandeniu, reikalinga įrengti daugiau nuotekų tinklų. Regione reikalinga modernizuoti gyvenamųjų namų šilumos mazgus. Būtina įgyvendinti regiono aplinkosaugos srities projektus, susijusius su sąvartynų tvarkymu bei atliekų rūšiavimu pagal keturias grupes – stiklą, popierių, plastiką ir metalą.
8. Šiaulių regiono sveikatos priežiūros įstaigose reikalinga atnaujinti medicininę įrangą, vykdyti sveikatos įstaigų pastatų renovacijas, rengti pirminės sveikatos priežiūros įstaigas.

9. Atsižvelgiant į tai, jog regiono ekonominė plėtra ateityje visų pirma priklauso nuo regiono darbo jėgos iniciatyvos, įgūdžių ir kvalifikacijos būtina ugdyti esamų darbo rinkos dalyvių bendruosius gebėjimus, tokius kaip užsienio kalbų mokėjimas, kompiuterinis raštingumas, iniciatyvumas, planavimo, organizavimo gebėjimai ir kt.. Tam tikslui įgyvendinti reikalinga remti regione trūkstančių kompetencijų specialistų rengimą ir kvalifikacijos kėlimą. Tuo pačiu reikėtų rengti įvairių sričių suaugusiųjų specialistų švietimo/ persikvalifikavimo specialistus, nes regione veikiančių suaugusiųjų švietimu ir kvalifikacijos kėlimu užsiimančių įstaigų specialistai dažniausiai neturi specialių darbo su suaugusiais kompetencijų ir priemonių.
10. Siekiant sumažinti socialinės įtampos situacijas, kai darbdaviai neįdarbina jų reikalavimus neatitinkančio specialisto, reikalinga užtikrinti studijų ir darbo rinkos vienovę. Būtina nuolat palaikyti ryšį tarp darbo rinkos ir profesinio/ aukštojo mokymo įstaigų.
11. Norint ne tik išlaikyti, bet ir gausinti savo regiono intelektinį kapitalą tuo pačiu išliekant atviru regionu, reikia imtis priemonių, kurios aukštos kvalifikacijos ir kompetencijos specialistams bei mokslininkams sudarytų sąlygas dirbti apskrityje, t.y. sukurti tinkamą socialinę ir ekonominę aplinką bei infrastruktūrą atlikti mokslinius tyrimus, tobulintų studijų sistemą, atverti daugiau galimybių tobulėti ir turimai kompetencijai panaudoti.

LITERATŪRA

1. Bagdzevičienė, R. (2000). Regioninės politikos formavimasis Lietuvoje // *Ekonomika ir vadyba 2000 : tarptautinės mokslinės konferencijos medžiaga*.. Kauno technologijos universitetas.
2. Bagdzevičienė, R., Rimas, R., Venckus, A. (2002). Regionų ekonomikos plėtros strategija // *Regionų plėtra 2002 : tarptautinės mokslinės konferencijos medžiaga*. Lietuvos regioninių tyrimų institutas. P. 30-31.
3. Bradfield, M. (1998). *Regional Economies: Analyses and Policies in Canada*. Halifax, Nova Scotia: Dalhousie University.
4. Damašienė, V. (2002). Šiaulių regiono ekonominė situacija ir regiono plėtros perspektyvos // *Regionų plėtra 2002: tarptautinės mokslinės konferencijos medžiaga*. Kaunas : Technologija, p. 18-21.
5. Dokurnevič, E., Bagdzevičienė, R. (2002). Mokslinių požiūrių sąveika regiono plėtros modelyje // *Regionų plėtra 2002: tarptautinės mokslinės konferencijos medžiaga*. Kaunas, p. 75-78.
6. Damašienė, V., Butkus, M. (2004). Regiono funkcionavimo ekonominiai ypatumai // *Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos 2004: E. Galvanausko mokslinės konferencijos medžiaga*. Šiauliai, p. 73-79.
7. Damašienė, V., Rimkevičienė, A. (2002). Regioninės politikos strategijų analizė ir vertinimas // *Regionų plėtra 2002: tarptautinės mokslinės konferencijos medžiaga*. Vilniaus Gedimino technikos universitetas, p. 70-74.
8. Graužinis, A. (2001). Lietuvos regioninė struktūra Europos Sąjungos kontekste // *Regionų plėtra 2001: Tarptautinės mokslinės konferencijos medžiaga*.
9. Gronskas, V. (2002). Lietuvos regionų ūkinės veiklos palyginamoji analizė // *Regionų plėtra 2002: tarptautinės mokslinės konferencijos medžiaga*. Kaunas : Technologija., p. 31-33.
10. Guild, R.L. (1998). *Infrastructure investment and regional development: theory and evidence*. Prieiga per internetą http: www.planning.auckland.ac.-nz.
11. Gečas, K., Jakubavičius, A., Vijeikis, D. (2004). *Struktūrinių fondų parama verslui. Galimybės- metodai – patarimai*. Vilnius: Pačiolis, p. 2-5.
12. Filipovas, J. V., Avdejeva, T.T. (2000). *Pagrindai vietinio ūkio*. Maskva. p. 264 .
13. Jucevičius, R., Stankevičiūtė, J. Klasteriai kaip nacionalinės plėtros instrumentas. Anotacija. Prieiga per internetą http: [www.education.ktu.lt/zurnalas/lt/2004%20-%202%20\(44\)/2004%20-%20](http://www.education.ktu.lt/zurnalas/lt/2004%20-%202%20(44)/2004%20-%20)
14. Lietuvos bendrasis programavimo dokumentas, 2004 -2006 m. Lietuvos Respublika (2003).

15. Lietuvos Respublikos nutarimas. Dėl Lietuvos Respublikos teritorijos bendrojo plano. Litlex (savivaldybėms ir apskritims teisės aktų sąrašas). Nr. IX-1154. Valstybės žinios 2002 11 15 Nr.110-4852.
16. Lietuvos Respublikos regioninės plėtros įstatymas. Litlex (savivaldybėms ir apskritims teisės aktų sąrašas). Nr. VIII - 1889. Valstybės žinios 2000 08 04 Nr.66-1987.
17. Lietuvos Respublikos regioninės plėtros įstatymo pakeitimo įstatymas. Litlex (savivaldybėms ir apskritims teisės aktų sąrašas). Nr. IX- 1285. Valstybės žinios 2002 12 24 Nr. 123-5558.
18. Lietuvos Respublikos Apskritis valdymo įstatymo papildymas (2001 12 21 d.). Litlex(savivaldybėms ir apskritims teisės aktų sąrašas) Nr. IX-681. Valstybės žinios 2001 12 30 Nr. 112-4088.
19. Lietuvos žemės ūkio 2004 -2006 m. Plėtros planas.
20. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas Dėl Lietuvos ūkio (ekonomikos) plėtros iki 2015 m. Ilgalaikės strategijos patvirtinimo, 2002 . birželio 12 d. Nr. 853 [žiūrėta 2005 02 .02] Prieiga per internetą [http: www.lrs.lt](http://www.lrs.lt)
21. Mačerinskas, J. Matekonienė J. (2003). Regionų ekonominės plėtros teorijos. *Tiltai*, p.55-65.
22. Maniokas, K. *Europos sąjungos plėtra ir europeizacija. Vidurio ir Rytų Europos valstybių įsijungimas į Europos sąjungą*. Vilnius: Eugrimas.
23. Melnikas, B. (2002). Regionų plėtra ir inovacijų politika: Lietuvos bei kitų Rytų ir Vidurio Europos šalių integracijos į ES laikotarpio prioritetai // *Regionų plėtra 2002: tarptautinės mokslinės konferencijos medžiaga*. Vilniaus Gedimino technikos universitetas, p137- 143.
24. Matekonienė, J., Mačerinskaitė, I., Sabaitė, G., Darulis, A., Krutkienė, I. (2002). Lietuvos smulkaus ir vidutinio verslo plėtros strateginės kryptys // *Regionų plėtra 2002: tarptautinės mokslinės konferencijos medžiaga*. Kauno technologijos universitetas, Smulkaus ir vidutinio verslo plėtros agentūra, p. 126- 130.
25. McSweeney. (1997). Ekonominė plėtra ir strateginis ekonomikos planavimas / Vilnius: Kanados urbanistikos institutas.
26. Mathis, R.L. and Jackson, J.H. (2002). *Human resource managment : essential perspectives*. South – Western, Thomson learning. USA.
27. Matekonienė, J., Navackaitė, L., Dumbauskaitė, J. (2002). Kaimo turizmo vieta tolydžio kaimo plėtroje // *Regionų plėtra 2002: tarptautinės mokslinės konferencijos medžiaga*. Kauno technologijos universitetas, Lietuvos regioninių tyrimų institutas, p. 132 – 136.
28. Malinauskienė, J. (2005). Lyderiai pagreičio nemažina. *Verslo žinios*, p.12.
29. Nakrošis, V. (2003). *Europos Sąjungos Regioninė Politika ir Struktūrinių fondų valdymas*. Vilnius: Eugrimas. Vilniaus universiteto Tarptautinių santykių ir politikos mokslų institutas, p. 7-10, 15-20.

30. Nevedomskis, M., Žygelytė, J. (2000). *Europos lėšos ir patirtis – šansas kiekvienam regionui*. Europos komitetas prie Lietuvos Respublikos vyriausybės.
31. Nacionalinė darnaus vystymosi strategija. Prieiga per internetą [http://www.am.lt.\(VI\)article.php3?article_id-1889](http://www.am.lt.(VI)article.php3?article_id-1889). Valstybės žinios 2003 09 11. Nr.89. LR Seimo nutarimas Nr. 1160.
32. Porter, M. (1990). Clusters and the New economics of Competetion. Prieiga per internetą <http://www.education.ktu>.
33. Pugačiauskas, V. (2000). Globalizacija ir Lietuvos ekonominė politika. Prieiga per internetą <http://www.geocities.com/vykintas/m2mpa.html>
34. Rainys G. (2003 m.) Europos Regioninės plėtros fondas: sprendimų priėmimas, lėšos ir jų administravimas. [interaktyvus] Pranešimas skaitytas LR Vyriausybės posėdyje. Prieiga per internetą <http://www.ekm.lt/catalogs/38/ERPF.ppt>
35. Svarbūs integracijos į ES dokumentai – Lietuvos dalyvavimo ES institucijų veikloje prioritetai 2003. Prieiga per internetą <http://www.euro.lt>
36. Tamošiūnas, T. (2003). Šiaulių apskrities ekonominių ir socialinių rodiklių lyginamoji analizė // *Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos 2002: E. Galvanausko mokslinės konferencijos medžiaga*. Šiauliai, p. 210- 218.
37. Tamošiūnas, T. (2003). *Socialinių tyrimų kvalifikacijos darbas: įvado struktūra*. Mokomoji knyga. Šiaulių universitetas socialinių mokslų fakultetas. VŠĮ Šiaulių universiteto leidykla.
38. Tijūnaitienė, R., Tijūnaitis, R., Petrauskaitė, R. (2004). Regionų plėtros teorijos plėtotės planų rengimo kontekste // *Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos 2004: E. Galvanausko mokslinės konferencijos medžiaga*. Šiauliai, p. 300 -3005.
39. Šiaulių regiono plėtros 2004-2006 m. Planas. Šiauliai (2003)
40. Štreimikienė, D. (2000). Teoriniai regionų plėtros aspektai. *Organizacijų vadyba: sisteminiai tyrimai.*, p.145- 161.
41. Štreimikienė, D. (2002). ES regioninės politikos įgyvendinimas Lietuvoje // *Regionų plėtra 2002: tarptautinė mokslinės konferencijos medžiaga*. K. P. 186- 189.
42. Štreimikienė, D. (2001). Regionų plėtros teorijos ir politika // *Regionų plėtra 2001: tarptautinė mokslinės konferencijos medžiaga*. Kaunas, p. 279 – 283.
43. Štreimikienė, D. (1999) Regioninės plėtros problemos // *Ekonomika ir vadyba, Nr.1*
44. Šimilevič, K., Bagdzevičienė, R. (2002). Regionalizacijos procesas vienas iš svarbiausių veiksnių užtikrinančių regionų ekonominę plėtrą // *Tarptautinės konferencijos medžiaga*. Lietuvos regioninių tyrimų institutas. P. 179.
45. Vilkas, E. Lietuvos ekonomikos lyginamieji pranašumai ir ilgalaikė ekonominė plėtra. Prieiga per internetą <http://www.finansai.tripod.com/ekonplėtra.ht>

Interneto tinklapiai:

46. [http: www.nrda.lt](http://www.nrda.lt)
47. [http: www.lsic.lt](http://www.lsic.lt)
48. [http: www.std.lt](http://www.std.lt)
49. [http: www.siauliai.aps.lt](http://www.siauliai.aps.lt)
50. [http: www.siauliai.lt](http://www.siauliai.lt)
51. <http://www.siauliai-r.sav.lt>
52. [http: www.economic-chamber-eu.org](http://www.economic-chamber-eu.org)
53. [http: www.sadm.lt](http://www.sadm.lt)
54. [http: www.eic.lt](http://www.eic.lt)
55. <http://www.sti.lt-europa.-Idalis.pdf>
56. [http: www.fmmc.lt/lit/world/paskaita](http://www.fmmc.lt/lit/world/paskaita) 6-2.htm